

Rauli Somerjoen yhteiskouluvuosis-
ta ei opettajalla ole paljonkaan kerrot-
tavaa. Syynä on se, että poika oli ää-
rimmäisen ujo ja hiljainen. Ainoa muis-
tikuva hänestä äidinkielen tunneilta on
se, että hän istui takimmaisessa pulpe-
tissa jonkun isomman kaverin selän ta-
kana ja koetti olla mahdollisimman huo-
maamaton. Hänen lahjansa pääsivät
esiin vain kirjallisissa tehtävissä. Keski-
koulun alimmilla luokilla hän oli luok-
kansa 16 pojan joukossa ainoa, jolle
molemmat äidinkielen arvosanat, sekä
ainekirjoitus että kielioppi ja kirjallisuus,
olivat 9. Murrosiässä arvosanat vähän
tippuivat, mutta hän oli edelleen varsin-
kin ainekirjoituksessa luokkansa parhai-
ta.

Mauri Nummisen orastavia paineita
kohti julkisuutta oli minulla ollut tilaisuus
seurata hänen puhujaharrastuksissaan.
Rauli Somerjoen kanssa ei meillä oppi-
tuntien ulkopuolella mitään yhteistä har-
rastusta löytynyt eikä minulla ollut tie-
toa hänen muistakaan harrastuksistaan.
Vasta paljon jälkeenpäin olen saanut
tietää esimerkiksi sen, että Rauli viimei-
senä kouluvuotenaan toimi laulajana
koulutovereittensa kanssa muodosta-

massaan yhtyeessä Five Yes (Badding
1996, s.32.) Tästä minulla ei siis ollut
aavistustakaan, kun Rauli keskikoulun
suorittuaan jätti Someron yhteiskou-
lun keväällä 1965.

Raulin kouluvuosien jälkeen en pal-
joakaan ehtinyt seurata, mitä hän puu-
haili, sillä minun piti opettaa äidinkiel-
tä, tehdä väitöskirjaa ja ylläpitää Some-
ro-Seuran toimintaa. Varmaan on jos-
kus pistänyt silmään lehtiutinen Rau-
lin osuudesta Mauri Nummisen under-
ground-yrityksissä tai kun Rauli sai Jus-
si-kunniakirjan elokuvan johtosävelestä
(Badding, s. 83.) Havaintoni Raulin
esiintymisistä olivat satunnaisia ja ha-
janaisia.

Vielä kerran jouduin Raulin kanssa
niinsanotusti nokituksin.

Tuli vuosi 1973, pariton vuosi, jol-
loin oli Somero-Seuran vuoro järjestää
heinäkuussa Someron päivän juhla mu-
seolla. Se olisi samalla Somero-Seuran
20-vuotisjuhla. Muistaen edellisten pi-
täjänpäivien positiiviset kokemukset
pyysin taas Mauri Nummista yhdeksi
ohjelmansuorittajaksi. Mauri kieltäytyi
siitä aivan asiallisesta syystä, että hän
oli esiintynyt kaksilla edellisillä pitäjän-

päivillä. Tilalleen hän suositteli nouse-
vaa tähteä Rauli Somerjokea. En muis-
ta, ottiko Mauri huolekseen Raulin kut-
sumisen vai hoidinko asian itse puheli-
mitse. Joka tapauksessa Rauli suostui.
Kuvaavaa sen hetkiselälle tilanteelle oli,
ettei mieleeni olisi juolahtanut Raulin
kutsuminen, ellei Mauri olisi häntä läm-
pimästi suositellut.

Somero-Seuran 20-vuotisjuhlan
ohjelmaan painettiin seuraava ohjelma-
numero:

Pop-musiikkia, vanhaa ja uutta. Rau-
li ja Kari Somerjoki. Pentti Aho, Arto
Koskinen, Antti Toukkari.

Antti Toukkari muistelee, että ko-
koonpanoltaan porukka vastasi pääosin
Oy Niittisydän Ab -nimistä helsinkiläistä
yhtyettä. Pitäjänpäivän kokoonpanossa
kaikki yhtyeen jäsenet olivat syntyjään
somerolaisia, mikä tietysti sopi mainiosti
kotiseutujuhlan henkeen. Mainostin
yhtyettä Somero-lehdessä seuraavasti:
"Musiikkipuolella esiintyy Rauli Somer-
joki kumppaneineen, tuttuja äänilevy-
tä, radiosta ja televisiosta." Tekstissä
toistunevat Mauri Nummisen suositte-
lusanat.

Koitti juhlapäivä, joka oli 15. heinä-
kuuta. Mutta kuinkas sitten kävikään?
Aamulla soitti minulle Helsingistä Kari
Somerjoki ja ilmoitti, ettei Rauli Somer-
joki kumppaneineen saavu juhlaan. Ei
mitään perusteluja.

Juhlan juontajana toimi ansioitunut
kotiseutumies Eero Suutela. Kun ohjel-
massa tuli pop-musiikin vuoro, Eero il-
moitti, ettei Rauli Somerjoki kumppa-
neineen esiinny. "Se onkin hyvä", kuu-
lutti Eero, "saadaan tilalle parempaa
musiikkia. Olavi Kasari esittää harmo-
nikkasooloja."

Ne nuoret, jotka olivat saapuneet
pop-musiikin takia, olivat tietysti petty-
neitä. Pääosa yleisöstä jakoi kuitenkin
Eero Suutelan mielipiteen "paremmas-
ta musiikista" kuunnellessaan Olavi
Kasarin laadukasta hanurinsoittoa. Näin
ollen juhlan tunnelma ei juuri häiriinty-
nyt Raulin järjestämän yllätyksen takia.
Ohjelmaa oli runsaasti muutenkin, ku-
ten "Kaurakedon pojan" dosentti Tatu
Vanhasen juhlaesitelmä, pelimannimu-
siikkia, työnäytös "Pellavan tie rohkas-
ta rukkiin", Kaarina Pollarin murrepaki-
na. Julkistettiin myös tasavallan presi-

dentin kirje, jossa Somero-Seuran pu-
heenjohtajalle myönnettiin kotiseutu-
neuvoksen nimi ja arvo.

Juttu ei lopu tähän.

Samana vuonna syksymmällä tapa-
sin Rauli Somerjoen Someron linja-au-
toasemalla. Hän tuli luokseni ja sanoi
olevansa pahoillaan Someron päivän
tapauksesta. "Someron kunta on lou-
kannut mua niin raskaasti, etten miten-
kään voinut tulla esiintymään Someron
päivän juhlaan. Ne yritti tehdä musta
hullua ja lähettää Halikkoon", Rauli se-
litti (ks. myös Badding s. 55). Yhteen
menoon hän vakuutti, ettei hänellä ol-
lut minua vastaan mitään henkilöko-
htaista. "Te annoitte mulle ainekirjoituk-
sesta yhdeksän ja olen suunnitellut ru-
nokokoelman julkaisemista." Tulkitsin
hänen sanansa tunnustukseksi, joka
hiveli mieltäni. Vastavuoroisesti kerroin
kuunnelleeni hänen mainion levynsä
"Fiilaten ja höyläten". Rauli oli ilmeisen
hyvillään pienestä kehaisustani ja sa-
noi, että sitä levyä tehdessä sattui ole-
maan "mahtava fiilinki". Näin erosi-
me molemminpuolisen arvonnannon val-
litessa.

Tämä tapaaminen Someron linja-
autoasemalla on jäänyt pysyvästi muis-
tiini kai siksi, etten Baddingiksi muuttu-
nutta Rauli Somerjokea sen jälkeen ta-
vannut.

Kommentti. Antti Toukkari olettaa,
ettei Raulin käytös pitäjänpäivän juhlas-
sa selity yksin sillä, että Someron kunta
oli häntä kaltoin kohdellut. Vaikuttava-
na tekijänä oli myös se, että keväällä
1973 tuotettu levy "Fiilaten ja höyläten"
oli saanut valtavan suosion. Tämä nosti
suuresti Raulin itsetuntoa ja antoi hä-
nelle rohkeuden pitäjänpäivän temp-
puun, jolla hän kuvitteli maksavansa ka-
lavelkojaan Someron kunnalle.

Suunnitelmaa runokokoelman jul-
kaisemisesta Antti Toukkari pitää rea-
listisena, sillä Rauli on antanut lukuisia
näytteitä verbaalisesta lahjakkuudes-
taan. On mahdollista, että Raulin nais-
tai miesystävien haltuun olisi unohtu-
nut aineistoa suunnitellusta runokokoel-
masta. Onko heiltä kysely?

Lähteet. Someron yhteiskoulun vuosikertomuk-
set. Heikki Metsämäki - Juha Miettinen: Badding,
Jyväskylä 1996. Antti Toukkarin puhelinhaastattelu
22. 8. 2000.

Lehtori Eero Pyhänniskan luokka vuonna 1956 Rostilla. Takaa vasemmalta Lassi Kantola, Mauri Numminen, Yrjö Avel-
lan, Seppo Vesander, Raili Haukkamaa, Martti Määttänen, Isto Klint, Reijo Siltasaari, Aimo Lakkamäki. Keskirivi: Liisa
Seppänen, Heikki Uotila, Tuula Kuosma, Matti Johansson, Antti Aaltonen ja Paavo Erelä. Eturivi: Ritva Lötjönen, Pirkko
Seppä, Lilja Kulmala, Ritva Rauhala, Seija Korte, Aila Lehtinen, Sirkka-Liisa Huuromen, Maija Laine, Irja Virtanen,
Kaarina Peltomäki ja Raili Ahti. Kuva Kaarina Mäkelän.

Lehtori Kauko Niirasan luokka 5 A lukuvuonna 1963-64. Yäriveri vasemmalta: Pertti Hakamäki, Rauli Somerjoki, Sikke
Jokila, Juha Kurronen, Pentti Aho, Seppo Murto. Seuraava rivi: Kauko Niiranen, Sakari Paija, Reijo Vaahtojärvi, Reino
Mattila, Erkki Jääskeläinen, Soini Salomaa, Seppo Laine, Tuomo Karhunen. Seuraava rivi: Kirsti Romu, Kirsti Kurki,
Regina Frankberg, Lea Lyly, Kaija Nyström, Pirjo-Leena Seppä, Leena Laakso, Sirkku Saari, Maija-Liisa Mäkinen.
Alarivi: Raija Kanto, Annikki Kurjenluoma, Anneli Nieminen, Ilse Rämö, Marja-Liisa Laukontaus, Sini Tammelin, Ritva
Lähteenkorva, Eila Mattila ja Liisa Lyly. Kuva Reijo Vaahtojärven.

Tähdet syttyi Paratiisiin,
valot yöhön loistamaan.
Kalkui sävel rakkauden,
mut kuka tuns i laulajan?
Mikset nuku sisko pieni,
enkeli jää toistamaan.
Siivet selässään hän kiittää.
Kuka tuns i laulajan?

Turhaan päivät, turhaan yöt
lava odottaa laulajaa,
joka syntyi rokkaamaan ja laulamaan
myös riffit bluesinkin.
Yksinäinen mies,
kuin niitti sydämeen
laulunsa jää,
mut kuka tuns i laulajan?

Lähdön hetki, pilvet karkaa.
Tahton ilta-aurinkoon.
Aika rientää, suukko vain.
Kuka tuns i laulajan?

Turhaan päivät, turhaan yöt
lava odottaa laulajaa,
joka syntyi rokkaamaan ja laulamaan
myös riffit bluesinkin.
Yksinäinen mies
kuin niitti sydämeen
laulunsa jää,
mut kuka tuns i laulajan?

Oy Niittisydän Ab. Vasemmalta Rauli Somerjoki, Kari Somerjoki, Antti Toukkari, Tarmo Lempinen ja Pentti Aho. Kuva teoksesta Metsämäki-Miettinen: Badding, 1996.

Puhekilpailussa Someron teinikuntaa edustivat Antti Aaltonen ja Mauri Numminen. Seivimmin muistiini on jäänyt se ihastus, jolla Aulis Ojajärvi suhtautui Mauri Nummisen puhe-suorituksiin. "Hän katsoi koko ajan vetoavasti kuulijoihinsa, piti heitä tiukemmin hypypysissään kuin muut puhujat ja perusteli samalla sanottavansa selkeästi", sanoi Aulis Ojajärvi. Mauri voitti kiistattomasti tämänkertaisen puhekilpailun. Antti Aaltonen saavutti lisäksi kunniakkaan kolmennen sijan, kuten koulun vuosikertomus todistaa.

Tämän jälkeen ei vuosikertomuksista eikä omista muistiinpanoistani löydy enää tietoja teinikunnan eikä FSTY:n puhekilpailuista kai siksi, että seuraavana vuonna opettaja oli virkavapaana lokamarraskuun.

Maurin kehitys teinipuhujana siis huipentui talven 1958 voittoon, jota jo edellisvuosien suoritukset olivat ennakoineet. Minusta tuntuu, että Aulis Ojajärven toteamus Maurin kyvystä saada kontakti kuulijoihinsa on ollut yksi avain hänen myöhempiin menestyksiinsä.

Kouluvuosien jälkeen Maurin tie suuntautui Helsingissä kohti valtakunnallista kuuluisuutta. Pidin useita hänen tempauksiaan hauskoina poikamaisuuk-sina. Ne ärtivät, joihin kohkaisut osuivat. Hän esiintyi estoitta laulajana ja piirtäjänä, vaikkei osannut kunnolla laulaa eikä piirtää. Sepittämässään ja säveltämissään pienissä runoissa hän onnistui, samoin nauhoittaessaan neljä ja puoli tuntia Somerniemien murretta. Arvostin Maurin pursuavaa yritteliäisyyttä. Puhun tässä lähinnä hänen 1960-luvustaan.

Jotta somerolaiset saisivat tilaisuuden tutustua lähemmin pitäjän maineikkaaseen poikaan, kutsuin Maurin esiintymään Somero-Seuran järjestämään pitäjänpäivän juhlaan v. 1969. Samalla toivoin, että hän vetäisi kotiseutujuhlaamme entistä runsaammin nuorta yleisöä. Tämä toiveeni myös toteutui. Someron Joulun v. 1969 julkaisemassa valokuvassa, jossa Mauri kitaroineen esiintyy Tommi Parkon kanssa, näkyy museon piha, joka on ääriään myöten täynnä yleisöä, joukossa runsaasti eri-ikäistä nuorisoa, aivan pikkulapsista alkaen.

Tästä rohkaistuneena pyysin Mauria myös seuraaville vuoden 1971 pitäjänpäiville. Mainostin juhlaa etukäteen Somero-lehdessä (6.7.1971) seuraavasti:

"Pop-laulaja, kansantaiteilija ym. Mauri A. Numminen on tähän asti kaikkien aikojen tunnetuin somerolainen koko maailmassa, joten hän ei kaipa esittelyä. Somerolaiset tuntevat hänet omakseen. Hän tuntee samoin somerolaiset siitä päätellen, että hän edellisillä pitäjänpäivillä (1969) esitti sepittämänsä kotiseutu/aulun. Näillekin päiville Mauri lupasi saapua. Saa nähdä, mitä ohjelmaa hän nyt on keksinyt."

Ilmauksessa "kaikkien aikojen tunnetuin somerolainen" ei ole paljonkaan liioittelua kun muistetaan, että Unto Mononen ja Rauli Somerjoki olivat vastausnousunsa alussa eikä taitelijaprofessori Kaari Utrioista tiedetty Somerniemellä vielä mitään.

Ainakin kerran tämän jälkeen Mauri vielä esiintyi Somero-Seuran järjestämässä kotiseutujuhlassa. Heinäkuussa 1976 vietettiin Kuitelan Savenväläjamuseon viikkäisjuhlaa. Maurikin saapui sinne. Pyynnöstäni hän esitti kitaransäestystä kaksi laulua. Tämä oli yllätysohjelma, jota yleisö hilpeänä kuunteli.

On olemassa kaksi todistusta siitä, että Mauri on ollut kotikunnassaan Somerolla hyväksytty. Someron pitäjänjuhlassa 1977 hänelle luovutettiin Some-

ro-Seuran kunniakirja, ja vuoden 1987 pitäjänpäivillä alueen lehdistö valitsi hänet ensimmäiseksi Someron mekkopitäjäjäiseksi. Molemmissa tapauksissa oli pääperusteluna se, että Mauri on tehnyt kotikuntaansa tunnetuksi positiivisessa hengessä. Aikuperäisen kotiseutun myötätunto on seurannut Mauria tähän päivään saakka.

Ei ole Mauri unohtanut opettajaansaakaan. Hän on lähettänyt minulle teki-jänkappaieet useimmista teoksistaan ystävällisin, persoonallisin omistuskirjoituksin varustettuina. Jokainen lähetyksen on lämmittänyt mieltäni, mutta erityisen hyvin muistan v. 1970 ilmestyneen "Kauneimmat runot". Olin silloin vielä koulussa ja pitihän minun lukion kirjallisuustunniilla esitellä oppilailleni koulun entisen oppilaan modernia runotuotantoa. Kirjaan sisältyi myös äänilevy, jonka Dägå dägå ja muut laulut kuunneltiin kuin myös hulvaton murrenäyte Miäs tahtoo yäseeks. En muista, mitä analyysijä runoista ja lauluista tehtiin, mutta sen muistan, että meillä oli suunnattoman hauskaa.

Viimeksi tullut kirja v. 1999 ilmestynyt "Helsinkiin", 504 sivua, on konkreettinen näyte Maurin jatkuvasti kuohuvasta, uusia väyliä hakevasta energiasta.

Rauli Somerjoki ja Mauri Numminen. Kuva teoksesta Metsämäki-Miettinen: Badding, 1996.

Opettaja muistelee Mauria ja Raulia

Harrastuksiini on kuulunut kirjoittaa juttuja tunnetuista somerolaisista, kuten Taikina-Taavetista, Kettu-Aatamista ja Kempen rukkivarvareista. He olivat aikoinaan oman elinympäristönsä julkiksia. Miksipä en kirjoittaisi myös nykyajan julkiksista Mauri A. Nummisesta ja Rauli Badding Somerjoesta, jotka olen tuntenut heidän kouluvuosistaan saakka. Molemmat olivat oppilaitani Someron yhteiskoulussa.

Mauri Nummisesta on jäänyt mieleeni, miten hän keskiluokilta lähtien valmistautui esiintymään julkisesti.

Ensin tämän valmentautumisen taustaa. Äidinkielen opettajana olin 1940-luvulta lähtien ohjannut kerran viikossa kokoontuvaa puhe- ja lausuntakerhoa, jossa vuosikertomusten mukaan "on harjoitettu ohjelmanumeroita sekä koulun että yleisön juhliä varten".

Heti 1950-luvun alussa tulivat kuvaan mukaan Forssan seudun teiniyhdistyksen (FSTY) järjestämät kulttuurikilpailut. Forssan ja Someron teinikuntien lisäksi yhdistykseen kuuluivat ainakin Salon, Loimaan ja Kyrön oppikoulujen teinikunnat. Kannattaa mainita, että Someron teinikunta voitti poikkeuksetta nämä kilpailut niin kauan kuin niitä järjestettiin, koska meillä oli vahva edustus paitsi puhe- ja lausuntakilpailuissa myös kuvaamataidossa, kuoro- ja yksinlaulussa, kirjoituskilpailuissa ja kansantansseissa.

Puhe- ja lausuntakerhoni tehtävä laajentui nyt niin, että vuosittain järjestetyissä oman koulun puhe- ja lausuntakilpailuissa valittiin edustajat FSTY:n kulttuurikilpailuihin.

Mauri Nummisella harrastus puhekilpailuihin ja sitä tietä julkiseen esiintymiseen näyttää heränneen varhain. Teinikunnan puhekilpailuihin helmikuussa 1956 hän osallistui ainoana viidesluokkalaisena. Tällä kertaa Mauri jäi ilman palkintoa, sillä kilpailussa jylläsivät häntä vanhemmat tekijät: seitsemäsluokkalainen Jukka Heinonen, joka tuli ensimmäiseksi, ja kuudesluokkalaiset Asko Liukkonen ja Alpo Lahti, jotka tulivat toiseksi ja kolmanneksi.

Teinikunnan puhekilpailussa joulukuussa 1956 oli palkintojärjestys seuraava:

Mauri Numminen ja Erkki Virtanen vuonna 1955. Kuva Olavi Virtanen.

1. Asko Liukkonen, 7. luokka,
2. Mauri Numminen, 6. luokka,
3. Markku Saikkala, 5 A -luokka.

Maurin valmisteltu puhe oli aiheesta Oppikaa englantia, ex tempore-puhe (aihe annettiin kilpailupaikalla) Tervetuliaissanat teinikunnan illanviettoon saapuneille koulun johtokunnan jäsenille. Ehkä Maurin Oppikaa englantia -puheessa oli jotakin erikoista, koska silloinen ensiluokkalainen Heikki Horila, joka kuunteli kilpailua keskusradiosta vanhassa puukoulussa, muistaa 44 vuoden jälkeen hänen puheensa aiheen ja vaikuttavan sävyn.

FSTY:n kulttuurikilpailussa kevätkaudella 1957 palkittiin puhujat seuraavasti: 1. Asko Liukkonen, 3. Mauri Numminen. Valitettavasti ei minulla ole FSTY:n kulttuurikilpailuiden osanottajista eikä puhujien aiheista tarkempia muistiinpanoja. Maurin sijoitus kovassa kilvassa

on merkittävä.

Teinikunnan puhekilpailussa joulukuussa 1957 sijoituttiin seuraavasti:

1. Antti Aaltonen, 7. luokka,
2. Mauri Numminen, 7. luokka,
3. Kirsti Koskinen, 5 B -luokka.

Maurin aiheet: valmisteltu puhe Enemmän kansantaloutta kouluun, ex tempore -puhe Puheenvuoro keskusteluun poikateinien haluttomuudesta osallistua teinikunnan tehtäviin.

Kevättalvella 1958 oli Someron vuoro järjestää FSTY:n kulttuurikilpailut. Hankaluutena niissä oli aikaisemmin joskus ollut puolueettoman palkintotuomarin puute, sillä arvostelijoina toimivat opettajat pitivät toisinaan kriittikittömästi omien oppilaidensa puolta. Sen takia kutsumin palkintotuomariksi Helsingistä opiskeluaikaisen tuttavani tohtori Aulis Oja-järven, joka oli äidinkielen opettaja ja Suomalaisen normaaliylyseon rehtori.

Vilunkia viihteessä - viihdebisneksen moraali

Kai Linnillä kirjoitti Forssan Lehdesä: "Uskonnottomana uskon, että jos kiireen keskellä elävät, mammonan perässä juoksevat ja pikurikoksia suunnittelevat suomalaiset lukisivat katekismuksensa ja kätkisivät osan sydämeensä, elämää olisi helpompi kestää ja yhteiskuntaa kepeämpi siittää." Keskustelin aiheesta Kain kanssa puhelimesta, ja hän tähdensi tarkoittaneensa erityisesti korkeassa asemassa olevien henkilöiden ahneutta, sisäpiirikauppoja ja niiden merkitystä moraalille. Itselläni juolahti mieleen lipevä manageri Timo Koivusalon ohjaamassa elokuvassa Kulkuri ja joutsen. "Just just" -hokemaa toistaen takaovesta rahat salakussaan häipyvä miekkonen on tyypillinen karikatyyri viihdebisneksen managerista. Mielikuvalla rahat "puhaltaneesta" välittäjästä oli kyllä varsinkin takavuosikymmeninä katetta todellisuudessa. Tanssi- ja ravintolamusiikoiden keskuudessa kerrottiin värikkäitä juttuja ohjelmatoimistojen veljistä. Jutut eivät kai-

kilta osin olleet mairittelevia. Verenimijä, kerman päältäkuorija ja väliveto-Ville olivat suosittuja ilmaisia. Huhuttiin managerista, joka myi sokeaa laulajaa ja lupasi rahat takaisin, jos vähänkin näkee. Tai kuinka X puhalsi seurantalolla fonia ja Y puhalsi rahat.

Musiikkia aloin harrastaa vakavasti 13-vuotiaana. Serkkuni Pertti oli opetellut soittamaan melodiaa ja mandoliinia. Mandoliinin niksejä hän oppi isältäni Aarne Toukkarilta, joka oli opiskellut ennen sotia Viipurin musiikkiopistossa mm. viulunsoittoa. Isäni kuoli alkukesällä 1964. Vähän sen jälkeen Pertti alkoi yllyttää minua: "Ostetaan soittimia ja perustetaan orkesteri." Niin yksinkertaista se oli!

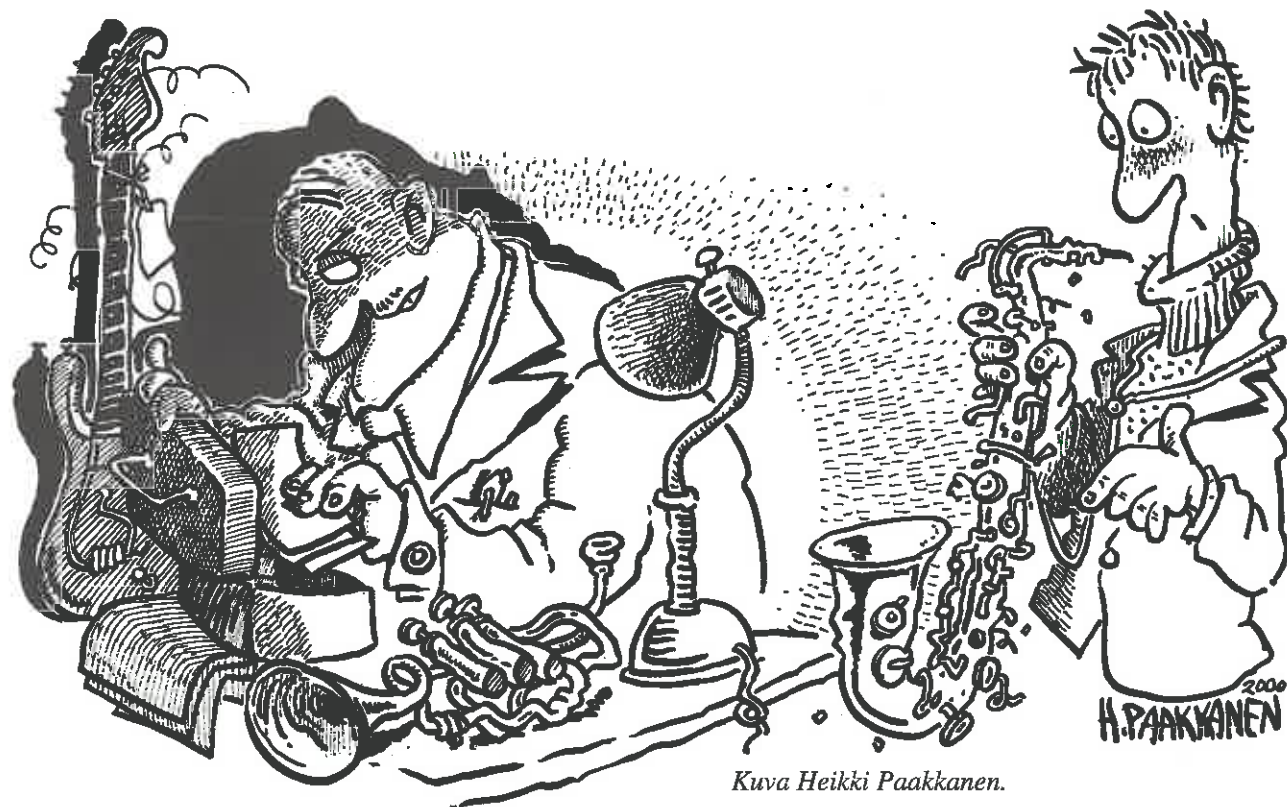
Kävimme Helsingissä katsomassa soittimia. Rautalankamusiikki oli tehnyt sähkökitaran suosituksi. Nenät näyteikkunoita vasten litissä tuijotimme parina iltana toinen toistaan upeampia kitaroita ja luimme mietiskellen hintalapuja. Sitten helsinkiläisserkkuni avio-

mies Topi, paljasjalkainen stadin kundi, vei meidät vanhan kaverinsa Herbert Katzin liikkeeseen. Katz oli tuolloin legenda, josta olimme kuulleet juttuja ja nähneet hänet televisiossa. Ostimme häneltä kaksi käytettyä banjoa.

Samalla reissulla oli tarkoitus hommata kaiutinkaappi tai ainakin kaiutin. Virtaperkon Lauri, monipuolisesti lahjakas luokkatoverini, oli luvannut rakentaa meille edullisesti vahvistimen. Topi tunsu alan kauppiaita. Hän jätti meidät Kalliossa yhteen baariin ja sanoi, että pari tuttua on tulossa sinne. Miehillä oli myytävänä "kajareita". Hörpimme kahvia ja odottelimme. Topikin lupasi tulla hetken päästä takaisin. Viereiseen pöytään istuutui kaksi tukevahkoa miestä. Juttelivat ensin niitä näitä, mutta sitten olin kuulevinani heidän puhuvan "nuorista pojista jostain landelta". Kuuntelin korvat tarkkana ja yritin saada selvää, mitä he puhuivat. Minusta tuntui, että miehet aikoivat myydä meille viallisen koväänisen. Topi tuli takaisin, moikka-

Leo Hillebrandtin kouluorkesteri vuonna 1967. Vasemmalta Kalle Suutela, Tuija Erppola, Arja Haikonen, Jari-Matti Vuorio, Sirkku Järvelä, Silja Koivaara, Jukka Suutela, Terttu Teponoja, Hannu Aitalaakso, Jukka Järvelä, Timo Alanen, Lauri Virtaperko, Seppo Niiranen, Leo Hillebrandt, Jarmo Manninen, Timo Teponoja, Marja Karhu, Anne Nyström, Marja-Liisa Mattila. Kuva Marja-Liisa Laaksosen.

Kuva Heikki Paakkanen.

si meitä ja sitten miehiä: "Siinähan te jo olettekin, ja pojat ovat tässä." Miehet olivat selvästi hämillään. Yritin varoittaa Perttiä siinä kuitenkin onnistumatta. Menimme porukalla heidän varastolleen ja ostimme melko halvalla vanhan ämyrin. Olin kuullut oikein. Kun myöhemmin ruuvasimme kaiuttimien kaappiinsa ja aloimme soittaa, se toden totta särki äänen, jos käytti kovempia tehoja.

Sitten sain klarinetin. Pian olinkin klarinetistina Someron yhteiskoulun oppilasorkesterissa, jota johti musiikinopettaja Leo Hillebrandt. Aloin soittaa "klaraa" myös bändissä. Kun Pertti Toukkanen yhtye oli noin vuoden keikkailut lähiseuduilla, Pertti vaihtoi banjon kitaraan. Klarinetti alkoi tuntua vanha-aikaiselta. Saksofoni oli siihen aikaan yleinen ja suosittu instrumentti tanssiorkestereissa. Siispä sellainen oli saatava. Ensimmäinen fonini oli tsekkiläinen Toneking-tenorisaksofoni. Maksoin aivan liikaa mokomastakin kumilanka-hakaneulavirityksestä. Pikku keppukorjausten jälkeen sillä sentään pystyi soittamaan. En ole kertaakaan nähnyt toista niin huonoa torvea Suomessa. Viipurin torilla kuuntelin venäläistä torviseitsikköä 1990-luvun alkupuolella, ja heillä oli yhtä hapettuneet ja lommoiset pelit.

Mutta hienosti he soittivat Finlandia-hymnin.

Kompastuin siis hölmöyttäni. Sen aikainen soitinkauppa oli kuin autokauppa. Jos ei osannut arvioida, mitä osti, oli vaarassa tulla petetyksi. Sillä tenorilla soitin jonkin aikaa, kunnes vaihdoin sen parempikuntoiseen samanmerkkiseen alttoon. Vaihdoissa sain murtoosan itse maksamastani. Senkin kauppias suostui hyvittämään vastentahtoisesti. Tenori päätyi todennäköisesti kaatopaikalle.

Kuuluin aikanaan Rauli Badding Somerjoen Oy Niittysydän Ab -bändiin. Keikkoja Baddingille myi M. A. Numminen, veli Kari Somerjoki ja Raija Aho, jonka puoliso Pertti kuului myös bändiin. Keikkoja oli ajoittain ihan kohtuullisesti, mutta lisää yritettiin hankkia. Tutustuimme erääseen miekkoseen (kutsun häntä tässä salanimellä S), joka lupasi ryhtyä manageriksi. S kertoi perustaneensa oman tallin, johon kuului jo jokunen bändi. Hän lupasi hoitaa julisteet, keikat ynnä muut. Kuullosti hyvältä. Suosituimme yhteistyöhön, ja nopeasti S pani toimeksi. Hän kertoi myyneensä keikkoja, jotka olisivat hieman myöhemmin. Sitten hän kutsui meidät studioon tekemään esittelynauhaa. Studiolla kohetasimme muitakin bändejä. En muista,

montako kappaletta nauhoitimme, mutta viivyimme siellä jokseenkin koko päivän. S oli kotoisin muualta Suomesta ja hänen kaukana asuva iäkäs isänsä tuli myös kuuntelemaan äänityksiä. Isä istui ja katseli intoamme, eikä muistaakseni paljoa puhellut.

Muitakin esivalmisteluja niinä päivinä touhuttiin. S:n vauhdikas puhe ja aktiivisuus miellytti meitä ja odotuksemme olivat korkealla. Koitti ensimmäisen keikan aamu. Kokoonnuimme Kari Somerjoen asunolle Pohjois-Haagaan. Kari oli jostakin haistanut palaneen kärryä. Oliko S:ltä lipsahtanut joku huolimaton tokaisu, mikä lie, mutta Kari oli epäluuloinen. Keikan piti olla Jämsässä. Karin epäluuloisuus tarttui minuunkin ja pian koko bändiin.

Kari aloitti puhelinrallin. Hän onnistui hankkimaan tietoja sellaisista henkilöistä, jotka voisivat olla tekemisissä kyseisen keikkapaikan kanssa. Kävimme hermoja raastavaa viivytyssotaa. Kello tikitti vääjäämättä ja pian olisi lähettävä, ettemme myöhästyisi. Lopulta tärppäsi. Kari sai langan päähän erään jämsäläisen maanviljelijän, joka kuului järjestävään seuraan. Mies ilmoitti, ettei sinä lauantaina siinä paikassa olisi mitään tansseja.

Kiihdyimme ja ihmettelimme. Mitä

Reino Talikka

oli vuorossa jo 17-vuotiaiden piirin mestaruus sekä tulos 330, joka siis oli silloinen Someron seiväsennätys. Vuonna 1951 tuli taas 20 cm lisää ja seuraavan vuonna ylittyi jo 378, joka oli ensimmäinen somerolainen A-luokan tulos sodan jälkeen. Vuosi 1953 ja 20-vuotiaiden sarja antoi tuloksen 382.

Vanhempi veli Keijo joutui usein tunnustamaan Kaukon paremmakseen kolmen vuoden ikähyvityksestä huolimatta. Ennätysensä 350 Keijo ylitti vuonna 1953. Keijo hyppäsi lisäksi pituutta 632/1953 ja juoksi 100 m 11.5/1955. Kauko puolestaan kokeili 10-ottelua jo 18-vuotiaana 1951. Silloin tuloksena oli 5294 pistettä (nykytaulukon mukaan 4701). Vuonna 1952 tulos parani nykytaulukon mukaan jo pisteisiin 5506. Se on tulos, jota kukaan toinen somerolainen alle 20-vuotias ei ole vielä tänäkään päivänä saavuttanut. Kaukon lajiennätys tuolloin 19-vuo-

Vilho Olli

tiaana olivat mm. 110 m:n aidat 18.3, korkeus 180, pituus 626, kiekko 35.03 ja keihäs 53.13. Seuraavana vuonna otteluennätys ei parantunut, mutta pituudessa syntyi tulos 639 ja keihäessä Someron ennätys 58.75. Voimalla oli tuohon aikaan muitakin hyppylajien taitajia. Vilho Olli (synt. 1931) ylitti 1953 korkeudessa 183 ja Erkki Saneri (synt. 1930) teki kolmiloikassa Someron ennätysen 13.15 vuonna 1952. Sanelilta sujuivat hyvin myös muut hyppylajit sekä 10-ottelu, jossa keräsi v. 1951 nykyisen taulukon mukaan 4886 pistettä. Eero Lehtisen (synt. 1926) lajeja v. 1952 taas olivat kolmiloikka 12.99 ja kiekonheitto 36.69. Ypäjän puolella asuneet, mutta Voimaa edustaneet Lahden veljekset Antti (synt. 1936), Alpo (synt. 1937) ja Aulis (synt. 1940) tekivät kovia tuloksia jo poikavuosinaan. Heistä Antti pääsi pisimmälle. Hänen paras lajinsa oli kolmiloikka, jossa hän

Alpo Lahti

jo v. 1952 vain 16-vuotiaana hämmästytti tuloksella 12.93. Seuraavana vuonna syntyi tulos 13.32 ja vuonna 1955 ennätys parani 13.55:een, kaikki ikäluokan piiriennätysiksi. Myöhemmin hän Vehmaan Vetoa edustaessaan hyppäsi 14.01 (1959). Seivästä Antti hyppäsi Voiman paidassa 18-vuotiaana 350. Myös veljet Alpo ja Aulis menestyivät seipäässä sekä kaikki 10-ottelussa. Aulis Lahti teki 16-vuotiaana miesten välinein 10-ottelussa nykytaulukon mukaan 4082 pistettä, jota ei kukaan yhtä nuori somerolainen ole vielääkään saavuttanut. Pituutta Aulis hyppäsi 17-vuotiaana myös lupaavasti 619. Myöhemmin Ypäjän Ylätyksen riveissä hän teki nuorten ja 1960-luvulla Turun Weikkoja edustaessaan miesten sarjassa kansallisen tason tuloksia.

Jatkuu Someron Joulussa 2001.

Lähteet: Risto Ilola: Someron Esän 50-vuotishistorikki. Timo Rannikko: Someron Voiman 50-vuotishistorikki. Someron lehtien vuosikerrat.

Antti Sariola

Into Hovila

Sakari Karvia

Erkki Pentti

Voitto Seppänen

Kalle Älli

34.52,6/1953 ja 1.28.00,0/ 1956). Lassen maratonennätys 2.51.36,4 on sitten vuodelta 1960.

Hyppylajit olivat ensimmäiset sodanjälkeiset vuodet hieman paitsiossa, mutta pian alkoi tapahtua. Aimo Inkiläinen tosin oli väläyttänyt jo aiemmin kerrotulla tavalla. Esan Toivo Hairo (synt. 1930) teki 17-vuotiaiden korkeudessa vuonna 1947 kovan tuloksen 170. Sen jälkeen hän menestyi parhaiten keihäänheitossa, mutta myös kolmiloikka kuului hänen lajeihinsa. Nuorempi veljensä Vilho (synt. 1934) nousi myös 17-vuotiaana esille ja vuonna 1952 hän rikkoi Into Hovilan ennen sotia tehdyn seipään seuraennätyksen tuloksella 330. Vilho oli monipuolinen hyppy- ja heittolajeissa menestynyt urheilija, joka teki komean ennätysarjan: seiväs 360/1955 (joidenkin tietojen mukaan jopa 380), pituus 636/1959, kolmiloikka 12.84/1952, kuula 12.98/1959 ja keihäs 54.70/1960. Myös kiekkoa hän

heitteli 35 metrin paikkeille. Muita hyppylajeissa menestyneitä esalaisia olivat mm. Eero Koskinen (synt. 1924), joka ylitti korkeudessa 176 v.1948 sekä Erkki Ylitalo (synt. 1929), jonka paras pituustulos 630 syntyi v. 1954. Kaino Tiensuu (synt. 1923) edusti välillä Kuusjoen Humua ja teki kolmiloikassa 40-luvun lopulla ennätyksensä 12.83.

Esan Reino Talikka (synt. 1934) teki nuorten korkeudessa v. 1954 tuloksen 180. Ennätystään hän paransi seuraavina vuosina 183:een ja 187:ään, joka tuona vuonna oli jo hyvää valtakunnallista tasoa. Hairojen lisäksi toinen veljessarja Nikulat, näkyi myös tulosluetteloiden kärkipäässä. Eero (synt. 1930) väläytteli v. 1955 ylittämällä korkeudessa 180 ja 1956 seipäässä 360. Korkeusennätyksensä 183 hän ylitti 1959. Veljeksistä nuorin Pentti (synt. 1939) oli jo 10-vuotiaana (v.1949) hypännyt seivästä 220 ja jatkoi monipuolista urheilu-uraansa hyvää pohjaa luoden talvel-

la hiihdon ja kesällä kaikkien yleisurheilulajien parissa. Seiväshyppylahjat alkoivat erityisesti näkyä vuonna 1955, jolloin hän 16-vuotiaana voitti poikien SM-kilpailuissa hopeaa tuloksella 340. Seuraavana vuonna ennätys parani 371:een ja SM-kilpailuista irtosi epäonnisenä "vain" pronssia. Samana vuonna Pentin monipuolisuus tuli näkyviin myös 10-ottelussa, jossa hän 17-vuotiaana miesten välinein teki nykypistein 4764, joka on yhä edelleen Someron paras tulos myös 18-vuotiaissa. Nyströmin veljekset Keijo (synt. 1930) ja Kauko (synt. 1933) saavuttivat ensimmäiset menestyksensä nyrkkeilykehässä 40-luvun lopulla, mutta samaan aikaan alkoi heidän esiintymisensä myös yleisurheiluareenoilla. Kauko väläytteli lahjojaan jo hoikkana 16-vuotiaana poikasena hyppäämällä 310 vuonna 1949, mutta surren samalla sitä, että "alaikäisenä" ei saanut osallistua Someron mestaruuskilpailuihin miesten sarjassa. Seuraavana vuonna

järkeä tässä oli? Gogolin Kuolleet sielut käväisi mielessä. Kävimme tiukkana S:n puheille. Vaikka meistä kenestäkään ei ollut mafian ulosottomieheksi, olimme silti lynkkausmiehellä. Selitys ja heti! S murtui täysin ja kertoi kaiken. Hän oli rypännyt ja sotkenut elämänsä pohjamutiin. Vanha isä oli varakas ja hän puijasi tätä näyttelemällä menestyvää manageria. Isä oli auttanut rahallisesti, mutta tämäkin hanke meni pieleen. Hän oli oikeasti uskonut ja toivonut jopa onnistuvansa. Vihaisia emme enää olleet, mutta kovin pahalla mielellä. Säällitti S:n isäkin. Harmi olisi ollut tietysti vieläkin suurempi, jos olisimme tehneet turhan Jämsän reissun.

Ikävämmin kävi unkarilaismuusikoille. Soitin jossain vaiheessa muutaman illan yhden unkarilaisen basistin kanssa, ja hän kertoi esimerkin suomalaisesta rehellisyydestä. 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa Suomeen ilmaantui soittajia ravintoloihin ns. itäblokin maista. Sieltä pääsivät tänne vain hyvin koulutetut ja luotettavat muusikot. Unkarilainenkin omasi huikean tekniikan ja absoluuttisen sävelkorvan. Hän kertoi, kuinka hän kavereineen pestautui helsinkiläisen ohjelmatoimiston palvelukseen. Toimiston omistaja ja johtaja oli vanhahko herra, jolla oli hyvät poliittiset suhteet sosialistimaihien. Bändillä ei ollut omia laitteita, ja niin tehtiin sopimus. Muusikot soittaisivat kymmenen kuukautta ravintoloissa ruokapalkalla ja ilmaisella majoituksella. Majoituksella ei tosin ollut suurta merkitystä kuin Helsingissä. Muualla maassa ravintolat yleensä tarjosivat kuukauden orkesterille (tuolloin solmittiin kuukauden sopimuksia) majoituksen, mutta helsinkiläiset ravintolat eivät. Kymmenen kuukauden kuluttua kaikki laitteet olisivat soittajien omia. Sinisilmäisyydessään kaverit tyytyivät suulliseen sopimukseen. Kun aika täyttyi, marssivat he johtajan puheille. "Laitteet ovat minun. Onko teillä kuittia? Jos alatte rettelöidä, soitan lähetystöönne ja annan teistä lausunnon, että olette käyttäytyneet sopimattomasti. Seuraavana päivänä lennätte kotimaahanne, ettekä tänne enää takaisin pääse", sanoi johtaja. Nuoremman polven suomalainen ehkä ihmettelee, miksi muusikot alistuivat. Sen ajan poliittisissa oloissa tällainen oli mahdollista.

"There is no business like show business", sanoivat jenkit jo kauan sitten.

Piruparka Hugo Simberg

Hugo Simberg on Suomen taiteen suuri symbolisti. Hän kasvoi Viipurin Niemenlautan maissa suurperheen keskellä. Perhe tuki pojan taideharrastusta, vaikka Hugon oudot kuvat ihmetyttivätkin. Täti ohjasi ja opetti Hugo Simbergiä. Täditään hän omaksui tarkan tyylinä. Mutta vaikka perhe kannusti realistisempaan ilmaisuun, tyyti poika piruihinsa ja muihin olentoihin, jotka parhaiten ilmaisivat hänen tuntojaan. Myöhemmin Simberg hakeutui piirustuskoulusta Akseli Gallen-Kallelan oppilaaksi. Metsien keskelle Kallelaan kantautuivat tiedot uudesta taidesuuntauksesta - symbolismista. Kallelassa taitelijan ilmaisu vain vahvistui. Hugo Simbergin pirut tanssivat, elivät ja olivat kuin ihmiset ikään. Kuolema osallistui myös ilonpitoon. Pirujen avulla taitelija kuvasi vielä kehittymätöntä oloaan ihmisenä. Ne olivat veijareita kaukana ihmisen arjesta ja huolesta, mutta samaan aikaan viattomia lapsia. Hugo

Simberg koki itsekkin haluavansa säilyä nuoruutensa poikana. Epäaistilliset pirut korvasivat Hugo Simbergin taiteessa sekä hänet itsensä että osittain muut ihmiset.

Kuolemalla oli myös vahva osuutensa Hugo Simbergin maailmassa. Hän ei nähnyt kuolemaa suoraan tuhoutumisenä. Kuolema oli kotoisa, uusi alkua. Se oli askel vanhaan tuttuun ja turvalliseen. Ehkä taitelija myös pyrki ajamaan pois oman sisäisen pelkonsa. "Se, minä maalaan, toteutuu." Hugo Simbergin personifikoitua luurankohahmot eivät ole niinkään pelottavia kuin hellyttäviä. Symbolisti katsoi, että kuoleman kautta vain kuljettiin. Se oli siirtymisriitti, kuten murrosikäisten kasvu lapsesta aikuiseksi.

Näitä samoja elementtejä peilailee koko Hugo Simbergin tuotanto. Vuonna 1901 valmistunut "Kaksi matkustajaa" on hänen murroskauden työnsä. Maalaus on väritään heikko. Merimai-

Armas Levo

Kaino Tiensuu

Kyösti Kosonen

seman taivas ja vesi kylpevät pehmeässä vaaleassa valossa. Horisontin utuisuus luo kuvaa sumusta. Meri on tyni, mutta pienet aallot lyövät vasten purjetta. Vain punainen on saanut maalarin innostumaan värien käyttöön. Muuten aluksen mustanpuhuvan runko on kuvattu tarkkaan.

Purjetta kohti suunnistaa soutuveine. Soutaja on viikkäs vaikeisiin pukeutunut mies. Kyycissään hänellä on piru sarvineen ja mustissa istuva kuolema. Vene matkustajinaan etenee riva-kasti kohti purjealusta. Matkaa on vielä, koska etualan soutuveineen siluetti on samankokoinen kauempana olevaan purjealukseen nähden. Tunneima on surullisen kaihoisa. Pirun häntäkin on jäänyt roikkumaan yltäen veteen asti. On kuin pirulla ei olisi voimia sitä enää nostaa. Horisontissa kajastava auringon hohde antaa kuitenkin toivoa.

Piru on lähdössä viimeiselle matkalle. Se on jo vanha istuen koukkuselkäisenä ja kaljuuntuvana veneessä. Sen lannistunut häntä vetää veteen vielä viimeistä piirtoaan. Kuoleman luuranko-hahmo on päässyt kyytiin mukaan. Pirun viereillä istuessaan se merkitsee jonkin peruuttamatonta päättymistä. Entei-levää muutosta, jossa on samalla annos tuttua. Hugo Simbergin soutava omakuva on harvinainen. Vihdoinkin hän on valinnut suoraan oman hahmonsa. Pirujen aika on ohi. Kahden kyytiäisen ilmeitä ei voi nähdä, koska selät on käännetty katsojaa kohti. Hugo Simbergin kasvoilla kuvastuvat näidenkin ilmeet alassuun käännettynä suupielinä. Näin maalaus sulkeutuu itseensä. On kyse maalarin sisäisestä tunteesta, josta katsoja saa vain heijastuksen.

Odottavan purjealuksen toinen purje on kohotettuna. Ollaan valmiina matkalle lähtöön. Purje on verenpunainen. Se muodostaa vuotavan haavan. Veressä, joka heijastuu mereen kuin vuotaen on samaa Hugo Simbergin "Haavoittuneen enkelin" kanssa. Molemmissa tauluissa verenpuna kuvaa traumaattista tapahtumaa. Matkaanlähtö ei ole täysin kivuton. Ehkä taivaanrannan rusko antaa rauhan.

Hugo Simbergin tölle on ominaista dualistisuus, joka juontaa juurensa taiteilijan syntymään: hetkeen, jolloin syntyivät kaksosveljet. Hugo Simberg sai aina ponnistella erottuakseen menestyneemmän isoveljensä varjosta. Taiteel-

laan hän saavutti jotain, johon veljellä ei ollut osuutta. Kaksijakoisuus säilyi voimakkaana ilmaisukeinona. Maalauksessa kaksi matkustajaa onkin Hugo Simbergin kyytiin päässyt sekä piru että kuolema.

Kansanperinteen ja satujen hämä-rästä ammennetut pihuhahmot olivat esiintyneet Simbergin alter egoina. Nyt oli tullut aika luopua niistä. Aika astua poikkeudesta miehuuteen. Veijarimainen piru onkin jo harventunut päälaeltaan ja jäänyt kumaraan. Kuolema, toinen Hugo Simbergin suosima hahmo, on otettu sille matkaseuraksi. Veneessä istuva kuolema vaikuttaa osoittavan käteilläään purjealuksen suuntaan todeten jotain. Soutajan ja pirun huomio on kiinnittynyt puhujaan. Kuoleman luuranko-hahmo ei ole pelottava vaan ystävällinen yrittäessään rikkoa veneen matkailaisten jännittyneen tunneiman. Samalla hahmo tuo kohtalon peruuttamattomuuden pirun matkalle.

Haikeana jättää Hugo Simberg hyvästit piruilleen: "Kaksi matkustajaa" on merkki siitä. Taulun maalauksen jälkeen hän astui avloon ottaen miehen vastuun perheestään ja hyväksyen oman seksuaalisuutensa. Lapsenomaiset pirut heijastivat taiteilijan sisimpiä tunteja. Ne olivat viattomia, joilaisena Hugo Simbergin haiusi säilyä. Se osoittautui mahdolltomaksi, joskus oli piru-parankin aikuistuttava. Hän oli kadottanut peruuttamattomasti lapsenuskonsa, tavan katsella maailmaa ruusunpu-naisten lasien läpi.

Suomen taiteeseen Hugo Simberg jättää pirujensa kaihoisan hahmon. Hän omaksui symbolismin ennen kuin tyylies kunnolla saapui Pohjoilaan. Taiteilija kuvasi sisäisiä tuntejaan ei todenmukaisuuteen vaan totuudelliseen ilmais-uun pyrkien. "Kaksi matkustajaa" on työ, jossa hyvästellään rakas ja omaksi koettu ilmaisutapa. Ihmeteltäväksi jää, oliko ratkaisu Hugo Simbergin oma vai yhteiskunnan asettama vaade, jonka painetta hän ei enää kestänyt. Mystistä, veikeää kuvausta ja naiivia piirrostekniikkaa ei täysin ymmärretty saati arvostettu taiteena. Hugo Simbergin mennäkömyä lue katsojaan tunnelman; säälän ja osanoton piruparan puolesta. Sen, jonka oli lähettävä palaamatta enää.

Paras ylioppilasaine keväällä 2000.

Tunnetuin suomalainen, joka on viettänyt lomaa Algarven kauniissa maisemissa, lienee marsaikka Mannerheim. Tasavallan presidenttinä hän oleskeli yksityisellä toipumislomalla hotellin Bela Vistassa marras-joulukuussa vuonna 1945. Matka Suomesta sotaan hävittämän Euroopan halki Algarveen kesti yli viikon. Eräässä kirjeessään Mannerheim kuvaa Praia da Rochaa "pieneksi kylpyläpaikaksi, joka sijaitsee paikalla, missä Portugalin rannikko kääntyy Välimeren kohti.

"Seutu on villiä, hyvin villiä ja maalauksellista, ranta laskee jyrkkänä Atlantiin, paitsi niinä tunteina, jolloin las-kuvesi jättää kaistaleen maata kuivaksi ja jolloin voi uida ja kävellä rannalla. Paikkakunnalla on kaksi hotellia, jotka ovat melko mukavia kauniilla säällä, mutta kaikkea muuta tiheitten talvimyrskyjen raivotessa. Myrskyvä Atlanti oli upea näky, kun tuuli ulvoi ja aallot yöryivät vaahtopäisinä räiskähtäen rantaan 7-8 -kerroksisen talon korkuisia kallioita vasten. Saapuessamme sinne meidät otti vastaan myrsky, joka raivosi 6 päivää yhteen menoon. Se oli suurenmoinista ja hyvin kaunista katsella, mutta siihen lopulta kyllästyi, kun oli kylmää ja kosteaa, sade tunkeutui ikkunoista sisään ja kylpyhuoneista oli vaikea löytää kuivaa kohtaa missä seistä, kun vettä oli kaikkialla. Mutta kärsivällisyytemme sai palkkansa: 3 viikkoa pelkkää auringonpaistetta, ilman sateen pisaraakaan. Se teki minulle erittäin hyvää. Me teimme retkiä, joista saamme kiittää pääministeri Salazaria: hän oli asettanut käyttööni hienon auton koko 6-viikkoisen Portugalissa oloni ajaksi."

Presidentti oli koko Portugalissa olonsa ajan eristyksissä Suomesta: Ruotsin lähetystöjen välityksellä kuljetettavaksi sovittu kuriiriposti ei toiminutkaan - asia, jota nykyisenä sähköpostin ja matkapuhelimen aikakautena on vaikea käsittää. Suomen tilanne oli dramaattinen: sotasyllisyysoikeudenkäynnin valmistelu, asekatkenta, valvontakomission alituinen painostus. Mannerheim lähetti Suomeen sähköitä, mutta

lähettää Jyväskylässä pidettävälle pöykaurheilupäiville. Tuskin kukaan kuitenkaan osasi aavistaa, että Voitto palasi tuolta matkalta alle 18-vuotiaiden Suomen mestarina. Nimensä mukainen saavutus heltisi 1000 metrillä ajalla 2.45,5 ja sen lisäksi hän oli 300 metrillä kuudentena. Samoissa kilpailuissa oli mukana Esasta myös tuleva pikajuoksumestari Kaarlo (Kalle) Älli (synt. 1928), mutta vielä ilman mainittavaa menestystä.

Voitto Seppäsen tulokset paranivat vuosi vuodelta. Vuonna 1946 hän 19-vuotiaana juoksi 800 metriä 2.03,7 ja 1000 metriä 2.39,6 ja vuotta myöhemmin 400 metriä kulki ajassa 52,6 ja 800 metriä tasan kahdessa minuutissa. Vuonna 1948 SM-menestys jatkui, sillä Voitto sai 21-vuotiaiden nuorten SM-hopeaa 800 metrillä ajalla 1.59,3 ja 400 metrin SM-pronssia ajalla 52,3. Samana vuonna syntyivät myös hänen ennätyksensä: 800 m 1.58,0, 1000m 2.38,0 ja 1500 m 4.08,0. Voiton ei tarvinnut kilpailla omilla paikkakunnallakaan enää yksin, sillä nuoria lupauksia oli tulossa muitakin. Vuonna 1948 juoksivat Esan 19-vuotiaat (vuonna 1929 syntyneet) Sakari Karvia, Antti Sariola, Erkki Kuisma ja H. Heikkinen 800 metriä mainiosti aikavälille 2.05,1 - 2.06,9. Mutta heidän tuloksensa eivät tästä enää parantuneet. Samana vuonna Ferdinand (Feerdi) Kerminen (synt. 1925) juoksi 1500 - 3000 metrin matkoilla ennätyksensä 4.17,0 ja

Ensio Grönholm. Kuva Grönholmin.

Erkki Kuisma juoksee keskellä, Vilho Kujanpää ottaa aikaa vuonna 1946.

Kuva Erkki Kuismen.

9.25.6. Myös Voimalla oli 1940-luvun lopulla nousemassa lupaavia keskimatkan juoksijoita. Hagelbergin veljekset Reino (synt. 1927) ja vuotta nuorempi Aarne tekivät jo kelpo tuloksia.

Pikajuoksupuolella tapahtui myös huimaa edistystä. 19-vuotias Juuso Korhonen (synt. 1927) tekeisi uuden Voiman ennätyksen 11,4 vuonna 1946, mutta se jäi hänen parhaakseen. Esalaisista Kalle Älli puolestaan juoksi tällöin 18-vuotiaana ajan 11,7, vuotta myöhemmin 11,4 ja vuonna 1948 uuden upean Someron ennätyksen 11,2 ottaen samana vuonna nuorten SM-kilpailuissa 4. sijan. Ällin nuorempi veli Jorma (synt. 1931) juoksi myös lupaavasti 17-vuotiaana 11,5, mutta nämä jäivät myös heidän parhaikseen. Koke-musta pikajuoksupuolella tänä somerolaisen pikajuoksun huippuvuonna 1948 edustivat Aimo Inkiläinen, joka 100 metrillä saavutti ajan 11,3 sekä Eero Her-mas (synt. 1919), joka vuotta aiemmin oli tullut yhteiskoulun voimistelunopettajaksi ja Someron urheilunjohtajaksi, juosten 11,5.

Myös aitaajuksissa saatiin vuonna 1948 hyviä tuloksia aikaan. Esan Kyösti Kosonen (synt. 1930) voitti 18-vuotiaiden piirinmestaruuden 110 m:n aidoissa ajalla 17,1 (matalat aidat) ja Aimo Inkiläinen miesten saman matkan piiriin mestaruuden. Inkiläinen juoksi

aidoissa ennätykseen 16,1, mutta oli varsin monipuolinen urheilija. Parhaan tuloksensa hän teki pituudessa hypäten samaisena vuonna 1948 peräti 672. Lisäksi kolmiloikassa syntyi tulos 13,01 ja myös 10-ottelussa hän oli tuohon aikaan Someron paras. Vuonna 1950 hän siirtyi Somerolta Loimaalle.

Vuosina 1949-50 jäätin edellisen vuoden tuloksista niin pika- kuin keskipitkilläkin matkoilla. Voitto Seppänen osoitti vuonna 1949 laajaa skaalaa voittamalla Esan mestaruuskilpailuissa kaikki matkat 100 metrillä 3000 metrin ja teki samana kesänä myös 3000 metrin ennätyksensä 9.16,4. Juoksijoita oli mukana nyt ennätysmäärin, sillä esim. Esan maastokisoihin osallistui peräti 71 juoksijaa.

Reino Hagelbergin kehitys sen sijaan jatkui. Vuonna 1949 hän juoksi 1500 m:n ja 3000 m:n ennätyksensä 4.12,4 ja 9.16,8. 800 m:n ennätys 2.02,3 syntyi sitten Helsingin olympiavuonna 1952. Yhdessä velipoikansa Aarnen sekä Mauri Kesän ja Armas Levon kanssa hän muodosti myös menestyksekkään 4x1500 metrin viestijoukkueen. Samaan aikaan Voimasta alkoi nousta myös Someron ensimmäinen maratonjuoksija Lauri Hämäläinen, joka alkuun kilpaili 5000, 10000 ja 25000 m:n ratamatkoilla (ennätykset 16.56,8/1954,

Someron yleisurheilun uusi alku ja kehitys 1940-luvulla ja 1950-luvun alussa

Someron Voiman A-sarjan viestiryhmä Forssan Katujuoksu-kilpailussa 1950-luvulla. Vasemmalta Eero Lehtinen, Aarne Hagelberg, Paavo Nurmi, Pertti Nikama, Erkki Saneri, Kauko Nyström, Heikki Mäkinen, Keijo Nyström, Reino Hagelberg ja Antti Lahti. Kuva Reino Hagelbergin.

Raskaat sotavuodet päättyivät lopulta ja vuonna 1945 palattiin rauhan aikaan. Urheilutoiminta kotirintamalla oli käytännössä pysähtyneenä koko sodan ajan 1940-44, niin myös Somerolla lukuunottamatta sotilaspoikatoimintaa. Puolen vuosikymmenen katkoksen jälkeen urheilu oli aloitettava lähes alusta.

Vähitellen päästiin kuitenkin alkuun. Somerolainen urheiluelämä oli nyt saanut sodan menetysten tilalle myös täydennystä, kun luovutetun Karjalan alueen siirtolaisia oli kotiutunut Somerolle runsaasti. Tästä joukosta tuli jatkossa nousemaan useita Somerolle menestystä tuovia urheilijoita. Vuoden 1945 keväällä toiminta aloitettiin tuttuun tapaan

maastojuoksukilpailuilla, joita tuohon aikaan järjestettiin Sariolan talon lähellä nykyisen pururadan tuntumassa. Sarjakilpailut pääsivät kesän aikana myös täyteen vauhtiinsa. Heti kilpailtiin myös tasoa ylempänä, sillä niin Esa kuin Voimakin järjestivät kesän 1945 aikana piirikunnalliset yleisurheilukilpailut.

Uuden nuoren urheilijasukupolven kasvattaminen oli sodan jälkeisten vuosien tärkein tehtävä. Aikuisikäisistä jäljellä oli vain lähinnä muutama heittolajien edustaja. Vuonna 1921 syntyneet Leo Koskinen: kuulaa 12.85 (1945), Viljo Laiho: kiekkoa 35.83 (1946) ja monipuolinen Ensio Grönholm, joka vuonna 1946 teki uuden Someron keihäsenäytöksen 57.50 sekä työnsi kuu-

laa 13.05 ja heitti kiekkoa 36.62 (1949), olivat tällaisia. Samoin pari vuotta edellisiä nuorempi Erkki Pentti (synt. 1923), jonka käteen sopi myös heittoväline kuin heittoväline: kuulaa 12.64 (1946) ja keihästä yli 50 metriä. Siirtolaisena Somerolle tullut Vilho Mentula (synt. 1912) edusti vielä kokeneempaa polvea, joka heitti kiekkoa vanhasta muistista 35.54 vuonna 1946. Näistä Leo Koskinen siirtyi pian Helsinkiin ja menestyi myöhemmin hyvin sekä kuulassa (14.94/1957) että moukarissa (53.09/1960).

Yksi uusi ja lupaava juoksijapoika kesällä 1945 oli Voitto Seppänen (synt. 1927), jonka tulokset vakuuttivat Esan johtajiston niin, että hänet päätettiin

Marsalkka Mannerheimin toipumisloma hotelli Bela Vistassa Algarvessa vuonna 1945

ei saanut niihin vastauksia, joten hän huolestui, ja uutispimennys pilasi osittain hänen lomansa. Oli ehkä kuitenkin parempi, ettei hän kuullutkaan kotimaan uutisia: siellä nimittäin vehkeiltiin, jotta hänet saataisiin eroamaan paikaltaan, suunniteltiin jopa lähetystön lähettämistä Praia da Rochaan sitä vaatimaan.

Portugalin valtionarkistossa säilytetävästä joulukuun 11.päivänä päivätys-sä kirjeessä, jossa Mannerheim kirjoittaa Portugalin ulkoministeriön protokollapäällikölle, ministeri Henrique de Guerra Quaresma Viannalle erittäin kauniilla ranskan kielellä muun muassa seuraa-

vaa: "Ennen lähtöäni Praia da Rochasta, missä olen neljän viikon ajan saanut nauttia auringosta ja levosta, haluan sanoa teille, miten paljon olen teille kiittolisuudenvelassa kaikesta siitä, mitä olette hyväntahtoisesti tehnyt hyväkseni ja

erityisesti siitä, että olette usein kysynyt kuulumisiani ja samoin käyttöni asettamastanne autosta, jota ilman en olisi voinut oppia tuntemaan suurta osaa Algarvea, joka on niin rikas historiallisista muistoista. En olisi halunnut väärinkäyttää tasavallan presidentin ja pääministerin kallista aikaa, mutta olisin laiminlyönyt yhden velvollisuuksistani, jos lähtisin pyytämättä sitä palvelusta, että he ottaisivat minut vastaan, jotta voisin elävään ääneen ilmaista kiitollisuuteni siitä vieraanvaraisuudesta, jolla minut on otettu vastaan Portugalissa, ja siitä miten hyvää minulle on tehnyt täydellinen lepo kauniin maan eteläosan ilmastossa."

Ministeri Quaresma Vianna lähetti kirjeen saatekirjeineen Salazarille, joka tuli Mannerheimin luo tervehdyskäynnille hotelli Palacioon Estoriliin 18. joulukuuta. Salazarin päiväkirjasta löytyy merkintä: "17.15 – 18.45 – vierailu marsalkka Mannerheimin luo" ja seuraavana päivänä: "17 – 18.20 marsalkka Mannerheimin vierailu – Euroopan ongelmista ja suurvaltojen politiikasta. Suomen sodan ongelmia ja faktoja". Mainittakoon, että Salazar soi ministereilleen-

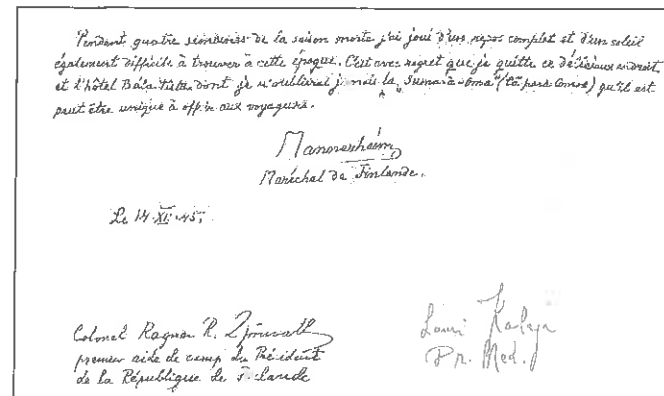
kin yleensä vain 10-15 minuutin audiensseja, joten jo tapaamisten kesto aika kuvastaa Salazarin arvostusta Mannerheimia kohtaan. Keskustelut olivat varmasti antoisia molemmille valtiomiehille, sillä sekä Suomella että Portugalilla oli karvaita kokemuksia suurvaltojen politiikasta toisessa maailmansodassa.

Muistelmissaan Mannerheim kuvaa näitä tapaamisiaan seuraavasti:

"Atlantin rannikolla viettämäni virkistävän loman jälkeen oli mieluista velvollisuuteni, ennen kuin poistuisin vieraanvaraisesta Portugalista, käydä tapamassa presidenttiä, kenraali Carmonaa esittäakseni hänelle kiitollisuuteni kaikesta hänen maassaan osakseni tulleesta hyväntahtoisuudesta. Presidentti Carmona otti minut rakastettavasti vastaan vanhassa palatsissa, jonka sisustus kertoi Portugalin merivallan loistavasta historiasta. Hyvin mielenkiintoisia olivat myös tapaamiseni pääministeri Salazarin kanssa, tuon nuorekkaan, rauhallisen ja vaatimattoman miehen, jonka menestyksellisen työ Portugalin hyväksi on tunnettu laajalti maan rajojen ulkopuolellakin."

Marsalkka Mannerheim kirjoitti muistelmansa viisikymmentä vuotta sitten kylmän sodan alussa, jolloin Suomen tulevaisuus itsenäisenä maana oli epävarma. Hänen päätössanansa ovat edelleenkin hämmästyttävän ajankohtaiset: "Jos pysymme uskollisina itsellemme ja kaikissa kohtalon vaiheissa yksimielisesti ja järkkymättä pidämme kiinni niistä arvoista, jotka tähän päivään asti ovat olleet Suomen vapauden perustuksena, - isiltä peritystä uskosta, isänmaanrakkaudesta, päättäväisistä ja uhrivalmiista puolustustahdosta -, niin Suomen kansa voi lujasti luottavaisena katsoa tulevaisuuteen."

Lyhennelmä Torsti Holvikiven itsenäisyyspäivän puheesta 6. 12. 1999. Se on kokonaisuudessaan julkaistu Algarven Aviisi-lehdessä, 1/2000. Puheen on Someron Jouluun toimittanut Raili Tavela (o.s. Haukkamaa), Algarven Aviisin päätoimittaja.

Mannerheimin terveiset hotellin vieraskirjassa.

Irti arjesta etelän aurinkoon

Kuva Fritidsresor 2001.

Suomesta tehtiin viime vuonna (1999) lentäen noin miljoona valmis- eli pakettimatkaa, joista lähes neljännesmiljoona Kanarian saarille. Siellä suosittu matkakohde on esimerkiksi Playa del Ingles, turistikaupunki Gran Canarian eteläosassa, Maspalomaksen majakan ympäristössä. Tuo nykyinen matkailijoiden suosima paikka on täysin keinotekoinen luomus, hiekka-aavikolle 1970-luvulta alkaen rakennettu. Kun vietin siellä joululoman 1974, oli alueella erilaisten piikkipuskien ja pensaiden keskellä vain muutama hotelli, mutta jo seuraavalla matkallani 1991 joutomaasta ei ollut enää plänttiäkään näkyvissä. Ranta-aavikon olivat täyttäneet hotellit, apartmentokset, bungalowit, ravintolat, ostoskeskukset ja pikkuputiikit.

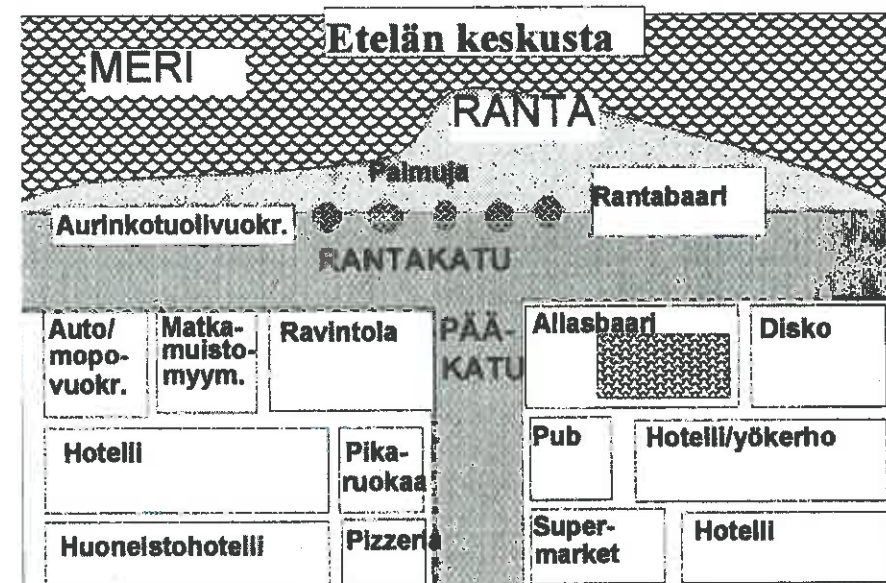
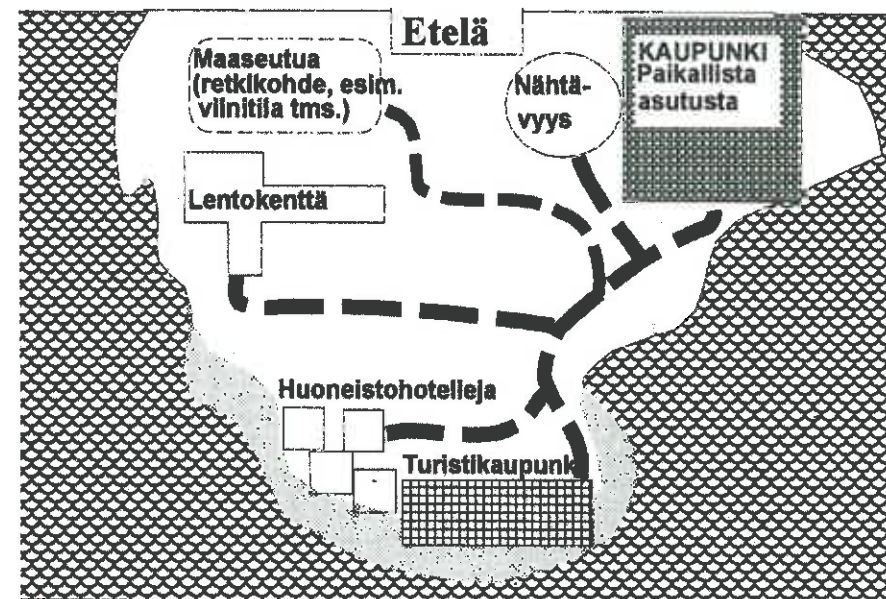
Playa del Ingles on kesäinen ihme- maa talven keskellä. Lomailija kokee tuon paikan lämpönä iholla, kuumuutena paljaiden jalkojen alla, kauniina ja lämpimänä ilmana ja vilvoittavana merenä - loma Kanarialla tuntuu lapsuuden kesien veriseltä. Etelään matkustetaankin pitkälti juuri ilmastollisista syistä, silloin kun kotimaassa on syksyn rospuuttokeli tai talven paukkupakkanen.

Playa del Ingles on paikka oleiluun, ei elämiseen. Siellä ei asu paikallista väestöä, ainoastaan turisteja viikon pari kerrallaan. Työntekijät tulevat muualta, kilometrien päästä sisämaasta.

Useilla suomalaisilla etelänmatkan - suuntautuu se sitten minne hyvänsä aurinkorannoille Playa del Anywhereen - pääasiallinen motiivi on katkaista tylsä

arki ja se onnistuu matkustamalla arkitodellisuuden ulkopuolelle. Lomailijat pakenevat hetkeksi arjen murheita etelään, jossa kukaan tai mikään ei pa-

kota heitä tekemään mitään sellaista, mitä he eivät itse halua. Tekemättömyys onkin yksi etelän harrastetuimmista aktiviteeteista - aktiivista se on nimen-

Etelän turistikohteesta voi vaikka piirtää kartan. Se on jokseenkin samanlainen paikasta riippumatta. Siinä erottuvat rannat, hotellit, supermarketit, pizzeriat, kuppilat, iltapaikat. Kartassa näkyvää tietä pitkin voi huristella jeepillä maaseudulle safarille, pirssillä tai linjapiilillä voi lähteä johonkin reikikohteeseen, kuten viinitilalle, huvipuistoon, tippukiviluolaan tai porsasjuhlisiin.

Piirroksat teoksesta Tom Selänniemi: Matka ikuisen kesään.

Etelä-Someron lautamiehistä

Kotikuntamme kuului viime vuosisadan alussa Someron seurakuntaan, mutta Kiikalan hallintokuntaan ja Kiskon käräjäkuntaan. Vanhimpiä tietämiäni lautamiehiä oli Kaapon talon vävy Juho Lindeman (1802-1882), joka oli lautamiehenä Kiskon käräjällä. Seuraava lautamies oli isoisäni Kustaa Amatus Himmelroos (1839-1919), joka oli lautamiehen virassa ainakin vuonna 1866, jolloin Suomeen tuli laki uus: talonpoikia kiellettiin viinaa keittämästä. Juomien valmistusta jatkui kuitenkin täälläkin jonkin verran.

Kiskon nimismies tuli tarkastusmatkalle ilmiannon perusteella. Hän otti Kustaa Himmelroosin oppaakseen ja niin lähdettiin Kaskiston metsäkuville. Minun isoisäni tunsu tienoot ja tekijät tarkoin. Eräässä kohdassa nousi savua ja tuntui palaneen känyä nimismiehenenään. Silloin isoisä nappasi hieman hevosta selkään, ja kun tie oli kovin huono, nimismiehellä oli täysi työ pysyä kärryissä. Sillä tavalla sekin tislaja

selvisi ilman syytettä. Lautamies antoi sitten varoituksen omaan piiriinsä, ettei sattuisi vahinkoa myöhemminkään.

Kolmas lautamies oli Mattilan Aapeli (1839-1924), joka nai Kaapon tytären Staavan (s. 1847). Vuonna 1870 siirrettiin käräjät Somerolle, missä Aapeli Kaapo toimikin pitkään ja hoiti myös haastemiehen virkaa. Kerrotaan hänen käyneen Kulmalan siltyömaalla noin vuonna 1920. Aapelin jälkeen tuli hänen poikansa Fredrik Kaapo (1875-1948) neljänneksi lautamieheksi. Viides lautamies oli Pietari Keskinen (s. 1901), ja hän toimi tässä virassa 25 vuotta. Vuonna 1973 valittiin minut lautamieheksi ehkä siksi, että minulla oli entuudestaan kymmenkunta muuta luottamustointia. Istuin käräjiä 8 vuotta ensin Säästöpankin tiloissa ja sen jälkeen kunnantalon kokoushuoneessa. Kaikkiaan olin lautamiehenä 20 vuotta.

Ennen olivat käräjäasiat erilaisia kuin nykyään. Puitiin viinankeittoa ja lastenruokkoja. Vuosi 1923 oli hurjaa tappelu-

jen aikaa. Silloin tuli 9 veristä ruumista samana vuonna, ja puolet niistä oli Etelä-Somerolta. Nuorisoseurantalo oli pahin tappelupaikka. Myös toisen tavaraan ryhtymistä eli varastamista harjoitettiin taajaan. Pyssy ja puukko piti olla mukana kylillä kuljettaessa. Puntari oli hyvä ase varsinkin talojen elotansseissa.

Hirvelän ja Etelä-Someron poikain välillä oli kahnasta, samoin Etelä-Someron ja Mäyrämäen poikien kesken. Viimeinen iso tappelus oli vuonna 1946 joulukuussa nuorisoseuran tansseissa. Onneksi silloin ei ketään kuollut.

Minun lautamiesajanani oli tuomilla enimmäkseen rattijuoppoja sekä näpistelijoita, mutta oli muitakin juttuja. Leivinuunintekijäni Yrjö Lehtonen joutui vuonna 1988 juhannuksena kahden mustalaispojan puukottamaksi. Pojat istuivat Kakolassa pitkää kakkua.

Pitkään virkaansa hoitaneet lautamiehet ylennettiin yleensä herastuomareiksi. Sain arvonimeni tammikuun alussa vuonna 1983.

Kihlakunnantuomari Ukko Kiviharju ylentää Vilho Kuuselan, Jorma Kermisen ja Mikko Pentin herastuomareiksi Someron kunnantalossa 5. 1. 1983. Kuva kirjoittajan.

Juho ja Miina (Maria Wilhelmiina) Ali-Yrkön perhe vuonna 1907. Takana: Juho Eemeli (myöh. Jokinen ja Pura), Vihtori (myöh. Tuohimäki), Iida (myöh. Vakkuri), Kalle (myöh. Kajaani), Fredrik (myöh. Hietaranta). Istumassa: Juho, Iida (os. Rantanen), Oskari, Miina ja Hilma. Kuva otettu Oskarin ja Iidan häissä Ali-Yrkön vanhan päärakennuksen salissa. Kuva kirjottajan. Päivämäärät tarkoittavat ristillä merkityn henkilön kuolinaikaa.

kennettu heitä varten. Oskari jäi isännöimään tilaa ja säilytti Ali-Yrkkö-nimensä. Vielä tuolloin 1900-luvun alkuvuosina oli etenkin Länsi-Suomessa tavalista, että "sukunimi" ei toiminut niinkään sukulaisuuden osoittimena kuin asuinpaikan. Tilalta lähdön yhteydessä vaihtui usein myös sukunimi. Näin tekivät myös Yrkön veljekset kotitalosta lähtiessään. Vanhin veljeksistä Juho Eemeli käytti Tammelassa nimiä Pura ja Jokinen. Vihtori otti puolestaan Tuohimäki-nimen ostaessaan saman nimisen tilan Someron Lautelan kylästä. Kallelle lohokottiin alue Yrkön tilasta, jonka jälkeen hän käytti ensin nimeä Laakso. Perimätiedon mukaan kirkkoherra Laaksin pyynnöstä Kalle muutti nimensä ja otti uudeksi sukunimekseen Kajaani. Nuorin veljeksistä Fredrik muutti ensin Talvisillan kylään, jossa hän vaihtoi nimensä Hietarannaksi. Myöhemmin hän osti Porsaansuon tilan Härkälän kylästä. Veljeksien sisko Iida meni naimisiin Juho Vakkurin kanssa ja muutti myöhemmin hänen kanssaan Haminaan.

Tila siirtyy seuraavalle sukupolvelle

Sodat painoivat raskaan jälkensä myös Yrkön tilalle. Pojista vanhempi, Tauno, menetti toisen kätensä talvisodan taisteluissa. Nuoremman veljen kävi vielä huonommin. Kuten monet muutkin Someron miehet, myös Mauno palveli jatkosodan aikana JR 23:ssa. Toimieksaan komppanianpäällikkönä Mau-

no sai kohtalokkaan osuman. Kranatintin sirpale lopetti hänen elämänsä Syvärin Segessassa. Oskarin pidettyä tilaa 40 vuotta hän luovutti sen tyttärelleen Saimalle ja hänen miehelleen Vilho Pompulle (myöh. Ali-Yrkkö). Vuodet vierivät, kunnes taas tuli sukupolvenvaihdon aika. Tuolloin tila siirtyi nykyisille omistajilleen Jorma ja Raija Ali-Yrkölle. Yrkön tilan vuosisataiset perinteet jatkuvat edelleen. Toinen Someron Kivisojan kantatiloista on yhä viljeltyä.

Kirjoitus pohjautuu tekeillä olevaan sukukirjaan Ali-Yrkön suvusta.

Lähteet: Tammelan tuomiokunnan arkisto, Someron lainhuudatusasian pöytäkirja 9.2.1878 § 5. Turun maanmittauslaitos, Someron Kivisojan arkistotiedot. Haastattelut: Aarne Hietaranta, Astrid Ajomaa ja Matti Kajaani.

omaan sen tähden, että se on tavoiteltua, suunniteltua ja siitä saadaan nautintoa. Lomailu täyttää päivät, siitä tulee ikään kuin turistin työtä. Auringossa kyllöttely on harkittua toimintaa, pyyhkeellä tai rantatuolissa lojuminen ja sangrian siemäileminen on aktiivista passiivisuutta siinä mielessä, että tämän toimetomisuuden saavuttamiseksi on nähty runsaasti vaivaa ahkeroinnalla omassa palkkatyössä, säästämällä ja nuukasti elämällä.

Omat arkiaskareet, työn yksitoikkisuus, ympäristön sosiaalinen kontrolli, kodin paineet - kaikki nämä suorastaan työntävät ihmisen etelänmatkalle. Kun mitta on täysi, on pakko päästä jonnekin: kännykkä kotiin ja maailmalle! Lomalla työ ei muistuta itsestään eikä pilaa viikon tai kahden vapauden illuusiota.

Matkalla ihminen siirtyy paitsi toiseen paikkaan, myös toiseen olotilaan, jopa toiseen todellisuuteen. "Silloin minä tunsin todella eläväni", on moni vakuuttanut myöhemmin. Ihmisen piilevät piirteet, toinen minä, saattaa pulpahtaa odottamatta esiin. Turisti ikään kuin kompastuu itseensä etelän ihanassa vapaavyöhykkeessä. Sosiologian professori Chris Rojek huomauttaakin paradoksaalisesti, että ainoa huono puoli turismin käytössä pakokeinona arjesta on se, että matkalle joutuu ottamaan itsensä mukaan.

Nykyisin tuntuu jo siltä, että etelään matkustaminen on yhtä lailla osa suomalaisen perusolemusta kuin lenkkipakkara ja sauna. Perillä kiehautetaan aamukahvit Kulta-Mokasta, piipahdetaan kävelyllä, otetaan paukut allasbaarissa, nautitaan kotiruokaa suomalaisessa ravintolassa, lauletaan karaokea Elin kuppilassa. Löyhömailija ei etsikään aitoja elämyksiä, vaan ymmärtää matkan leikiksi. Etelä on aikuisten hiekkalaatikko, jossa leikitään pari viikkoa vapautta. Se ei siis ole varsinaista pakoa omasta elinpiiristä. Raikuvimmat suosiosoitukset matkaseurue antaa, kun kone paluulennolla laskeutuu Suomen kamaralle. Turisti palaa etelänmatkalta uudestisyntyneenä, ja maallinen aika - arki - käynnistyy jälleen.

Muistojen laulu Muolaalle

Muistan ne pellot, jotka raivasin vaivoin, muistan ne ojat, jotka raivoon kaivoin. Pitäjän uljaan, sen notkot ja mäet, vehmaat lehdot, jossa kuuntelin käet.

Näin vuosien varrella aatoksin, kun seuraamme seutuja niitä, me näemme peilinä vieläkin kuvat kauneimmat kaikesta sieltä. Me näemme Hotakan, Ilveksen sekä Kuusaan ja Kuusaan hovin. Nyt siirrymme ohitse Moiniemen, Mäikölässä viivymme tovin.

Minä Vuotjärven rantoja ihaillen ohi vaellan Väärämäen. Sieltä laajojen metsätaivalten takaa Suulajärven jo näen. Näen Ilolan kylän ja Perkjärven ja kuulen kaskuja sieltä, näen asemaseudun ja Perkosen, kuin katsoisin kotitieltä.

Tuossa Äyräpää, jota ihailen, sopii etsiä sille vertaa! Olen kahlannut kera kurkien sen lietteitä monta kertaa, On Äyräpää niin kuin ihminen, joka uskoo ja uutta valaa. Se saa vasta uuden kauneuden, kun kärsimysliekissä palaa.

Mutta Muolaanjärvenkö jättäisin! Se on kaunein kaikista muista, kuin morsian uljas keväisin, hymy hersyy lahtien suista. Olen kaivannut sinua ystävä, jo neljännesvuosisadan. Kuvas kirkkaana päilynyt mielessä olen kulkenut kohtalonradan.

Kas tuossa on Punnus järvineen, kylä valtava äärellä rannan. Ja vierellä Kirkkojärven veen kohoo kumpu, kruununa sannan. Sen kummun huipulta, korkeimman, kivikirkkomme näkyy sieltä, kuin peittämä hunnun valkean. Sen näen jo kirkkotieltä!

Näen vielä suvisen sunnuntain, - eräs nuoruuden kuvista parhain. Kihupyhänä kirkolle mennä sain, sinne riensin jo aamulla varhain. Siellä joukolla sitten kihuttiin, - tapa vanha, jo isiltä saatu - Kukin puettu oli parhaisiin ja herkkänä mielenlaatu.

Mäen rinteessä sankarivainajat meille muistuttaa urhojen maasta. Ne kohtalovuosista kertovat ja taistosta maineikkaasta. Vielä kummun laella kuulla saa esi-isien taistojen tieltä Pyhäristin kivien tarinaa ja uskovaa uhrausmieltä.

Nämä muistot mielessä, Luojani, kun sulle ojennan lahjani löyhän, minä nöyränä eteesi polvistun, tuon kiitokseni vain köyhän. Niin paljon hyvyttä sinulta sain jo syntymästäni saakka. Sinun tahtoosi alati luottaen vain kevyt kantaa on elämän taakka.

Meidän perheen evakkotarina

Kuva otettu Vesikkalassa kesällä 1943. Vasemmalta Albert, äiti Lyydia, Sauli ja isä, Johannes Apronpoika Virolainen. Kuva kirjoittajan.

Kiireinen lähtö Karjalasta 12. 6. 1944 on vielä tarkasti mielessä. Kun venäläisten suurhyökkäys alkoi ja suomalaiset perääntyivät, tiesi se meille nopeaa siirtymistä toisiin maise-miin. Meidän kylämme Muolaan Vesikkalassa oli niin lähellä rintamaa, että sieltä oli suoriuduttava nopeasti alta pois. Jyrinäkin koveni koko ajan. Teillä oli pakolaisia yhä enemmän ja koska päätiet oli varattu armeijalle, pakenijat ohjattiin sivuteille.

Mekin teimme kiireistä lähtöä: tavaroita kärryyn ja nimilappuja lehmien ja lampaiden kaulaan. Isä vielä teurasti sian, sillä evästä piti saada matkalle. Se paloiteltiin pieniksi palasiksi ja säilöttiin pyttyyn kovaan suolaan, ja hyvinhän se säilyi. Kolme talvella syntynyttä vasikkaa ajettiin Ojaniityn notkoon, jossa oli vettä ja ruohoa. En tiedä, miksi ne sinne ajettiin, siksi, että seuraavalla viikolla var-

Venäläiset rakensivat talon tuhotun kotini perustuksille. Asuimme rakennuksessa vuosina 1942 - 1944. Kuva kirjoittajan.

raavaksi vanhin Kalle kävi kouluakin pari vuotta. Myös muut lapset olisivat tah-toneet opin tielle, mutta asian tultua puheeksi oli isä Juho vain todennut, että eihän niitä herroja nyt niin paljon tarvita. Talo tarvitsi työmiehiä. Niihin aikoihin ei vielä koulunkäyntiä paljon arvostettu. Mutta kyllä pojat kouluun pääsivät, eivät tosin siihen, mitä olivat ajatelleet. Kahdenkymmenen ikäisinä nuorukaiset tulivat asevelvollisiksi. Tuohon aikaan asevelvollisista valittiin arvalla ne, jotka lähtivät sotaväkeen. Asevelvollisiksi tultuaan nuoremmat veljet Vintori, Oskari ja Fredrik nostivat kukin arpalapun, jossa oli pieni luku. Se tarkoitti armeijan harmaita ja lähtöä Hämeenlinnan Tarkk'ampujapataljoonaan. Lienee harvinaista, että kolme saman talon poikaa nostivat armeijaanlähtijän lapun (Oskarin ja Fredrikin armeija-aika, ks. Someron Joulu 1999).

Tila lohkotaan kahtia

Vuosisata vaihtui ja kehitys meni eteenpäin. Kivisojallekin saatiin koulu, joka paremmin tunnetaan Hirsjärven koulun nimellä. Yrjön tilalla päätettiin viimein saattaa ioppuun isojakko, joka oli aloitettu 1800-luvun alussa. Tila oli tuolloin palstoitettu Ali-Yrkköön ja Yli-Yrkköön eli Anttilaan, mutta lohkomista ei sen sijaan tehty. Juho Ali-Yrkkö ja Mikko Yli-Yrkkö lähettivät Hämeen läänin kuvernöörille seuraavan sisältöisen kirjeen.

Juho Ali-Yrjön ja Mikko Yli-Yrjön anomus Isojaon toteuttamisesta kuului seuraavasti:

"Kun Kivisojan kylän, Someron pitäjässä, tilukset ovat hajanaisia ja epä-mukavassa asemassa uudenaikaiselle viljelysjärjestykselle, vieläpä osiksi rajat

kivittämättäkin, rohkeneimme kaikessa nöyryydessä anoa Herra Kuvernööriä määräystä vanhemmalle Komissionmaamiittari G.R. Zvenflanderille, jonka varsinaiseen työpiiriin toimitus kuuluu ja olemme havainneet mieluiseksemme toimituksen tekijänä, toimittamaan Isojaonjärjestelyn sanotun kylän tiluksilla. Anomusta seuraa jäljennökset kiinnekirjoistamme ja otteet henkikirjasta ja maarekisteristä.

Hämeenlinna 5 p. Toukokuuta 1909.

Juho Ali-Yrkkö Mikko Yli-Yrkkö"

Kului siis runsaat sata vuotta isojaon alkamisesta, ennen kuin lopullinen lohkominen toteutettiin. Samassa yhteydessä käytiin läpi myös metsämaiden rajat ja Yrjön tilan lisäksi myös Leivon tilan maanmittaus. Uskokuiksi miehiksi valittiin työmiehet Kalle Johansson Palikaisista sekä Jooseppi Lindström Ihmäen kylästä. Miehet toimivat viitan eli määrämittaisen valjenn tai köyden vetäjinä ja autoivat maanmittaria muuttenkin. Palkaksi luvattiin elokuussa 3 markkaa ja syyskuussa 2 mk 75 penniä päivältä.

Lohkomisen ja maanmittauksen lisäksi tilat vaihtoivat myös joitain alueita keskenään. Näin kunkin talon mais-ta tulisi yhtenäisempiä. Tämä oli ollut myös alunperin koko isonjaon tarkoitus, kun entisestä sarkajakoisesta viljelystä luovuttiin. Niin kuin usein isojakoa toteutettaessa, myös Kivisojalla järjestely tiesi rakennusten siirtoa. Ali-Yrjön tilalla jouduttiin siirtämään kaksi riittä sekä sauna ja Leivolla puolestaan asuinrakennus sekä talli. Ali-Yrjön tekemien siirtojen kustannukset arvioitiin 500 markaksi ja Leivon siirrot 200 markaksi. Rakennukset määrättiin siirrettäväksi kolmen vuoden kuluessa. Näin saatiin isojakko lopultakin toteutettua myös Kivisojalla.

Vain Oskari pitää Ali-Yrkkö -nimen

Samoihin aikoihin, kun isojakoa suunniteltiin ja toteutettiin, vaihtui Yrköllä isäntä. Vanha isäntä Juho oli jo yli kuudenkymmenen, kun hän päätti luovuttaa tilan pojalleen Oskari. Tila siirtyi isältä pojalle. Samassa yhteydessä vanha isäntä ja emäntä muuttivat pää-rakennuksesta pienempään rakennukseen Alitupaan, joka tietävästi oli ra-

Vasemalla Juho Ali-Yrkkö, oikealla hänen veljensä Malakias. Keskimmäinen henkilö on tuntematon. Kuva kirjoittajan.

Ali-Yrkön tila - osa Someron historiaa

Kartta Kivisojan kylästä vuodelta 1786. Mökkien näköiset rakennukset, joiden alapuolella on jokin kirjain, ovat Vanhalan kartanon torppia. Kantatallot Yrkkö (F) ja Leivo (E) on piirretty suorakaiteen muotoisiksi laatikoiksi. Kultelaan vievä tie on kulkenut rakennusten välistä. Kartta kirjoittajan.

Ali-Yrkön tila sijaitsee Someron Kivisojan kylässä. Siellä se on sijainnut ainakin 1500-luvulta asti. On saattanut olla kauemminkin, mutta asiakirjat vanhemmista ajoista ovat aikojen saatossa hävinneet tai tuhoutuneet. Tulipalot, sodat ja miehitysajat ovat hävittäneet kokonaisia arkistoja yksittäisistä asiakirjoista puhumattakaan.

Vuosisatojen aikana Yrkön talo on vaihtanut omistajaa monta kertaa. Yleensä kuitenkin omistus on siirtynyt isältä pojalle.

Kahteen otteeseen uudet omistajat Tammelasta

Elettiin 1800-luvun alkupuolta. Kivisojan kylän muodosti kaksi taloa, Yrkkö ja Leivo. Suomen sota oli päättynyt muutamia vuosia sitten, ja Suomi oli siirtynyt venäläisvallan aikaan. Noihin aikoihin Mikko Juhonpoika Tammelasta

osti vaimonsa kanssa Ali-Yrkön talon. Iän karttuessa Miikka siirsi tilan pojalleen, joka aikanaan antoi tilan edelleen seuraavalle sukupolvelle. Nuoreksi isännäksi tuli Vihtori. Hän piti tilaa aikansa, kunnes tuli mahdollisuus ostaa isompi tila naapurikylästä. Niinpä Vihtori osti Hovilan kartanon ja laittoi myyntiin perimänsä Yrkön tilan. Tammelasta saapuivat ostajaehdokkaat katsastamaan tilaa. Juho ja Miina (Maria Wilhelmiina) tulivat Kydön kylästä Juhalan talosta. Mistä lienevät kuulleet Yrkön tilan olleen myynnissä, onhan Kydöstä Someron Kivisojalle sentään yli 30 kilometrin matka.

Juho ja Miina mieltyivät Yrkön tilaan. Suvussa kulkeneen tarinan mukaan Yrkön ostamisesta oli sovittu jo 1877, mutta pariskunta ei halunnut muuttaa vielä, sillä perheen äiti Miina oli siunatussa tilassa. Pitkä matka ja muuton raskaus olisivat voineet kohtalok-

kaaksi sekä äidille että syntymättömälle lapselle. Niinpä muuttoa päätettiin siirtää. Kuukaudet vierivät ja odotus päättyi. Juho ja Miina saivat kuudennen lapsensa, joka sai kasteessa nimekseen Fredrik.

Pojan kasvettua muutaman kuukauden tuli tilan lopullinen hankinta ajankohtaiseksi. Tammikuussa 1878 kaupakirjoihin laitettiin puumerkit ja lyötiin kättä päälle. Kauppahinnaksi sovittiin 9000 markkaa, josta 5600 markkaa maksettiin myyjille ja 2400 markkaa tuli myyjän siskolle Amanda Juhontytarelle. Niin päättyi Yrkön tila suvulle, joka vieläkin tilaa viljelee.

Maaliskuussa 1878 Juho ja Miina muuttivat viiden poikansa ja yhden tyttärensä kanssa Somerolle. Matka varmaankin taitettiin hevosen vetämällä reellä. Voi vain arvella, millainen ponnistus muutto on tuohon aikaan ollut. Huonekalujen, työkalujen ja muiden tavaroitten vieminen vain hevosten ja reikien avulla on ottanut aikansa. Isoonkaan rekeen ei kovin suurta kuormaa mahdu, joten Tammela - Somero -väli tuli perheelle tutuksi.

Somero sai lisääkin asukkaita Tammelasta, kun Juhon veli Malakias muutti niin ikään Somerolle. Asuttuaan ensin Vilukselan kylän Huinan kruununpuustellissa, Malakias muutti Terttilään, jossa hän asettui Uudentalon tilalle.

Mutta palataan jälleen Kivisojalle ja Yrkölle. Juho ja Miina olivat asettuneet taloksi tilalleen ja ottivat nimekseen Ali-Yrkkö. Pari vuotta kului ja Miinan oli taas aika synnyttää. Tällä kertaa perheeseen saatiin lisää kauniimpaa sukupuolta. Vauva ristittiin lidaksi. Perheeseen syntyi vielä kaksi tyttöä lisää, mutta molemmat kuolivat vain parin, kolmen vuoden ikäisinä.

Uusi sukupolvi kasvaa

Juho ja Miina elivät tavallista maanviljelijäperheen elämää. Vuodesta vuoteen viljaa kylvettiin ja syksyllä taas korjattiin. Lapset kasvoivat ja poskien pyöreys katosi kasvoista. Vanhin lapsista lähti pesästä, kun Juho Eemeli muutti takaisin Tammelaan mentyään naimisiin Puran talon leskiemännän kanssa. Seu-

Sisarukset Salme ja Laina Virolainen Vesikkalassa kotinsa portailla jatkosodan aikana. Kuva kirjoittajan.

maan tullaan takaisin vasikoita hakemaan. Ruskipojat saivat niistä hyvät paistit.

Meidän pihassa oli kova hyörinä. Siihen ilmaantui kuin tyhjästä paljon sotilaita, hevosia ja kärryjä. Alkoivat vedellä puhelinlankoja lepikkoa pitkin taloon. Kodistamme tuli siis viestikeskus heti meidän lähdettyämme.

Mutta ei kestänyt kauaa kun päälle ilmaantui venäläinen kone ihan puitten

latvoja hipoen. Minäkin törmäilin siinä keskellä pihaa ja katselin konetta, kunnes eräs sotilas otti minua niskasta kiinni ja työnsi talon kivijalan viereen ja komensi pysymään siinä. Meitä häiteltiin lähtemään ja oikeastaan olo alkoi kin jo käydä hengen päälle.

Niin sitten lähdettiin illan suussa koko perhe, "Aapo Jussin" perhe: isä, äiti, kolme aikuista tytärtä ja 11- ja 14-vuotiaat pojat. Koko omaisuus kulki

mukana: neljä lehmää, kolme lammasta. Hevonen veti kärryjä, jossa oli vaatteita ja ruokatavaraa sekä pieni possu puulaatikossa.

En tiedä, mitä muut tekivät, mutta minä itkin. Itkin oikein sydämeni pohjasta. Isää ja äitiä viiksi syvältä. Kun olimme palanneet talvisodan evakkomatkalta, meillä oli suuri luottamus siihen, että kaikki kääntyy hyväksi jälleen. Olimme kaikki olleet niin toivorikkaita. Tämän kesän 1944 alkukin oli näyttänyt hyvältä. Ruis heilimöi kauniisti, kevätiljat olivat jo oraalla ja perunanvarretkin olivat jo ehtineet pintaan.

Mutta itkulle ei ollut aikaa. Kun pääsimme kylätielle, tavoitimme toisia menijöitä ja lehmä piti ryhtyä pitämään kurissa. Suorinta tietä ei päässyt, ja niin jouduimme kiertämään järveä. Kun pääsimme Nurmi-Pällilän puolelle, niin eikös ruskipoika jo taas lennä aivan päällä. Me syöksimme pellon ojaan ja lehmät pääsivät tietenkin ruohon kimpuun. Pudottihan se pomminsa, mutta se meni onneksi järveen. Mitä sitä nyt meitä paimenia sen tarkemmin pommitamaan.

Matka jatkui ohi Pällilän hovin tienoiden, mutta sitten lampaat tekivät kävelylakon. Kävivät vain siihen tielle siististi makaamaan, eikä niitä ylös saatu. Ei muuta kuin kaulapanta pois, ja sinne juoksivat elikot iloisesti rantakaasliikkoon. Meillä elämä taas keveni liias-ta mammonasta.

En yhtään muista, missä levättiin ja yövyttiin, mutta Äyräpään Mälkölään kun tultiin, voitiin levätä joitakin päiviä. Koko taipaleella syötimme lehmä tienvarren pelloilla, luvalla ja luvatta. Mälkölässä tapahtui, että eräs isäntä komensi meitä ajamaan lehmämme pois pelloistaan. Myöhemmin tämä sama isäntä meni ohitsemme karjoineen kovalla kiireellä ja sinne jäi hänen arvokas heinäpeltonsa Mälkölään.

Meidän vaelluksemme kävi Antrean, Jääsken ja Luumäen kautta Uttiin. Lopulta pääsimme junaan, jonka pääte-asema oli Urjala. Sieltä jatkoimme vielä Punkalaitumelle. Matkaa kertyi satoja kilometrejä.

Tänä vuonna noista ajoista on kulu- nut 56 vuotta. Vaikka tarina on tässä kerrottu lyhyesti, siihen voisi lisätä paljon asioita, sekä murheellisia että hupaisia. Ihan kirjan siitä saisi. Kehotankin lukijaa käyttämään mielikuvitustaan.

Joulu 1939

Rajajoki. Rautatie Venäjälle. Tämän puron yli Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen 30. 11. 1939. Kuva kirjoittajan.

Oli marraskuun 30. päivän aamu vuonna 1939. Olin kesäkuussa täyttänyt kuusi vuotta. Nukuin vielä, niin kuin pienet pojat nukkuvat edellisen päivän leikkien jälkeen. Unen läpi kuulin, kuinka äiti touhusi huoneessa. Tuntui siltä kuin askelissa olisi tavanomaisen enemmän kiirettä. Kaappien ovia avattiin ja suljettiin. Vihdoin äiti ravisti minut unesta.

- Herää Raimo, radiossa ilmoitettiin sodan syttyneen ja ryssät ovat ylittäneet rajan!

Ponnahdin ylös sängystä. Ulkona oli vielä marraskuisen aamun hämäryys. Tuo aamu ja keilonaika on jäänyt mieleeni: kello oli 7.30.

Perkjärven asemalta oli rajalle noin 42 kilometriä. Olimme äidin kanssa kahden. Isä rautatieläisenä oli junan mukana töissä. Suuri huoli oli myös sisikostani Laurasta, joka aamulla lähti Terijokeen oppikouluun, sillä Terijoki sijaitsi melkein rajan pinnassa.

- Mitä me oikein otetaan mukaan, kun ei saa viedä muuta kuin sen mitä

käsissä kulkee, kyseli äiti minulta. Isä oli harrastanut urheilua ja niinpä tuumasin:

- Isän palkinnot ainakin otetaan!

Siinä sitten pakattiin tärkeätä tuntuja tavaroita, sillä junan piti tulla asemalle minä hetkenä tahansa. Puin ylleni talvivaatteet ja sain repun selkääni. Reppu sisälsi kilon palasokeria! Vielä viimeinen silmäys kotiin ja asemalle.

- Kyllä sotilaat hoitavat loppujen evakoinnin, tuumasi äiti luottavaisena, ja jää heille heille ainakin paikka missä lämmitellä.

Näkymä asemalla muistui mieleeni jonkin aikaa sitten katsellessani elokuvaa "Jääkärien morsian". Siinä oleva evakkokohtaus on filmattu Perkjärven asemalla. Nytkin asemalla oli "ukkoa, akkaa, nyytiä ja vakkaa", joten tuolloin olisi saatu nykyisempi versio - puuttui vain kilipukki ja Tauno Palo!

Junakin oli jo saapunut avo-, "härkä"- ja matkustajavaunuineen. Perheuttu vänrikki Parikka tuli luoksemme ja kertoi rautatieläisten perheille varatun

I-luokan vaunut. Hän auttoi meidät seläiseen, ja matka pois rajan läheisyydestä alkoi. Kiskot kolkkivat, mutta yhtäkkiä junan pili alkoi huutaa kuin valittaan.

- Ilmahälytys! Kun juna pysähtyy, kaikki ulos ja suojaan. Sotilaat ja vahvemmat auttavat heikkoja, ilmoitti sotilashenkilö.

Jarrut vinkulivat ja juna pysähtyi. Seisahduspaikan toisella puolella oli onneksi metsää ja väki ryntäsi sinne. Tuoluunnasta lähestyi kaksi kaksitasohävittäjää konekivääreillä ampuen. Tehtiin kaartoja ja tulitettiin junan sivujakin. Seurasimme kuinka vaunujen kyljistä puunsäleet lentelivät ja lasit pirstoutuivat. Onneksi tappamisvimmassaan unohtivat tulittaa metsikköä.

- Taisipa vihdoinkin paukut loppua, kun lähtivät.

- Voi herranjestas, kyl henk ois mänt jos täällä ois istuttu, siunailivat ihmiset palatessaan vaunuihin. Onneksi veturi oli ehjä ja matka jatkuu.

Viimeinkin saavuimme määränpää-

Linnanmäen sorakatselmus 1987. Kuva Jukka Sarvarinne.

san Lehti repäisivät asiasta kunnon ot-sikot. Prosessi jatkui soranottajien valituksella Korkeimpaan Hallinto-oikeuteen. Jälleen sinkoivat selitykset ja vastaselitykset. KHO toimi ripeästi. Soranoton kieltävä päätös tuli elokuussa 1988. Asia palautettiin kunnanhallitukselle. Maisemanpuolustajille se oli jonkinlainen torjuntavoitto. "Kylällä kehtaa kulkea", totesi Lauri.

Soranajo väheni, mutta ei loppunut. Puhelinkin oli joskus mykkänä pidempään. Mutta sitten taas: "Lauri tässä terve. Mees kattoon niitä karttoja sinne seutukaavaliittoon", tai "Soitas sää sinne ympäristötoimistoon". Ja minä menin ja soitin, vaikka se töitäni haittasikin.

Mistä Lauri sai kaiken energian puskea eteepäin? Mistä tuli se optimismi, että raskaittenkin henkilökohtaisten menetysten jälkeen pystyi tokaisemaan: "Elämä jatkuu." Kyllä siinä oli kotiseuturakkautta ja jonkinlaista sisäistä suurmiestä, kun oli valinnut harrastukseksi kaikkien hankalimman lajin: luonnonsuojelun. Löytyi sentään puolustajakin. Salon Kalle oli kääntynyt ajamaan kunnan vedenottamoa Linnanmäkeen. Hän lohdutti Lauria: "Älä välitä, vaikka ne sua haukkuu, Anna haukkuu."

Lauri se ehdotti vesipiirille Linnanmäen ja Rautelanharjun ottamista mukaan uuteen harjuseutukaavaan. Hänen ansiotaan tai ei, nyt kunnalla on seutukaavassa suoja-alueet vedenottamon ympärillä.

Jossain vaiheessa sain kehoituksen mennä tapaamaan Virran Kustaata, jolla olisi joku tarina Linnanmäen "kulta-aarteesta". Kaikki tieto kelpasi.

- Kuules Kustaa, sää kuulemma muistat jonkun kultajutun tosta Linnanmäestä?

- No, en mää tiärä. No, se oli simmonen, et sinne on piilotettu kultaa. Mut Jallu on kai löytänyt, kun se on niin pröyssy. Siltasaaren Kalle oli sitä kans kovin hakenu, mut se ei kai löytänyt.

- Jaa, se oli semmonen juttu. Muistaks muuta silt kullast?

- Ilomäen Veeli oli punakaartin kapteeni. Se oli ryästännyt Marttilast pankin. Se pisti kultarahat kupariseen kahvipannuun ja piilotti Linnanmäkeen. Tää tapahtus vuonna 1918.

- No, kuis Veelin sit myöhemmin kävi? Eiks se hakenu itte kultaas?

- Se amputtiin Salos.

Tätä kultatietoa tarjosin puhelimesa Museoviraston Anna-Liisa Hirviluodolle ikään kuin mahdolliseksi palkkioksi Linnanmäen maaston pikatutkimuksesta metallinilmaisimella. Ei kelvannut kuita, ei edes kuparinen kahvipannu. Nauraan totesi tarinan olevan liian nuorta tietoa. Kirjoitimme seuraavaksi ympäristöministeriille ja annoimme "kuus nyvää neuvoa". Nyt oli tämäkin porras käyty läpi. Somero-lehdestä ei ole ollut apua. Kenelle vielä voisi kirjoittaa? Jou-lupukille?

Miten sitten kävi alussa kuvatus toi-

sen vaihtuskierron? 30. 8. 1993 lääninhallitus kumosi soraluvan. Soranottaja jatkoi vaihtuksella Korkeimpaan Hallinto-oikeuteen. 30. 10. 1994 oli puhelinvastaajassa viesti: "Juu hei. Täällä on Lauri vaan täältä Linnanmäen kuppeesta, terve. Soittelen sitä, että voitettu on asia. Tämä Linnanmäen hirmuinen soralupa. Korkein Hallinto-oikeus on pitänyt edelleen voimassa läänin päätöksen. Mutta tilanne jatkuu eli jatkuu uusi lupakierros. Mut on meillä aikaa..."

Somero-Sauran kommentti:

Linnanmäen kauppa tenttiin niin salamynkäläisesti, ettei siitä ollut etukäteen minkäänlaista tietoa. Asia paljastui vasta, kun Vihtori Karikytä soitti siltä Somero-Seuran puheenjohtajalle Tapio Honilalle talvella 1972. Tämän vuoden aikana teimme kaiken mahdollisen Linnanmäen pelastamiseksi. Tässä työssä oli mukana myös Somero-Seuran luonnonsuojelutoimikunnan silloinen puheenjohtaja Lehtori Kyösti Valanne. Otettiin yhteyttä mm. Länsi-Suomen vesioikeuteen, sisäasiainministeriöön, Suomen Luonnonsuojeluyhdistykseen, muinaistieteelliseen toimikuntaan (nyk. museovirasto). Kaikkialla näillä tahoilla luvattiin "ryhtyä toimenpiteisiin", mutta ei ryhdytty siksi, että oli kysymys yksityisomaisuudesta, josta ei siihen mennessä ollut tehty arkeologisia löytöjä. Vasta Someron vesinuolion Simo Koskinen ja vedenottohanke 1990-luvulla saivat aikaan sen, että soranotto Linnanmäen alueelta päättyi ja osa seudun maisema-arvoista säästyi.

Kannattaa tutustua.

Kun Linnanmäen sorakuoppa vain kasvoi keväällä 1983, ja koko mäki puskettiin paljaaksi, alkoi tyhmempiäkin käsitteä, mitä lopulta tulisi tapahtumaan. Keskustelut naapurien kanssa päättyivät aina Linnanmäen ja naapuriharjujen kohtaloon. Nuotion Eskon ja Laurin kanssa pohdimme, olisiko jotain tehtävissä. Ainoa toivo olisi uusi soralaki, joka oli tullut voimaan vuoden 1982 alusta. Ostin vihkosen, josta selvisi, että maainelain kolmas pykälä kielsi kauniin maisemakuvan hävittämisen. Eikö Linnanmäki järven rannalla juuri sitä edustanut? Tähän vielä tartuttaisiin, kun katsottaisiin "oliko soralaki laki", kuten Lauri uhosi. Olipa laissa niin sanottu siirtymäsäännöskin Linnanmäen kaltaisiin tapauksiin, joissa soranajo oli aloitettu jo ennen lain voimaan tuloa. Erityistapauksissa kunta voisi myöntää vuoden jatkoaikaa. No, Someron kunnanhallitus antoi reilusti neljä vuotta, sillä lupaa oltiin valmiita puimaan vasta kesällä 1987. Oli ollut kiireitä. Paperit olivat olleet nimittäin "käsittelyssä" jo vuonna 1983.

Miekkavaaran Tuula äitinsä Virran Siskon kanssa pyysi minut mukaansa kunnantöimistöön kyselemään Lepolan santakuopasta Rautelan puolella. Virkailleva mieshenkilö oli närkästynyt: "Mitäs te nyt tällaista vanhaa asiaa..." Hän ei käsitellyt, että meillä prosessi oli vasta alkanut. Hän esitteli kuitenkin soranottosuunnitelmat, koska ne olivat julkisia papereita. Kysyessäni Linnanmäen papereita, ei niitä näytetty. Olivat "käsittelyssä". Kysymyksemme alkoivat kuitenkin olla sen verran tiukkoja, että virkamies kaivoi kesken kaiken tupakiaskin taskustaan ja sytytti norttinsa selvästi vapisevin käsin. Silloin ymmärsin, että sorkimme jotenkin kuumaa asiaa ja myös sen, millaista piinaa työ kunnantöimistössä voi olla.

Joskus alkukevällä 1987 keskusteltuani Nuotion Laurin kanssa sain kehotuksen: "Menes kattomaan Saaren Eiloo, sillä on siellä kova paperi." Mies oli minulle puolittunut jo vanhastaan, ja hän otti vieraan lämpimästi vastaan. Pääsimme heti samalle aaltopituudelle. Häntä harmitti kovasti Linnanmäen soranajo ja kivien murskaaminen aivan lähinaapurissa. Eilo oli kiertänyt asiasa aina lääninhallituksessa Hämeenlinnassa asti. Suorana ja kiivaana miehenä hänet siellä muistettiinkin. Kunnan-

toimistossa hän oli ollut asialla monta kertaa. Viimeksi hän oli kovalla ruikkamisella saanut käteensä sen "kovan" paperin. Se oli lääninhallituksen kirje, joka toimistopäällikkö Erkki Kellomäen allekirjoittamana antoi ohjeet Linnanmäen soranotolle. Mukana oli kartta, johon piirretyn viivan yli soranottoa ei saisi ulottaa ilman lainvoimaista lupaa. Mäessä tosiaan olikin hetken aikaa puupaalut tämän linjan merkinä. Mihin ne sitten hävisivät, voisi kysyä vaikka nimismieheltä, joka asiaa oli määrätty valvomaan.

Kannatin kunnallisvalituksen tekemistä, kunhan lupa ensin myönnettäisiin. Eilo ja Lauri olivat sitä jo harkinneet. Lauri pyysi minua kirjoittamaan yleisönosastokirjoituksen. Aikaa oli vähän ennen soraluvan käsittelyä. Onneksi oli kesäloma ja puunhakkuun lomassa sorvailin sanoja peräkkäin. Toisten selän takana piileskely ei enää kävisi, ei edes nimimerkillä kirjoittaminen. Vaimo oli tiukkana: "Omalla nimellä!"

Ei ole helppoa ryhtyä naapuria molaamaan julkisesti. Olinhan nähnyt, miten kovalla työllä sementtivalimon menestys oli saavutettu. Jallukin oli mukava mies. Naapurisopu oli hyvä. Mutta asia oli tärkeä, eikä kaveria nyt jätettäisi. Arvostelun suuntasinkin kunnan päättäjiä kohtaan, jotka nyt olivat haaskamassa tärkeimmän ja vetovoimaisim-

Eilo Saari vaimoineen Linnanmäen juurella.

Kuva Jukka Sarvarinne.

man pääoman, mitä maaseudulla oli esittää: kauniin maiseman. Tässä tapauksessa jopa harvinaisen kauniin ja kuu-luisan Kertusalon. Kompromisseja kehotin etsimään, esimerkiksi maanvaihtoa. Lopussa muistutin päättäjiä soranalla lepäävästä puhtaasta pohjavedestä, mistä huomautuksesta olen edelleen ylpeä. Yleisönosastokirjoitukseni jälkeen tunsin tehneeni jotakin konkreettista.

Olin Rautelassa, kun kunnanherrat tekivät maastokatsastuksen Linnanmäessä. Saavuini hyvissä ajoin ja odottelin rinteessä hyvällä näköalapaikalla. Pian alkoikin tapahtua. Kukkulan laelle ilmestyi jono ihmishahmoja. Kävelin heitä vastaan ja sanoin hyvät päivät ja aloin kysellä, eikö heillä ollut muuta vaihtoehtoa kuin Linnanmäen hävitys. Nikulan Kalle alkoi esitellä ottosuunnitelmaa, jossa mäki alenisi noin 20 metriä. Arvelin harjun menevän siitä pilalle, ja Nikula tarjosi valitusmahdollisuutta. "Varmaan valitus tulee, jos tommosen luvan myönnetään", vastasin. Asiallisessa hengessä kuitenkin keskusteltiin, ja olonikin parani, kun olin saanut sanoa mielipiteeni.

Lupa myönnettiin. Ei tosin tien itäpuolelle. Sen vuoro tulisi vasta, kun varsinainen Linnanmäki olisi tuhottu. Nuotion Esko ja Lauri sekä Saaren Eilo valittivat luvasta. Mukaan oli puhuttu myös lähinaapuri Aallon Tauno. Forssasta löytyi tuttu tuomari. Vastapuoli näytti hakeneen omansa Savonlinnasta asti. Valitusprosessi oli hyvä oppitunti kaikille paperisulkeisineen: oli siinä selitystä ja vastaselitystä. Marraskuussa 1987 soitti Nuotion Esko ja kertoi lääninhallituksen katselmusretkestä Linnanmäkeen. Räntää roiski, kun läänin miehet paikallisten asianosaisten kanssa risteilivät Linnanmäessä. Maisema ei totisesti ollut parhaimmillaan, oliko luontoaitikin soranottajien puolella? Hauskana yksityiskohtana Esko kertoi, että kun Lauri avasi suunsa jotain kysyäksään, oli lääninhallituksen mies pelästynyt: "Ei tässä nyt kiihtyä tarvitse." Eilon mukaan mies karjaisi alkajaisiksi: "Hiljaa." Luulivat Lauria helposti kiihtyväksi Eiloksi, joka oli lääninhallituksessa vierailut aikaisemmin. Lauri puolestaan esitti asiansa normaalilla selkokielellään.

Molemmille osapuolille tuli hyviä uutisia 16. 2. 1988: kunnanhallituksen päätös oli kumottu. Paikallislehden lisäksi Salon Seudun Sanomat ja Fors-

hän Mellilän asemalle. Muistaakseni lotat jakelivat ruokaa ja henkilötietojen antamisen jälkeen alkoi majoitus taloihin ja kouluihin. Meidät ohjattiin vanhan poikamiehen taloon. Huoneiden seinät olivat tummenneet kessunsavusta. Lattiaa ei ollut pesty varmaan kymmenen vuoteen. Ruokapöytä oli kars-tan peitossa. Äiti ryhtyi siivoamaan, mutta eihän sitä lattian likakerrosta saanut pois. Parin päivän asumisen jälkeen hän meni valittamaan, ettei siinä asunnossa voinut elää lapsen kanssa. Ukko vetee kessua ja syljeksi lattialle. Meidät siirrettiinkin sitten Tapalan kylän lähellä olevalle koululle, jossa oli muitakin muolaalaisia.

Eräänä päivänä tuli isäntä ja emäntä koululle ja kysivät äidiltä, lähtisimkö heille asumaan. Kerättiin tavarat ja lähdettiin. Meitä tosiaan onnisti. Talon nimikin oli Onnela, ja sen omistivat Juuso ja Selma Posti. Meille annettiin siisti huone ja meidät otettiin vastaan ystävällisesti kuin vanhat tutut. Isäntä tempasi välillä viulun seinältä ja innostui soittelemaan sekä kertomaan juttuja Amerikassa olostaan.

Äiti opetti emännälle piirakoiden ja muiden karjalaisten ruokien tekoa. Selma puhua papatti kuin konekivääri tu-

Karjalaan palattua. Kotimökin rappusilla Elsa Suokas, Anna Lehtonen, isän äiti Anni Suokas ja kirjoittaja Raimo Suokas edessä. Kuva kirjoittajan.

Evakossa Koskella Tapalan kylässä kesällä 1941. Vasemmalla äiti Elsa Suokas, talon tyttö, isäntä Juuso Posti, Eila Posti, jonka kihlattu kaatui, isäni Antti Suokas ja emäntä Selma Posti. Kuva otettu Onnelan talon pihalla. Kuva kirjoittajan.

runvoittoisella murteellaan, joten ei ihme, jos oli välillä hieman ymmärtämisvaikeuksia. Tosin tuli suruakin, kun pappi tuli taloon ilmoittamaan talon tytären Eilan kihlatun kaatumisesta rintamalla. Selma ja Juuso ovat jo kuolleet, mutta mikä ihmeellistä, läheinen sukulaiseni on siellä nyt emäntänä.

Mitä lähemmäksi joulua päästiin, sitä enemmän pieni poika huolestui. Isästä ei ollut kuulunut mitään, ja sukset olivat jääneet Karjalaan. Miten se joulupukki tänne nyt löytää, kun uudet sukset olisivat suurin toiveeni.

Jouluaatto tuli. Sain pieniä paketteja. Mutta isä puuttui ja pitkä paketti. Kävimme nukkumaan.

Yöllä heräsin siihen, että joku karhea pisteli poskeani. Pystyynissa paloi vielä tuli, ja sen hehkussa huomasin isän olevan vieressäni.

- Hyvää joulua. Sinulle on lahja tuolla nurkassa.

En ollut enää uninen, vaan ryntäsin pakettia avaamaan. Sieltä paljastuivat uudet kiiltävät sukset. Joulun ihme oli tapahtunut!

Lapsuuden muistoja Vuoksenrannasta

Laurilan talo Vuoksenrannassa vuonna 1935. Kuvassa Henna ja Lauri Talikka. Kuva kirjoittajan.

Lapsuuden muistoni sisältävät venäläisten ryöstämään Karjalaan. Vuoksenrannan pitäjän Korpilahden kylään. Synnyin maanviljelijäperheen esikoisena. Talon väkenä olivat mummo, äitini ja isäni ja ajoittain vierasta työvoimaa. Minulla oli pitkät vaaleat olkapäille ulottuvat hiukset. Koin melkoisen järkytyksen, kun naapurin setä ensi kerran leikkasi tukkani kokonaan pois. Kun katsoin peiliin ja näin siellä pulipääpojan, olin hokenut: "Ei oo Laur, ei oo Laur."

Lukemaan opin viisi vuotta täytettyäni. Kun meille tuli lehtiä ja niissä oli minua kiinnostavia sarjakuvia, ahdistelin vanhempiani kertomaan kuvien sanoman. Niinpä he opettivat minut lukemaan. Ensimmäinen sana, jonka opin tavaamaan ja lukemaan, oli sanomalehden otsikko Maakansa.

Joulupukista minulle kerrottiin, että se tuo kilteille lapsille lahjoja ja tuhmille vitsoja. Pukkia en ollut koskaan nähnyt enkä ollut varma, kumpaan kategoriaan kuului. Jouluaattoiltaan kuului eteisestä kolinaa. Minua käskettiin avaamaan ovi. Sen takana seisojaksi kamalan näköinen mies. Keppi oli kädessä, turkki nurin ja omatekoisen naamari päässä. Pelästyin sydänjuuria myöten. Syöksyin pöydän alle ja kolhaisin pääni, mutta itkeä en uskaltanut. Säikäystä ja päässä

olevaa kuhmua lievittivät kummasti pukkien tuomat lahjat; sen jälkeen en ole pukkia pelännyt.

Oli kieltoilakiaika. Leikimme naapurin Onnin kanssa pihalla. Huomasimme, että Merosen Tuomas meille kylään tullessaan laittoi jotain suuren kiven taakse. Tuomaan mentyä tupaan katsoimme kiven taakse ja löysimme pirtupullon. Meillä oli hiekkakasalla vanha separaattorin runko. Minä velvasin separaattoria ja Onni valutti pirtua separaattorin pyöriivään napaan kunnes pullo tyhjentyi. Onni kävi rikkomassa pullon kauempana olevaan kiveen. Sen jälkeen menin tupaan keuhmaan kuninka moottori popotti, kun siihen pirtua kaadettiin. Tuomas pistäytyi ulkona, tuli takaisin ja sanoi: "Ai vaivainen minkä pojat tekivät." Äiti lohdutti Tuomasta, että näin tämä säästyi pahalta krapulalta. Isä otti lompakkonsa ja korvasi vahingon, minulle ei oltu vihasia.

Mummo sairastui ja pyysi minua poimimaan hänelle mansikoita. Väitin, etten kerkii. Mummo vastasi, että kun hän kuolee, kyllä minua sitten harmittaa. Seuraavana päivänä mummo kuoli ja minua totisesti harmitti ja salaa itkin. Harmittaa vieläkin.

Kun menin kouluun, tuntui tylsältä opetella aakkosia, kun osasin jo lukea. Talvella hiihdettiin ja laskettiin mäkeä, ja suukset pakkasivat katkeamaan isän mie-

lestä tarpeettoman usein. Hyppyrimäessä katkaisin jalkani. Loikoin Viipurin lääninsairaalassa, ja jalan paraneminen kesti niin pitkään, että nipin napin pääsin luokaltani.

Kilometrin päässä meiltä oli Matti Talikan koti. Matti on minua vähän vanhempi ja meillä on aina sujunut todella hyvin yhdessä. Matti oli käsistään paljon taitavampi kuin minä. Matti teki komean pilpun pesän ja siihen varren piilipuun oksasta, jossa oli keskellä reikä. Matti pihisti isältään neljä pölkkytupakkaa, ja menimme piippua uudistamaan Talikan lehmähakaan. Oli kaunis kevätpäivä, käki kukkui läheisessä Takuniemessä, ja me loikoilimme nurmikolla. Vetelimme vuoron perään piipusta savuja ja olimme mielestämme aika poikia. Saimme nikotiinimyrkytyksen. Meitä huimasi ja oksennutti. Maha tyhjentyi ja oli pakko lojua nurmella kunnes jalat alkoivat taas kantaa. Tämä oli hyvä opetus, tupakkamiestä ei tullut kummastakaan.

Harrastusten lisäksi oli kotitöitäkin tehtävä, kun ikää alkoi karttua. Oli heidän haravoimista, lehmien paimentamista, puunkantoa ja viljelyhteiden sitomista. Aika ei tullut pitkäksi. Sitten tulivat sodan melskeet. Oli jätettävä ne paikat, joissa varhaisuus oli eletty. Oli opittava elämään uusissa paikoissa ja olosuhteissa.

On meitil aikaa, eli kuinka Saarentaan Linnanmäkeä puolustettiin

Oli maaliskuun alkupäiviä vuonna 1993. Kokoonnuimme Turussa valtion virastotalon kalseaan aulaan, Tapio Horila, Lauri Nuotio ja kirjoittaja. Pojat olivat tulleet Somerolta tuomaan valitusta Linnanmäen soraluvasta. Siis jo järjestyksessä toisesta. Lauri oli soitellut ja pyytänyt tuomaan valokuvia valituksen höysteeksi: "Katso, taan Gustafssonin kanssa vähän näitä papereita."

Ottolupa olikin myönnetty 180 000 kuutiolle ja lisäksi tulevan vedenottamon ympäriltä. Lauri Nuotio ja Veijo Saari valittivat soraluvasta. Lauri siis toista kertaa ja Veijo jo toisessa polvessa. Isänsä kuoleman jälkeen hän oli luvannut jatkaa "isänsä jäljissä". Onneksi myös Somero-Seura oli Tapio Horilan aloitteesta herännyt ja oli mukana omalla valituksellaan.

Ajoimme hissillä kerroksiin. Ympäristökeskuksen käytävällä aloimme kysellä Gustafssonia. Väki alkoi häihistä keskenään, kunnes joku tiesi, että hän on sairaana. Oliko ylitarastaja jänistänyt? Eikö hän kestänyt maakuntien miesten kohtaamista? Puhelimessa ja papereiden kanssa pärjäs paremmin, tai ehkä tapaaminen olikin sovittu Laurin yksipuolisella tokaisulla: "Teemme näin."

Joka tapauksessa asian selvittyä meidät ohjattiin huoneeseen, jonka ovesta luki Marjatta Siro. Kappas vaan, naiselle on täälläkin hankalat asiat delegoitu, ajattelin. Siro, nuori nainen, nousi tervehtimään sekalaista seurakuntaa kuin suoraan Kari Suomalaisen pilapiirroksista: karrikoitu poikkileikkaus yhteiskunnasta. Älymystöä edusti läkäs pukuherra, maaseutua riski isäntätyyppi Laurin hahmossa ja kaupunkiduunaria kirjoittajan laiha, kumara hahmo. Hankkijan lippikset ja läppähaalarit oli tosin jätetty kotiin.

"Olen jo odoteillutkin valituksia, minä nimittäin käsittelen ne", ilmoitti nainen alkajaisiksi. "Näin lehdestä, että lupa on myönnetty." Naisen posket vähän punoittivat tällaisen valtuuskunnan edessä, mutta puhe oli selvää tekstiä. Lauri tokaisikin alkajaisiksi: "Mää luulen, että nyt mei tultiinkin oikeaan paikkaan."

Näkymä Saarentaan Linnanmäeltä. Kuva Jukka Sarvarinne.

Horila teki selväksi vähän huonoilla puheellaan, että hän valittaa yksityishenkilönä, jos Somero-Seura ei yhdistyksenä valittajaksi kelpaa. Yhdistyksen rooli oli silloin vielä epäselvä tällaisissa valitusasioissa. Yksityisen kuntalaisen valitusoikeus sen sijaan oli selvä. Keskustelun päätteeksi kysyimme, paljonko liitteitä kehtaa valitukseen panna mukaan. "Kyllä niitä sopii, yhdelläkin oli 25 kappaletta." Naureskellen totesimme, että teemmekin uuden ennätysten. Meillä niitä oli 44 kappaletta, valokuvat mukaan lukien. Ruskea kirjakuori pullotti uhkaavasti, kun Lauri jätti sen alakerran kirjaamoon.

Linnanmäen kohtalo oli hiertänyt mieltä jo vuosikausia. Maisemat olivat tuttuja myös Rautelan lapsille, jotka 50-luvulla aamusin marssivat tiukassa jonomuodossa Linnanmäen tietä, tai paremminkin kinttupoikua, Saarentaan kouluun. Luonto oli lähes neitseellistä. Rantoja kiertelevät hämyisät polut ja harjoilla humisi huima hongikko. Koulu-lapsina jo tiesimme, että Linnanmäki oli yhteismetsää. Osakkaiden lukumääräkin tuli selväksi Sarinin Kalien ilmoituksesta: "Joka yhtrekskäs atskel on mun."

1970-luvulla alkoi maiseman kannalta ikävä kehitys. Yksi yhteismetsän

osakas joutui lainan takaaajana maksu-mieheksi ja siitä selvitäkseen ryhtyi ajamaan alueen myyntiä. Nämä tiedot sain Saaren Eliolta, kun hänen kanssaan keskustelin. Linnanmäki ja muu yhteismetsä oli osa Kertonsalon maisemaa, jota yllpeästi Somereon helmeksi kutsuttiin. Oli siis luonnollista, että sitä ensiksi tarjottiin kunnalle virkistysalueeksi, sellaiseksi se oli seutukaavassakin varattu. Ei kelvannut. Niinpä Raitasen Jallu osti alueen. Sementtivalimon omistajana hän oli tutustunut harjujen sisältöön jo Rautelan puolelta. Liikemiehenä hän tajusi Linnanmäen sisältämät soravarat. Valimolla olisi halpaa santaa vuosikymmeniksi. Alue näet maksoi suunnilleen saman kuin heisinkiläinen kerrostalokaksio siihen aikaan. Kauppaa hänelle välitti luontoihmisenä tunnettu metsäteknikko Heila.

Linnanmäen kauppa herätti kuitenkin valistuneiden kuntalaisten keskuudessa sen verran närkästystä, että he yrittivät purkaa kauppaa. Olihan selvää, että harju oli ostettu kuljetettavaksi pois rekkujen laivoilla. Mikään ei auttanut. Näin kertoi Tapio Horila Somero-lehden yleisön osastossa vuonna 1981. Horilan kirjoitusta olemme sittemmin hartaasti siteeranneet eri yhteyksissä.

Pelkäsin Svenssonin tienoota hyvästä syystä. Talossa oli Lauri-niminen poika, joka oli ollut mielisairaalassa hoidettavana. Sieltä kotiuduttuaan hän teki talon töitä yhdessä Aaki-rengin kanssa. Lauri käveli joskus maantiellä, mutta hän käyttäytyi oudosti ojaan katsellen aivan kuin muita ihmisiä ei olisi ollutkaan. Kerran vuosia myöhemmin syysillan pimeässä hän kiipesi Kaislarannan tien vieressä olleeseen suureen puuhun ja mörähteli sieltä äänekkäästi. Rouva Iris Helsingius kuuli karmean äänen ollessaan matkalla Kaislarantaan tyttärensä luokse. Hän kuvasi kauhuaan tähän tapaan: "Herregud, miä olin saada slaagin!" Myös Svenssonin kumpurajalkainen Aaki-renki oli mielestäni pelottava kuin satukirjojen peikko vallankin talvisin hänen turvautuessaan valtavaan mustaan karvalakkiin, joka näytti siltä kuin se olisi tehty karhun taljasta. Eräänä aamuna kylän lapset kelkkailivat kovaa vauhtia Lammen sillan suuntaan ja huhu levisi, että Aaki oli hirttänyt itsensä Svenssonin "kaluvajas". Vanhuus ja sairaus ja elämän karu todellisuus Aakiparan kylmässä majapaikassa Svenssonin sivurakennuksessa ilmeisesti vaativat uhrinsa.

Talvisin maantiellä saattoi nähdä sahalle menevien tukkikuormien lisäksi Palikaisten pitkän reen menossa meijeriin huurrepartaisen Salakan istuessa "tonkal" ohjaksia pidellen, kun taas kesäiltaisn Svenssonin Irja ja Klingan Aliina istua nuokuttelivat vanhan hevoskaakin vetämillä kärryillä menossa "Maaniitul lypsyl". Joskus syntyi kiperä tilanne auton tehdessä hevosen niin vauhkoksi, että Irjan täytyi nousta seisomaan kärryillä ja kiristää ohjaksia.

Kesäisen "raitin" kuvaan kuuluivat myös asioitsija O.V. Nurmi polkupyörän tangosta riippuvine salkkuineen ja luurankomaisen laiha hampaaton Porin Jonne, joka oli kaiken lisäksi niin "karsoilmäinen", että kylän pojat kuvailivat häntä näin: "Jonnen yks silmä kattoo Huikkomäkkee ja toinen takaläppee". Jonne asteli tavallisesti illan edellä johonkin kylän kuppilaan "kaljal". Kukaan ei tiennyt hänestä muuta kuin hänen asuinpaikkansa - "jossain Kirkomäjel" - ja häntä ympäröivän vahvan oluen hajun.

Matti päätti kerran kysyä Jonnelta, kuka hän oikein oli: "Oleks sää sälli?" Jonne kumartui ja nosti pojan huimaa-

van korkealle päänsä yläpuolelle. Olin kauhuissani arvelen, että Jonne aikoo kaapata pojan kainaloonsa ja olin jo lähdössä huutamaan apua, kun Jonne sanoi ilmeisen huvittuneena: "Olet sää oikeen aika poika!" ja laski pojan maantielle jatkaen matkaansa.

1930-luvun alun pula-ajan uhreja kutsuttiin Somerolla sälleiksi. He kulkiivat paikasta toiseen etsien työtä ja pahimmassa tapauksessa kerjätenkin joko ruokaa tai rahaa. Useimmat heistä olivat enemmän sääliittäviä kuin pelottavia ja käyttäytyivät aivan toisin kuin mustalaiset ja posetiivarit, joita myös tuli Joensuuhun aika usein.

Mustalaiset olivat aggressiivisia eivätkä yleensä lähteneet talosta ilman että kotihengetär tai "lapsellikka" sortui povaamisen uhriksi tai osti käsinvirkatun lakanan tai tynnyliinan pitsin. Posetiivareita taas ympäröi salaperäinen ilmapiiri, joka toi mieleeni Topeliuksen satujen Vippiari-Villen, vaikka olinkin pettynyt, ettei heillä ollut muuta antia kuin laatikkonsa yksitoikkoinen musiikki, ei edes apinaa. Pankin virkailijat ostivat heiltä joskus onnenlehtisiä, jotka lupasivat runsaasti kosijoita.

Lasten kesäisiin leikkeihin kuuluivat pallopelit, ruudun hyppääminen, voikuk-

kaseppeleen teko, kauppaleikki ja Lammin sillan korvassa onkiminen. Talvi taas toi mukanaan hiihtämisen, kelkkailun ja lumiukkojen ja -linnojen ja -lyhtyen teon. Vain huono sää pakotti lapset sisäleikkeihin, joihin kuuluivat puiset rakennuspalikat, koulu- ja kotileikki ja joskus kotihengettären kauhuksi saippuakuplien puhaltaminen, mikä sai aina hänet valittelemaan lattian märkyyttä.

Joskus istuttiin suuren pöydän ääreen ja väriliitujen innostamina kysyttiin: "Mitä piirrettäis?" Tiskipaperiin ilmestyi taloja, puita ja kukkia ja tyttöjen luomina paperinukkien vaatteita, jotka antoivat hyvän syyn kaikenlaisiin väriyhdistelmiin, kun taas Matin suosikkiaihe oli linja-auto hänen haaveillessaan "pisimän piilin" ajurin urasta Lauri Suutelan uusien vaunujen innostamana.

Leipomuspäivänä innostuttiin joskus leikkimään hammaslääkäriä. Langan päähän sidottu lyijykynä oli pora, jonka surinan hammaslääkäri varusti itse. Pullataikinasta nipistettiin pieniä palloja, joita hierottiin käsissä niin kauan, että ne näyttivät arveluttavan harmailta ennen potilaan suuhun joutumista.

Innostus leikkiin sai alkunsa Joensuun hammaslääkäreistä Essi Bäckma-

Viipurin Musiikkiopiston kasvatti, nuori virtuoosi Heimo Haitto edustaa monipuolista karjalaista kulttuurielämää. Kuva teoksesta Antti Henttonen: Muistojen kultainen Karjala, 1995.

seen. "Rajat on sovittu rauhansopimuksessa Pariisissa 1947." Toisenlaisiakin lausuntoja on kuultu. Presidentti Jeltsin esitti 1994 kantanaan neuvottelussa presidentti Ahtisaaren kanssa Moskovassa, että Karjalan liittäminen Venäjään oli stalinistista hyökkäyspolitiikkaa, jota hän ei voi Suomen presidentin kanssa sallia. Presidentti Urho Kekkonen neuvotteli aikoinaan hiljaisuudessa pääsihteeri Hrustsevin kanssa palautuksesta, mutta johtajan vaihdos itänaapurissa lopetti nämä keskustelut. Saimaan kanavan vuokraussopimus oli itse asiassa alku Karjalan palauttamiselle.

Neuvostojärjestelmän luhistuttua Baltian maiden itsenäisyys palautui, Saksat yhdistyivät, itäisen Euroopan maat vapautuivat kommunismin kahleista. Suomella olisi ollut tilaisuus ottaa palautusasia selvemmin esille Venäjän kanssa samalla, kun YYA-sopimus katsottiin päättyneeksi. Etsikko aika kuitenkin menetettiin. Toisen maailmansodan jälkeisistä Venäjän rajaongelmista Kuriilien ja Karjalan kysymykset ovat edelleen ratkaisematta. ETYK:in periaat-

teiden mukaan sopimusvaltioiden rajoja voidaan muuttaa rauhanomaisin keinoin ja sopimusteitse. Jos Karjalan palautus tapahtuisi suomalaisen oikeusjärjestyksen mukaisesti, päästäisiin vihdoin rakentamaan normaaleja naapurussuhteita Venäjän kanssa.

Lähialueyhteistyö

Vuonna 1996 Suomi käytti lähialueyhteistyöhön 226 miljoonaa markkaa. Venäjän osuus oli 77 miljoonaa, josta suuntautui luovutettuun Karjalaan 14,3 miljoonaa. Humanitaarinen apu ja ympäristösaasteiden vähentämiseen tähtäävät toimet olivat ymmärrettäviä, mutta muu täysin vastikkeeton avustaminen tuntuu käsittämättömältä avun suuntautuessa luonnonvaroiltaan ääriänsä maahan. Jos Karjala palautuisi Suomelle, olisi sijoitustoiminta alueelle perusteltua. Viimeksi on keskusteltu Pietarin jäteveden puhdistuslaitoksen rahoituksesta, jossa Suomelle on jälleen varattu rahoittajan rooli.

Karjala-kysymyksen vaihtoehtoja:

1. Nykytilanne säilyy. Vastikkeeton tuki alueelle jatkuu.
2. Rajaa madalletaan, jolloin yritystoiminta helpottuisi alueella. Useimmat ongelmat kuitenkin säilyisivät.
3. Muodostettaisiin Karjalasta EU:n valvonnassa oleva erityistalousalue, joka saisi veroetuuksia ja tällöin myöskin ulkomaiset yrittäjät kiinnostuisivat Karjalan liiketoiminnasta.
4. Venäjä ja Suomi sopisivat alueen yhteishallinnosta, joka voisi olla osittaisratkaisu. Ongelma tulisi hyvin nopeasti siitä, kumman maan lainsäädäntöä siellä noudatettaisiin.
5. Venäjä myisi Karjalan takaisin Suomelle. Melkoisen käsirahan muodostavat Suomen aiheettomasti maksama sotakorvaus 300 miljoonaa kuldollaria, joka oli sidottu sotaa edeltävän ajan kustannustasoon, sekä Suomen saatava Venäjän kaupasta, 1991 7 miljardia markkaa. Tämä ei olisi ensimmäinen kerta, jolloin Venäjä tekisi maakauppoja. Tunnetuin lienee Alaskan myynti USA:lle vuonna 1867.

6. Venäjä ja Suomi sopisivat alueen täysivaltaisesta palauttamisesta Suomelle. Ratkaisemattomia pulmia jäisi vielä runsain mitoin, joista suurin lienee väestökysymys. Alueella asuu nykyään noin 400 000 sinne muuttaneita (siirrettyjä) ja osittain siellä syntyneitä venäläisiä, ukrainalaisia, valkovenäläisiä jne. Vaikka karjalaiset lähtivät alueelta viimeksi vuonna 1944 yhtenä miehenä, olisi nykyisillä asukkailla alueen vaihtaessa isäntää ns. optio-oikeus, t.s. mahdollisuus valita alueelle jäämisen tai entisille kotiseuduilleen muuttamisen välillä. Osa varmasti valitsisi jälkimmäisen vaihtoehdon, mutta todennäköisesti puolet nykyasukkaista jäisi alueelle ja saisi Suomen kansalaisuuden. Takaisin Karjalaan ei muuttaisi kuin pieni osa entistä karjalaista väestöä tai heidän jälkeläisiään. Alueen tulevat asuttamaan eri alojen yrittäjät ja heidän perheensä heimoon katsomatta.

Karjalan palautuksen taloudellisia näkökohtia

Vuorineuvos Yrjö Pessi ja varatuomari Reino J. Auvinen ovat selvittelleet

Oikealla Inkisen kauppa (nyk. Vanhantien ja Antintien kulmassa). Sen takana Evert Hällströmin (Hairon) talo. Vasemmalla Lauri Suutelan kauppa. Seuraavana Lindqvistin leipuriliike. Kuva Somero-Seuran arkistosta.

Viipurin linna 27. 7. 1999. Suomen valtiolippu on tornissa elokuvan filmauksen tähden. Kuva kirjoittajan.

mahdollisen Karjalan palautuksen taloudellisia kysymyksiä vuonna 1999. He laskivat, että alueelle jää asumaan 200'000 ihmistä, ja että alueen siirtyessä Suomen täysivaltaiseen omistukseen, valtio voisi myydä alueita halukaille ostajille. Käyttömenojen he arvelivat nousevan 47 miljardin markkaan, pääoman myyntitulojen 65 miljardiin ja yksityisin pääomin tapahtuvien inves-

seen, valtio voisi myydä alueita halukaille ostajille. Käyttömenojen he arvelivat nousevan 47 miljardin markkaan, pääoman myyntitulojen 65 miljardiin ja yksityisin pääomin tapahtuvien inves-

toimentien 32 miljardiin markkaan. Mikäli alueen kassavirta ei alkuun olisi riittävä, käytettäisiin siihen ulkomaista lainoitusta. Suoraa kotimaista tukea he eivät laskeneet tarvittavan.

Karjalaisuus on pysynyt elinvoimaisena "ilmajuuriensa" avulla viisi vuosikymmentä. Kotiseudun kaipuu on näkynyt Karjalan Liiton ja karjalaisten pitäjänseurojen vilkkaassa toiminnassa. Erikoisen lahuttavaa on nuorten karjalaispolvien panos. Viime aikoina on voitu käydä etsimässä menneitten sukupolvien lepopaikkoja kotiseuturetken yhteydessä. Karjalaa käsitteleviä kirjoja on julkaistu kymmenittäin, pitäjä- ja kylä- ja sukukirjoista puhumattakaan. Siellä lapsuutensa viettänyt sukupolvi voi vielä kertoa jälkipolville millaista karjalaisuus oli siellä, missä kaikki kukui heleämmin ja kesät olivat aina lämpöisiä.

Lähteet: Karjalan Liitto: Miten ratkaista Karjalan kysymys. Jukka Saapola: Karjala ja investointi. Karjala-lehti 18. 5. 2000. Yrjö Pessi - Reino J. Auvinen: Karjala-kysymys. Taloudellisia näkökohtia, 1998. Karjala-lehti vuonna 2000. Antti Henttonen: Muistojen kultainen Karjala, 1985. Esko Aaltonen: Someron historia II, 1958.

Nuorellekin polvelle maistuvat karjalanpiirakat. Hannu ja Tommi Partanen nauttimassa. Kuva kirjoittajan.

Useasti odotellessani Sirkkaa leikimään tuli Karttusen mammalta käsky: "Sirkka, mene ostamaan Lahtin kaupasta kahel markkaa sianlihaa siivuiks." Rouva Zaida Lahden ruokatavarakauppa nykyisen Antintien alussa vastapäätä Keurun ruumisarkkuliikettä - aikaisemmin Relanderin peltisepän liike - alkoi muistaakseni Mäenpää-Lahden kauppana, mutta Mäenpään Nikun (Emil Nikolain) avattua sekatavarakaupan nykyisen Vanhatien varrella Koskisen naapuritalossa - aikaisemmin rouva Pesarin lenkiliike - rouva Lahti muutti liikkeensä Evert Hairon taloon, jossa oli myöhemmin Ellin valinta. Rouva Lahti oli hiljaisen ystävällinen ja Mäenpään setä antoi joskus "möliin" kaupantekijäisiksi, kun taas Mäenpään tati oli "nuukempi" ja kiusoitteli usein pieniä asiakkaitaan.

Kiperin ostosmatka, jossa olin Sirkkan sivustatukena, oli apteekkiin. Apteekkari Laine Rundqvistin apteekki toimi silloin Roppilassa lähellä Osuuskauppaa, jonne se oli muuttanut apteekkari Lummen aikaisemmasta apteekista, josta oli tullut Osuuskassan talo. Karttusen mamma oli saanut joitakin poppamieheltä selkäsärkyyn "resetin", jonka Sirkka ojensi valkotakkiselle proviisorille Aino Nokkosele - hyvä nimi hieman äkäisen näköiselle virkailijalle. Hän tutki sitä ja langetti tuomion silmien mukauttaessa lasien ylitse Sirkkaa kohden: "Mitenkäs minä voin sekoittaa salvaa ja vettä?" Sirkka ja minä vaikenimme nöyry-

Svenssonin aitat. Kuva Marja Lahermaa.

tyneinä ja Sirkka oli ottamassa takaisin reseptiään, kun proviisori häipyi valtaavan suuren, mustan kaapin taakse. Hän näytti aukoilevan paria lasiovea, joiden takana oli mystillisen näköisiä pulioja. Saatoin kuvitella joihinkin nimilappuihin pääkallon ja ristikkäin olevat sääriluut. Jonkun ajan kuluessa proviisori palasi tiskin luo kädessään pieni pulio, joka sisälsi myrkyinvihreää nestettä siinä uis-kentelevine erikoisine "löntteineen". Näky toi mieleen joulunajan lasipallot, joissa voi nähdä niitä ravistamalla lumi-

sateen, vaikka lääkepulion sade olikin kuin pahan noidan luomaa. Sirkka maksoi markan tai pari puliostaan, ja olimme jälkeensä tyytyväisiä, että lääke auttoi Karttusen mammaa pääsemään seikäsärystään.

Toinen kiperä asian toimitus sattui eräänä kevätaamuna sunnuntai- aamuna setäni Urho Soinin ja hänen Olga-vaimonsa (syntyisin Laurén) pienen tytären - heidän ainoan tyttärensä - hautauksen yhteydessä. Äitini, joka tavallisesti hoiteli käytännön asiat, oli Helsingissä sairaalassa, eikä isäni ollut hautajaiskukkia tilatessaan varmistunut siitä, että liike toimittaisi kukat hautausmaalle. Sunnuntai- aamuna asia valkeni isänteni ja minut lähetettiin kiireesti noutamaan kukat ja tuomaan ne hautausmaahan "aliportil". Matka vanhalta pankilta Widénin talossa sijainneeseen kukkakauppaan ja sieltä hautausmaalle oli pitkä. Pehaksi onneksi maantie oli suojaan takia tiukka ja jalkani lipsahattelivat joka askeleella. Yritti parhaani, mutta kirkkuni oli koko ajan pelko, etten saisi kukkia perille ajoissa. Saavuttuani "aliportin" näin Evert Hairon, hautankaivajan, "lapjo käres" hautapalkkia ja arvelin, että hän oli luomassa jo hautaa umpeen, joten kukat ilmeisesti saapuivat kreivin aikaan. Jälkeenpäin isäni kiitteli minua hyvästä asian toimituksesta.

Svenssonin navetta (oikealla), kanala (keskellä) ja "kaluvaja" (vasemmalla). Kuva Marja Lahermaa™.

Lauri Suutela (1897 - 2000) perusti useita kauppaliikkeitä ja linja-autoyhtiön Somerolle. Parhaimmillaan "punaisia pusseja" oli noin 30 kpl. Myytyään liikkeensä Someron Linja Oy:lle hän muutti Amerikkaan, jossa toimi kiinteistöalalla. Palattuaan Somerolle hän avioitui Zaida Lahden (syntynyt 1903) kanssa. Kuva Salme Nurmi.

piti myöhemmin rakennuksessa naisten vaatetusliikettä.

Maanviljelijäin kauppa, joka oli luulakseni senaikaisista kaupoista vanhin alettuaan Järnströmin liikkeenä, oli oikea sekatavarakauppa, josta sai nauloja ja lamppuöljyä, sokeria, suolaa ja kahvia, jauhoja ja ryynejä, "tyykii" ja lankaa. Lattialla oli joulun aikaan suuri sililitynnyri ja omenatynnyri ja katosta riippui lapikkaita ja huopatosuja.

Vanhempieni mukaan liikkeellä oli kilpailijoita jo varhain, sillä keskellä taajamaa olivat Simo Ahavan ja S. Inkisen kaupat. Muistan myös minulle kerrotun, että Lindqvistin leipomon vieressä olleen palaneen talon raunio oli ollut Lauri Suutelan kauppa, jonka sitten korvasi Jokimiehen liike talossa, josta myöhemmin tuli Dahlbergin kauppa. Lammin sillan korvassa sijainneen meijerin kuori-ma-aseman lopetettua toimintansa ja kylän painopisteen siirtyessä yhä selvemmin Ruunalan risteys suuntaan ilmestyi Someron Osuuskauppa lähelle Jaatilan siltaa, ja taajaman keskelle Dahlbergin kaupan viereen tuli Jokimaan Osuusliike, mikäli muistan nimen oikein. Liike möi mielileipääni, "setsuuri"-limpua.

1930-luku oli pienten erikoisliikkeiden aikaa. Niinpä Joensuussa oli kaksi jalkineliikettä, Verner Peltomäen ja Yrjö Sjöblad, ja kaksi miesten vaatetusliikettä, Otto Laukkarisen liike Peltomäen vieressä ja Vainion pukimo keskellä taajamaa vastapäätä Uuno Petrellin polkupyöräliikettä talossa, joka tunnettiin

Zaida Vainion Naisten Puku- ja lyhyttavaraliike, vasemmalla Esko Dammerlin kemikaalikauppa. Kuva Somero-Seuran arkistosta.

myöhemmin laajennettuna Tapion liiketalona. Joensuussa oli myös kaksi nahkuriliikettä. Someron Nahka Oy Lammin sillan lähellä erikoistui nahkojen paritsemiseen ja Laineen liike Raadelman vieressä tarjosi myös nahkatuotteita ja se oli erityisen tunnettu hevosten valjaistaan.

Koska hattu kuului 1930-luvun asusteisiin, oli Joensuussakin modisti. Häneltä äitini osti minulle elämäni hienoimman hatun, valkoisen panamahatun, jonka tuulenpuuska lennätti suoraan kirkkomatkalla olleen hevosen kärnypyörän alle. Tämä tapahtui kokeillesani juuri oppimaani polkupyöräilytaitoa.

Joensuussa oli myös kaksi leipomoa. Selim Somerin leipomosta Vainion pukimon vieressä tuli Hongiston leipomo ja kahvila. Lindqvistin, myöhemmin Larvannon, leipomo sahan konttorirakennuksen vieressä oli tunnettu wienereivistään ja ranskanpullastaan. Siitä tuli myöhemmin Erppolan leipomo.

Toisinaan minut lähetettiin pikkuostoksille, mikä oli mieluisaa hommaa, mutta meijerimatkastakin en pitänyt, sillä Ruunalan risteys ylittäminen oli miltei vaarallista vilkkaan hevosliikenteen vuoksi. Itse meijeri oli myös pelottava puukenkäjalkaisten meijerikköjen työnnelessä maitotönnöä suurella teräselvällä pontevasti kuin keilailijat pallojaan ja kimujen ja muiden koneiden pitäessä yllä meluisaa taustamusiikkia kuin nykypäivien bändit. Maidon tuojat odottelivat tonkkien palauttamista ja veivät kotiin "joppii ja kurnaali elukoita".

Muistoja Leipäsuon taistelusta

Elletti tammikuun puoliväliä 1940. Someron poikien pataljoona lepäsi Valo-ojanlinjan rasituksistaan. Toisin sanoen se teki varustelutöitä Kämärän aseman ja kylän välistä kulkevalla puolustuslinjalla. Ampumahautaa kaitettiin, piikkilankaesteita valmistui, konekivääripesäkkeitä niinikään. Myös korsut oli valmistettu, vaikkakin hätäisesti, sillä neljissäkymmenissä oleva pakkanen kiirehti vallan kovasti maan alle muuttoa. Tämän parin viikon aikana olivat somerolaiset ehtineet kotiutua uudelle linjalleen.

Vaan jälleen käsky saapui: Meidän on valmistettava asumukset Leipäsuon pohjoisreunan metsään, silmälläpitäen siirtymistämme sinne mahdollisimman pian. Ainainen muutto ja työpalvelu eivät ollenkaan olleet miesten mieleen. Sivumennen kuuli usein sanontoja: "Kylä aika tappelu sentään tuntuisi reilummalta tämä ainaisen maanmylläämisen rinnalla."

Rykmenttimme komentajalta tuli päiväkäsky: "Viimeaikaisten lukuisten siirtoanomusten johdosta osastostani etulinjassa oleviin yksiköihin, tahdon korostaa, että lsänmaan hyväksi tehdyt suoritukset varustelutöissä tukiliinjoilla ovat yhtä kunniakkaita kuin konsanaan oleminen etuvartioasemissa, ja kerran taas on teidänkin vuoro sinne siirtyä." Tämä luettiin julki, mutta sitä ei jaksettu ymmärtää, että näissä tehtävissä tarvittiin myös kipeästi miehiä ja että olimme komennetut tällaisiin hommiin.

Vanhat asumukset tyhjennettiin, kuormat lastattiin rekiin, reput heitettiin selkään ja hiihtäen, ilmavaaran vuoksi pitkin etäisyyksin lähdettiin jälleen marssille. Joku hyräili kuvaavasti: "Mustalaiseks olen syntynyt." Muutto Leipäsuolle oli alkanut.

Uudella lohokollamme olivat Hauhon pojat rakentaneet piikkilankaesteita sekä joitakin konekivääriasemia. Itse olimme käyneet siellä parin kolmen päi-

vän aikana kaivamassa monttuja asunoksemme, mutta kattona oli vielä "tähtinen taivas ja kuutamoyö". Lainaksi saadut rikkinaiset teltat pystytettiin ja rasittavat vanhat varustelutyöt alkoivat jälleen täällä uudella lohokollamme.

Näin kului aika varustelutöiden merkeissä, mutta sitten alkoi tapahtua. Talvisesta metsästä kuului iltapäivällä siinä kolmen jälkeen outoa hurinaa, joka ei oikein tuntunut auton eikä lentokoneen ääneitä. Pian selvisi, mistä hurina oli lähtösin, kun metsästä tulevaa tietä myöten alkoi näkyä valkoiseksi maalattuja hyökkäysvaunuja. Ensimmäinen, ja pienin välimatkoin useampia peräkkäin. Vaunut pysähtyivät, ja valo leimahti. Siinä samassa kuului ympäriltämme hirmuisia tärähdyksiä. Olin jo aivan varma, että nuo hirviöt pääseivät asemiemme sisään, mutta kuinkas kävikään. Yksi juuttui suohon, eikä päässyt eteen eikä taakse. Kuului tiukkoja venäläisiä komentosanoja. Toinen tankki yritti ohi,

Kuva Into Aallon albumista. Omistaa Someron sotaveteraanit.

Kuva Into Aallon albumista.

mutta ei päässyt. Lähellämme oleva kk-pesäke oli saanut täysosuman. Sen ampuma-aukko oli kääntynyt vallan toisalle. Pari sen pesäkkeen miestä yritti vakavasti haavoittuneena ryömiä jonnekin suojaan, arvata vain saattaa, miten muiden oli käynyt.

Yksi ryssän tankki pääsi kuitenkin kiinni juuttuneen ohin, ja jalkaväki sen molemmiin puolin syöksyi eteenpäin. Annoin tulenavauskäskyn joukkueen kaikille aseille. Kiväs pk- ja kiväärillä avattiin, ja taistelu elämästä ja kuolemasta oli alkanut. Syöksyt harvenivat ja myöskin syöksyjät. Uhreita emme päässeet itsekkään, sillä kk-pesäkkeen lisäksi toinen pikakiväärimme sai osuman hyökkäysvaunun tykistä. Olin itsekin jonkin aikaa tajuttomana, joten en tapausta oikein havainnut, mutta selvittyäni näin vierelläni makaamassa venssään joukkueen hyvän, tunnollisen pk-ampujan ja hänen vieressään apulaisen sanaakaan sanomatta. Rinnakkain olivat nämä miehet olleet sodan alusta asti, niin riviissä kuin korsussakin, ja rinnakkain myös kaatuivat. Ensimmäiset uhrin tältä päivältä oli annettu.

Luodit vinkuivat ympärillämme. Pannokset tippuivat niskaamme, sillä van-

jat ampuivat ylöspäin, koska eivät uskal- taneet nostaa päätään lumihangesta, niin että olisivat voineet kunnolla täh- dätä. Kun häätä oli suurin, oli apu sen- tään lähellä. Tukikohtadassa oleva vihollis- eita vallattu tykki avasi tulen. Ammus oli valojuova-ammus, koska se näkyi pimenneessä illassa selvästi. Ensimmäi- nen meni yli, tuli toinen, se osui yhteen panssarivaunuun, joka syttyi palamaan. Monta ammusta ei tykkimme ehtinyt ampu- a, kun vihollisen tähtystäjä sai sen paikan selville, ja suoralla suuntaukse- la teki sen kelvottomaksi. Mutta seura- us oli kuitenkin, että vihollisen hyökkä- ys täitä päivältä tyrehtyi.

Jälkeenpäin ajatellen tuntuu käsit- tämättömältä, että vajaan joukkueen vahvuinen osasto voi estää ainakin komppanian vahvuisen venäläisten hyökkäyksen, joka kaiken lisäksi vielä oli vahvistettu hyökkäysvaunuilla. Oli useita muita ja suurempia taisteluja vielä, ja kranaattituli oli jokapäiväistä. Se muutti tienoot aivan toisen näköi- siksi. Kaatuneita puita ja puunlatvoja oli joka paikassa ristiin rastiin. Joitain pui- ta nitisi heikoksi pirstoutuneina vielä pystyssä. Lumi oli kranaattinsavun mus- taamaa, siitä ei enää voinut sulattaa

juomavettä. Mutta asemat pidettiin kai- kesta huolimatta.

Tuli sitten helmikuun 28. päivä. Ilta- päivällä tuli aseisiin käsky: Työvälineet ja liiat patruunat tuotava kuormastoon, sekä valmistauduttava pimeään tullen jättämään Leipäsuon. Säkkipimeässä al- koi vetäytymisemme Pilppulan suun- taan.

Suuresti harvenneena jätti Some- ron-Somerniemen pataljoona Leipä- suon. Parin viikon päivät se taistellen ja valvoen sekä varustelutöitä pusken piti suon epäedullisia asemia hallussaan. Eikä puolustus täällä vielääkään rakoil- lut, mutta ylempää tulleen käskyn mu- kaan täytyi linja nyt jättää.

Muistot Leipäsuolta säilyvät muka- na olleen mielessä alati. Liian moni Someron ja Somerniemen poikakin sai siellä kokea kohtalonsa. Monelle jäi muistoksi vamma, jota saa kantaa ikä- nsä. Velipoikanikin menetti siellä toisen kätensä. Moni jäädytti jalkansa 40 as- teen pakkasissa. Kunnia heille, joiden hengen Kannaksen puolustus vaati.

Kirjoituksen Someron Jouluun toi- mitti Raimo Ali-Yrkkö.

lessään poliisi näki Suomiskän makaa- van vuoteessaan Tarkka-koira vieres- sään. Poliisin yrittäessä mennä sisään Tarkka ei päästännyt ketään emäntänsä lähelle, eikä siinä autanut muu kuin ampu koira ja todeta sitten, että Suo- miska oli muuttanut taivaan kotiin. Suo- miskan kodista tuli polkupyöräkorjaamo Mekano.

Ensimmäiset hiihtomatkatni suuntau- tuivat pankin tontin ympäri, mutta ias- ten maailman laajetessa mentin myös maantien toisella puolella Tyynelän ja Svenssonin puutarhan välissä olleelle peltoaukealle, vaikka tuo matka olikin miltei uhkarohkea sahalle menevien lu- kemattomien tukkiuormien perärekien "liiratsessa" usein ojaan kohti.

Aidan ympäröimään Svenssonin puutarhaan ei menty koskaan, ei kesällä eikä talvella. Syksyisin näkyi portin ta- kaa punertavia omenoita, joita Svens- sonin pappa suloi joskus taskuihinsa ja tuli "kaffel" isoäitini Hilda Finnin - Joen- suun Hätä-nimisen talon tytär, syntyisin Tammelin - ja myöhemmin Martha-täti- ni luokse muistelemaan "vanhoi asioi". Siinä sitten tarinoitiin papan halutessa tietää, missä "Häätä lapset" olivat. "Juu, Jalmari assuu Pikku-Joensuussa ja Feeli pittää Häräm maita ja Akseli oi Lohjal

opettajana. Kyl mar sää muistat, Akseli käve seminaarij ja se naje Harjun Al- man." (Alma Alhoranta). Pappa muisti asian mainiosti ja sanoi: "Eiks vaan mahtanu Harjun mamma ja Häräm mamma olla tässä asjas puhemiähinä?" "Tais se vähä semmottoon käyrä", to- ttesi isoäitini naurahtaan ja ilmeises- ti haluten vaihtaa puheenaihetta lisä- si: "Akselil on komja rekoli siäi Lohjal ja se lähettää meilil joka syksy laatikon omenii ja päärunoi ja veskunii... ja Lempi on Poris naimisis... On se sentään ain sukkelaa aatella, et Jalmari on ainuva Tammeliini." (Hädän lapsista vain Jal- mari piti Tammelin-nimen, sillä vuoden 1906 suuressa nimenmuutoksessa Feilix otti nimen Tammi ja Akseli nimen Hurmerinta. Lempi Laurilan, syntyisin Tammelin, vanhempi poika Jaakko val- mistui papiksi ja hän oli Tammelin kirk- koherrana toisen maailmansodan jäl- keen.)

Kesäisin Svenssonin aittoja sivuava idyllinen Kaislarantaan vievä tie tarjosi lapsille vaihtelutä turvallisemman paikan pyöräilyn opetteluun, mikäli Svenssonin koira ei suuttunut tungetteliijoille. Svens- sonin koira oli syynä seuraavaan juttuun.

Äitini tilasi kerran jouluksi kukkia, joita jakelin Matin kanssa Aholasta Män-

tylinnaan saakka, mutta viimeisestä ku- kasta syntyi kiperä tilanne, sillä kieltäy- dyin matkasta Kaislarantaan Svensso- nin koiran vuoksi. Matti osoitti miehek- kyyttä ja sanoi vievänsä kukan yksin. Lähtiessään pihalta maantielle hän näki nimismies Viljo Lahosen tulevan pankis- ta, tervehti häntä ja kysyi: "Onks setä kottiin menos?" "Kyllä minä sinne olen menossa", vastasi "valtesmanni". "Mahtaaks setä viärä tän kukkasen?" kysyi poika, johon nimismies vastasi: "Joo, kyllä se tässä menee." Matti pa- lasi naama tyytyväisyyttä loistaen ja sa- noi äidilleni, joka tiedusteli pojalta, mi- hin hän pani kukan: "Tual se mennee jo", osoittaen kukka kainalossa astele- vaa nimismiestä. Vanhempieni soitel- lessa ja pyydelleessä anteeksi pojan käyt- täytymistä Lahonen sanoi huvittuneena: "Perkeleen yritteliäs poika."

Lapsuuteni Joensuussa oli miltei enemmän pankkeja kuin suuria liikkei- tä, sillä siellä oli neljä pankkia. Säästö- pankin lisäksi oli kylän keskellä Kansal- lis-Osake-Pankki ja sitä vastapäätä Osuuskassa. Raacelmaa vastapäätä oli laitos, jonka tunsin Maakuntain pank- kina, mutta muistan vanhempieni pu- huneen sen ja Länsi-Suomen Osake- pankin yhtymisestä. Rouva Elli Malenius

Kaunis Lammin silta ja Svenssonin päärakennus. Sillasta vasemmalle oli Maanviljelijäin kauppa, myö- hemmin matkustajakoti Häme. Joen rannassa oli palokunnan talo. Kuva Marja Lahermaa.

ettei hänen uudessa talvipalottoossaan ollut enää rintamusta äitini palatessa ja todetessa linja-autoasemalle vastaan tullee pojalle: "Laps' kulta, siä olet ihan suden repimä."

Toinen kulmakuntaa hallitseva naapuri oli "Honkiston Hartun" (Bernhard Hongiston) mylly pankin piharakennuksen takana. Sinne tuli usein myllystä suuria rottia. Ne juoksentelivat toisinaan pihan poikki täysin välinpitämättöminä leikkivien lasten metelille. Pikulassa käynti oli miltei pelottava, sillä muistan tirkistelleeni aina, näkykö tunkion rottia ja läimäyttäneeni kannen rivakasti karkottaakseni inhottavat vie-raat.

Vuonna 1935 pankin rakennuksessa tehtiin "täysremontti", jolloin kassaholvia ja pankkisalia suurennettiin ja ullakolle rakennettiin virkailijoiden asuntoja. "Kakluunit" korvattiin keskuslämmityksellä ja sisämukavuuksia rakennettiin, joten varhaislapsuuteni rottapulma sai onnellisen ratkaisun. Sen lopullinen episodi oli miltei koomillinen. Rakennusvaiheen aikana pidettiin suurta hillopurkia vajarakennuksen mankerihuoneen hyllyllä odoteltaessa kellanokeroksen valmistumista. Purkin päälle pantiin vahva metallilevy ja sen päälle suuri kivenmöh-

käle. Ne rotta sysäsi syrjään pudoten pää edellä hillopurkin makeaan kuolemaan. Myllyn rakennus purettiin muutamaa vuotta myöhemmin.

Muita naapureitamme oli Koskisen perhe samalla puolella tietä talossa, josta tuli jatkettuna Valtaharjun vaate-liike. Pankin muutettua nykyiselle paikalleen Valtaharju muutti liikkeensä entiseen Widénin taloon uuden pankin viereen. Vanhasta pankista Lammin sillalle päin oli asuinrakennus, jossa asui vaimoineen Lammin sillan korvassa sijainneessa Maanviljelijäin kaupassa työskentelevä Kauppi. Rakennuksessa asui myös Lehmuksen perhe, jonka pojat, Heimo ja Matti, olivat Matti-veljeni leikkitovereita - ja joskus tappelukavereita. Myöhemmin siihen muutti Pesarin perhe myös Maanviljelijäin kaupan vuoksi, ja se toi kaksi leikkitoveria, Sirkka-tytön ja Pentti-pojan. Heidän jälkeensä tuli kanttori Herman Kantolan perhe ja sitten Yrjö Hurmerinnan ja Esko Kulkin perheet.

Tien vastakkaisella puolella oli Tyynelän talo. Siinä oli postitoimisto, jota hoitelivat "postin tantat" Alma ja Verna Kempe, joilta viereisessä talossa asuva Karttusen Sirkka ja minä saimme toisinaan kutsun tulla sanomalehtien sarja-

kuvia katselemaan, ja muistan tutustuneeni silloin Mikki-Hiireen ja Felix-kis-saan.

Karttusen Sirkka oli leikkitoverini monta vuotta autoilija Väinö Karttusen ostettua Tyynelän, postitoimiston muutettua Peltomäen taloon vastapäätä Aholaa. Karttunen rakensi pari pientä vuokra-asuntoa Tyynelän ullakolle sekä autotallin, joka vei suuren osan Tyynelän lehtevästä puutarhasta. Tyynelän vieressä olleessa matalassa rakennuksessa asui sahan asentaja, muistaakseni Lehto nimeltään, ja myöhemmin kelloseppä Paatero. Sitten siinä oli Kasarin parturiliike.

Pienessä, hamassa muinaisuudessa punaiseksi maalatussa mökissä asui Suomiska, sahan asentajan Nestor Suomisen leski, joka asteli joka ilta suuren Topi-koiransa kanssa Svenssonille maitokannuaan noutamaan. Topin kuoltua Suomiska otti Tarkan, joka oli suurelta osalta susikoira ja niin aggressiivinen, että sitä pelättiin sen istuessa Suomiskan tuvan pöydällä ja rähistessä sieltä akkun takaa jokaiselle ohikulkijalle. Eräänä päivänä todettiin, ettei Suomiska ollut noutanut maitokannuaan edellisenä iltana ja lähetettiin poliisi tutki-maan asiaa. Ikkunasta sisään tirkistel-

Juttuja jatkosodasta

Maaselän kannas on noin 70 kilometrin levyinen alue Äänisen ja Seesjärven välissä. Sen pohjoisosa Kriviltä Maaselästä Perälähteen tuli tuttuakin tutummaksi niinä lähes kolmena sotavuotena, jotka siellä vietin. Siellä oli suuret sotavoimat, ehkä neljännes Suomen armeijasta. Maasto oli varsin soista, tiestö olematonta, kylät korkealla kummulla, ja ne saattoi nähdä jo kaukaa metsien yli. Ensimmäisenä talvena, kun järvet olivat jäässä, huolto pelasi. Mutta kevät toi ongelmia: karsimme nälkää. Se ei johtunut yksin huollon heikkoudesta, vaan koko maassa oli pula ruuasta.

Kun hevonen suohon putosi

Alkoi valtava teiden rakentaminen. Kangasmailla se oli helpohkoa, mutta soiden yli piti rakentaa kapulateitä. Se vaati paljon puutavaraa, mutta sitähan oli; hakkuumiehiäkin löytyi. Kapulatie tehtiin niin kuin silta: neljä ansasta rinnan pituussuuntaan ja kapuloita päälle poikittain viereen. Ne piti sovittaa hyvin, etteivät keikkuneet. Reunimmaisten ansaiden kohdalla taitettiin kapuloiden päälle pi-

Eino Uusitalo. Kuva kirjoittajan.

tuussuuntaan suora puu, joka sidottiin vahvasti jäykällä rautalangalla ansaaseen kiinni. Näin saatiin varsin käyttökelpoinen tie hevosajoneuvoille.

Aika kului ja totuimme sotaan. Ki-

roilimme ja olimme katkeriakin, kun paras ikä kului siellä jossakin. Olisihan sen voinut mukavamminkin viettää. Me urauduimme, vaikka sana tosin keksittiin paljon myöhemmin. Urautumisen välttämiseksi meitä siirrettiin rintamalla paikasta toiseen.

Eräällä muuttomatalla sattui seuraava tapaus, kun mukanamme oli myös huolto. Yksi hevonen oli nuori ja riuska, ja sen alla kapulatie ryskyi. Kävi niin onnettomasti, että hevosen takajalat menivät kapuloiden läpi, kapulat menivät kasaan ja hevonen jäi istumaan upottavaan suohon etujalat kapuloiden päällä. Nyt olivat hyvät neuvot kalliita, mutta niitä ei kukaan ollut. Keskustelin luutnantin kanssa, mutta hänellä ei ollut muuta ohjetta kuin vetää riimusta. Minä sanoin, ettei se auta, kun takajalat ovat kapuloiden välissä. Kukaan ei osannut tehdä mitään, kärryt sentään irrotettiin.

Otin silloin komennon käsiini, koska minulla oli kokemusta hevosista. Kotonani oli nimittäin suolohko, johon hevoset tuppasivat uppoamaan. Käskin miehiä pitämään riimusta ja taputtelemaan hevosta, jotta se rauhoittuisi. Käskin tuomaan köysiä, että saataisiin hevonen kyljelleen, etujalat samalle puolelle. Onnistuihan se. Kun hevonen yritti riuhtoa, käskin ajomiehen makamaan hevosen pään päälle ja rauhoittamaan sitä. Suo oli niin pehmeä, ettei se kantanut miestäkään. Seuraava tehtävä oli saada takajalat näkyviin ja köysi alle. Märästä suosta takajalat nousivatkin lähemmäksi pintaa, ja onnistuin lopulta pujottamaan köyden alimmaisen jalan alle. Niin saimme vedetyksi hevosen kuiville. Kun eläin pyrki nousemaan ylös, komensin ajomiehen vielä makamaan sen päälle. Muutenhan se hajotaisi kapulatien uudestaan. Meidän oli vedettävä hevosta köysillä parikymmentä metriä kovan maan päälle ennen kuin annoimme sen nousta ylös ja saatoimme todeta sen terveeksi. Sen jälkeen korjasimme tien ja matka jatkui. Taisi tämä nostaa minun osakkeistani päällikön silmissä, sain nimittäin lisää luottamustoimia eivätkä ne aina olleet niin mukavia.

"Tiltu" on väittänyt näitä purilaita Suomen armeijan salaiseksi aseeksi. Kuva Into Aallon albumista.

Someron saha. Silta Paimionjoen yli valmistui vuonna 1957.

Kuva Somero-Seuran kuva-arkistosta.

Kuvia 1930-luvun joensuulaislapsuudesta

Näköala vanhan palokunnantalon tornista Joensuun suuntaan n. 1950. Kuva Somero-Seuran kuva-arkistosta.

Varhaisimmat muistikuvani ovat vanhemmistani Hilda ja Toivo Soinista sekä Matti-veljestäni Säästöpankin vanhassa rakennuksessa (vuodelta 1915) Joensuuntien - myöhemmin Vanhantien - varrella melko lähellä Lammin siltaa. Pankin muutettua uuteen toimitaloon vuonna 1955 entisestä pankista tuli jatkettuna Talonpoikaissäätön talo, jossa oli sen paloon asti hotelli ja ravintola.

Kolmivuotiaani hämähä muistikuvani ensimmäisestä perhepiirini ulkopuolelta tulleesta ystävästä on Someron kunnanlääkäri Niilo Heinäsen puoliso Veera Fanny Reginasta, jonka nimi kuulemma oli lyödyä sulhasen kielen solmuun vihkiäitillä. Veera Heinäsen lempinimi oli Bogi ja minulle hän oli Kopi-täti, joka leikki toisinaan kanssani. Eräänä talvipäivänä hän vei minut kävelyille, ja lumisateen yllättäessä kantamani pieni, punainen käsilaukku värjäsi valkoisen iapaseeni. Olin siitä niin onneton, että muistan sanoneeni Kopi-tädille: "Tuli lumiveri."

Pankin rakennus oli varhaislapsuudessaani pärekattoinen kuten monet rakennukset siihen aikaan. Oli aivan kuin talon kohtaloa olisi aavisteitu jo silloin,

sillä kesäisin pelättiin aina tulipaloa Someron Saha Oy:n lautatapulien ulottuessa uhkaavan lähelle, eikä syyttä, koska vuoden 1924 kesällä sahalla oli ollut tulipalo, joka onneksi saatiin sammutetuksi ennen kuin se levisi sahan alueen ulkopuolelle.

Saha antoi leimansa suurelle osalle Joensuuta, sillä sen lautatapulit ulottuivat kausittain rannasta miltei taajaman puoliväliin Evert Hällström-Hairon rakennuksen vieressä illelie Rumpusillalle asti. Sillan lähellä oli sahan konttori, jossa työskenteli "sahan paroni" Reino Parko, Somerolle tullessaan Paroli. 1930-luvulla saha rakennutti suuremman toimistorakennuksen vanhan lähelle. Sahan pilli soi aamuisin kello 7, jolloin sahauksen alkaessa koko kulmakunta hytkähti suuren raamisahan käynnistyessä ruvetakseen sitten heljaillemaan tasatahtiin myöhäistä vuoteessa makaajaa.

Sahan ja pankin tonttien välissä oli suuri oja, jota kutsuttiin Rasiksi. Se oli hyvä leikkipaikka etenkin talvisin, jolloin se tarjosi kelin mukaan joko hiihtomäen, kelkkamäen tai "vattamäen", jota Matti liukuili kerran äitini ollessa Helsingissä sairaalassa niin innokkaasti,

Kapulasilta vetisen suon yli. Kuva Into Aillon albumista.

Työkomennuksia

Sain määräyksen mennä komento-teltoon, mikä tiesi työkomennusta sillan tekoon. Siltatyömaa oli aika lähellä, ja niin saimme tarvittavat laudat ja työkalut kantamalla perille. Maasto oli kantavaa suota. Joki oli vajaat kymmenen metriä leveä, mutta sen rannat olivat jyrkät. Havaitsin, ettei teknisiä ongelmia ole: suurin pulma olivat laiskat miehet. Mukana oli vanhempia huoltopuolen miehiä ja silloin minulla väiähti. Sanoin eräälle isoäänisenä tuntemalleni miehelle, että hän voisi ryhtyä kokoneempana johtamaan työtä. Huomasin heti olleeni todeilla nokkela. Töihin tuli heti vauhtia.

Onneksemme aivan rannassa kasvoi suuri mänty sopivasti kallelikaan jokeen päin. Miehen käskyt olivat terävät: "Tuo mänty nurin yli joen ja sitä pitkin toinen mänty. Tules sinä toiseen päähän justeeria!" Mänty rojahti yli joen, mutta jostain piti saada se toinen. Lähellä ei kasvanut muuta, ja yhtä vahva emme olisi jaksaneet edes kantaa. Mutta sadan metrin päässä oli valmiiksi katkaistuna sopiva ranka. Netjä kankea alle ja kaikki kantamaan. Puu saatiin paikkaansa ilman että kenenkään pöksyt kastuivat, kiitos tenokkaan työnjohtajan. Kun ansaat oli sovitettu samalle tasolle noin metrin välein ja laudoista harva kansi päätti, työ oli valmis.

Tämä oli niin sanottu polkusuilta jalan-kuikijoiille.

Olin ollut myös komennuksella Karhumäen sahalla juuri äsken mainittuja lautoja hankkimassa. Elettiin vuoden 1944 kevättä. Suomalaiset olivat käynnistäneet sahan, ja tukkeja oli runsaasti. Äänisessä tehtävänäni oli ottaa erilleen kakkoslaadun tukkeja pataljoonan tarpeisiin. Sahalla oli runsaasti vankeja

Suinujoki. Kuva kirjoittajan.

töissä. Meillä oli yhteiset ruokailutilat. Vangit olivat kovia bisnesmiehiä: he valmisteivat sormuksia, rasioita ja kaikenlaisia muistoesineitä ja yrittivät myydä niitä meille. He opettivat meille venäjää ja kyllä me toisiamme ymmärsimme. Vangit olivat tietoisia Suomen sotilaallisesta tilanteesta ja siitä, että rauhanneuvottelut olivat käynnissä. He uskoivat, että ne pian pääsevät kotiin. Niin uskoimme mekin.

Hermojoyrä

Hermojoyräksi kutsuttiin venäläistä kasvinsuojeluun rakennettua kevyttä ja hitaasti lentävää lentokonetta. Olen lukenut suomennetusta venäläisestä sotahistoriasta, että sitä lensi naislentäjä. Se lensi ainoastaan pimeällä, ja Suurlahti Itä-Karjalassa oli tietääkseni ainoa paikka, missä se toimi. Sen suunnistus perustui siihen, että lentäjä näki kimmeltävän laajan Seesjärven ulapan ja sen terävän lahden.

Kone pudotti kaikki pomminsa laajan korsualueen sekaan. Koneetta ei juuri voinut nähdä, vaikka se lensi varsin matalalla. Se pudotti pari kolme pienehköä pommia, jotka tosin pystyivät tuhoamaan vahvemman korsun. Kone tosiaan kävi hermoille; se tuli aina, kun sää oli suotuista. Ja oihan syksyllä pimeää. Se saattoi tehdä kymmenenkin matkaa yössä. Se laskeutui vihollisen

taosa on kärkeä kohden kapeneva, ja sirpin hamarapuoleen on taottu koriste-painalluksia. Sirpin rautaiseen terään on sivulle kirjoitettu J. Grönholm ja toiselle puolelle vuosiluku 1884. Sirpin on takonut Kustaa Nordman, joka tuli Lamminkylään Laurilan taloon sepäksi vuonna 1880. Seppä Nordman teki myöhemmin sepäntöitä omassa pajassaan Lamminkylällä samassa pihapiirissä, missä on hänen rakentamansa Suomalainen talo.

Edelleen katselen pientä renginkaappia. Kaapin mitat ovat: korkeus 81 senttiä, leveys 57 senttiä ja syvyys 30 senttiä. Tämä on aikoinaan kuulunut pitäjänsuutari Matti Grönholmille. Kun hän kiersi talosta taloon suutaroomassa ihmisille kenkiä ja saappaita, säilytti hän työkalujaan tässä kaapissa, jota hän kuljetti mukanaan. Kaapin arvioidaan olevan 1800-luvun alusta. Siinä on mielenkiintoisia yksityiskohtia kuten hyvin koristeelliset saranat.

Toinen isompi kaappi on ollut kodisani 1850-luvulta lähtien. Sillä on aivan oma tarinansa. 1850-luvulla käytiin Krimin sota. Somerollekin oli majoitettuna venäläistä sotaväkeä perheineen paikkakunnan taloihin. Kun venäläiset muuttivat paikkakunnalta, jättivät he kaapin talonväelle, koska se oli melko kookas kuljetettavaksi. Sen korkeus on 140 senttiä, leveys 94 senttiä ja syvyys 28 senttiä. Kaappi on perimätiedon mukaan ollut venäläisperheen rouvan liinavaatekaappi. Minun lapsuudessaani se oli astiakaappina. Olen aina ihmetellyt sen tilavuutta: kaappiin mahtui paljon astioita. Nyt se toimii kirja-kaappina.

Kun katselen näitä vanhoja esineitä, voin todeta, että ne kertovat menneisyytensä lisäksi myös tekijänsä osaamisesta ja ammattitaidosta. Samalla ne ovat koruttomuudessaan silmää hivelevän kauniita.

Puümpäri. Kuva Olavi Virtanen.

Vanhat esineet kertovat

Maaseudulla valmistettiin työkalut, käyttöesineet ja mekein kaikki huonekalut itse 1800-luvulla. Kyläsepät takoivat sirpit, kuokat ja kaikki työkalut, joissa tarvittiin rautaa. Myös taloudessa tarvittavat puiset saavit, kiulut, ämpärit, pytyt, leilit ja tiinut tehtiin kotona. Jos kaikkia tarve-esineitä, kuten huonekaluja, ei pystytty itse kotona valmistamaan, oli sitä varten lähes joka kylässä puuseppä. Kodissani on säilynyt joitakin näitä vanhoja esineitä, joita vielä 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa yleisesti tehtiin ja käytettiin. Niitä oli käytössä vielä minun lapsuudessaani 1930-luvulla.

Otan käteeni vanhan sirpin, se on hyvin sirotekoinen. Rau-

Haravia ja sirppejä. Kuva Ella Grönholm.

Venäläinen liinavaatekaappi. Kuva Ella Grönholm.

Renginkaappi. Kuva Ella Grönholm.

Kontupohjan lahti. Kuva kirjoittajan.

puolella niin lähellä, että sen selvästi kuuli. Joskus se kävi aina töpinässä saakka ja piti hevosmiehetkin vauhkoina.

Asemasotaa

Olen koettanut muistella, millaista elämä oli niinä yli kolmena vuonna, jotta olin mukana jatkosodassa. Koko palvelusaika kesti lähes viisi vuotta.

Vartiopalvelus oli kahden tunnin mittainen, ja sitä seurasi neljän tunnin lepo. Lepoajastakin saattoi kulua matkoihin niin suuri osa, ettei kunnolla ehtinyt nukkua koko aikana. Vaarakin oli aina läsnä, mutta siihen tottui. Sääntö saattoi olla kurjat. Sadetta tai kovaa pakasta oli siedettävä paikallaan ollen koko vartioajan. Kesällä oli helpompaa, kun saattoi välillä päästä uimaankin.

Etuvasemmalla näkyi mahtava rannaton Suojärven ulappa. Edessä maa laskeutui loivasti, kauempana maasto muuttui pensaikoksi ja siellä jossakin oli vihollinen. Meitä siirrettiin aika ajoin lohkolta toiselle, nyt olimme tulleet tähän Suurlahden kylään. Oli jo kolmas sota-kesä ja varmasti leppoisin.

Edelliset miehet olivat rakentaneet syvät juoksuhaudat ja varsin mukavat korsut. Vartiopaikka oli ihanteellinen, neliömetrin kokoinen naamioitu tila. Siellä oli pöytä ja penkki niin, että vartiomiehen pää oli juuri ja juuri maanpinnan yläpuolella. Sinne johti portaat maanalaisesta asuinsuojasta. Näkyvyys

oli erinomainen joka suuntaan. Lähin asuttu kylä oli kummulla, maasto laski joka suuntaan.

Päivällä vartiointi oli helppoa, mutta yöllä oli mentävä kuulovartioon kauas oman miinakentän eteen. Sinne oli selvä reitti, mutta öiden pimetessä siellä tunsii olonsa orvoksi.

Kylän takana oli urheilukenttä, joskus kävimme urheilemassa. Siellä pidettiin pataljoonan komppanioiden vä-

lisiä kilpailuja. Vuosi 1943 oli jo ruuan suhteen parempi kuin edellinen, joka oli ollut todella surkea. Siksi liikuntaan kiinnitettiin paljon huomiota. Työpalvelua oli myös, mutta sitä tehtiin omaan tahtiin, pari tuntia päivässä. Syvensimme juoksuhautoja ahkerasti niin, että hiki tuli pintaan, ja sitten päästiin kylpyyn takana virtaavaan puroon.

Vihollista ei juuri nähty, mutta tarkka-ampujien vuoksi piti silti pysyä valpaana. Maan päälle ei ollut paljon asiaa, piti kulkea yhdyshautaa pitkin pitkälle taaksepäin. Muun muassa käymäläriukukin piti perustaa yhdyshaudan reunaan.

Elämä soljui mukavasti, eivätkä meitä esimiehet paljonkaan häirinneet. Kerran sentään tuli kapteeni Metsola vartiopaikan juurelle ja hihkaisi: "Kukas täällä on herrana?" Minä satuin olemaan ylhäällä tähytämässä ja esittäydin. Hän alkoi kiivetä ylös ja minä jo pelästyin, että mitä nyt seuraa, sillä pöydällä oli suuri pino kuvalehtiä ja korttipakka. Kaikki armeijan käyneet tietävät, mitä ohjesääntö sanoo tähytyksen laiminlyönnistä. Mutta ei hätää. Hän vähän katseli kummissaan ja minä selittämään, että lehdet olivat olleet siinä meidän tullessamme, niin kuin olivatkin olleet. Kapteeni oli ollut pataljoonassa alusta asti ja tiesi, että käytäntö ja teoria olivat kaksi eri asiaa.

Kylä Seesjärven rannalla. Kuva kirjoittajan.

Kanttiini jossain Maaselän erämaassa vuonna 1942. Kuva Into Aallon albumista.

Kerrottiin, että kun pataljoonaan oli tullut uusi majuri, ja kun hän oli kulkenut yhdessä komppanian päällikön kanssa kyyryssä etummaisissa hautoja pitkin, oli hänen silmiinsä osunut pressunpalalla peitetty kenttäpuheini. Hän oli päättänyt soittaa, mutta silloin pressun alta putosikin kirja. Majuri juhmistui vartiosotilaalle, mutta tämä ei ollut tietävinään koko kirjasta. Asia jätettiin komppanianpäällikön rangaistavaksi, mutta hän oli antanut sen olla.

Aikaisemmassa asemapaikassa oli maaston epäedullisuuden vuoksi rakennettu tähytyspaikka puuhun. Sieltä oli komea näkymä vihollisen puolelle, näkyi joskus jossain kauempana junakin. Lähinnä puron takana oli vihollisen korusu. Kiikarilla oli hauska seurata vihollisen arkielämää. Toiset siellä tappoivat täitä, toiset pelasivat korttia ja toiset uittivat varpaitaan purossa. Venäläisten muonaan näytti kuuluvan myös vodkaa. Se kylä kuului, kun annokset oli jaettu ja siellä tanssittiin ripaskaa ja laulettiin Katjuskaa. Sävelet kantavat yli rintamalinjan ja saivat suomalaiset sanat, jotka tulivat hyvinkin suosituksi.

Tähytys puussa oli vaarallista ja siksi siellä ei oltu pitkiä aikoja ja silloinkin hyvin hiljaa.

Kerran tullessani varovasti alas puusta, siihen käveli vieras majuri, joka kysyi, mitä sieltä näkyi. Selostin, että sieltä näkyi aina Muurmannin radalle saakka. Majurikin innostui silloin kliepäämään, mutta vihollinen oli valpastunut käynnistäni ja saanut tähtäyksensä kohdalleen.

Viipurin tuomiokirkko kesällä 1941. Kuva Into Aallon albumista.

Kun majuri oli puolessa välissä puuta, tuli pikakiväärin suihku niin, että oksat vain rapisivat. Majuri pääsi alas nopeasti. Jos sanoisin, etten tuntenut pientä vahingoniltoa, vaihtelisin.

Yhteydet kotirintamalle

Meillä oli rintamalla myös radio. Siitä oli paljon lohtua ja se viihdytti mukavasti. Maaselässä oli oma radiolähetysasema ja kuuluttajana toimi Tapio Rautavaara. Hän oli kovin suosittu ja hän soitteli mieluista musiikkia. Kuuntelimme myös Englannin radiolähetystä, vaikka se oli kiellettyä. Stalingradin katastrofin jälkeen kukaan ei enää uskonut Saksan voittoon, vaikka virallinen propaganda veivasi edelleen vanhaa levyä. Suur-Suomi -vouhotuksen jatkaminen sai aikaan sen, ettei tavallinen kansa enää uskonut johtajien sanaan. Päämaja ymmärsi, ettei apatiaa saa päästää vallalle, ja alkoi ajatella sotilaiden viihtyvyyttä.

Kanttiini oli yrittänyt seurata armeijaa. Siellä myytiin jotakin pastilleja, esanssista tehtyä ja sakariinilla makeutettua mehua, peilejä, kampoja, paratakoneen teriä, kauluslaattoja, kirjepaperia, mustetta, täytekyntiä. Tupakkaa ei sieltä saanut. Myynnin hoitivat muonittajat. Useimmiten kanttiiniin oli matkaa monta kilometriä, mutta siellä näki

vietto oli leppoisa oleskelua tulen äärellä ja muiden seurasta nauttimista. Kaskistossa helatorstaita vietettiin samoissa merkeissä. Kaikenikäistä väkeä tuli myös Lautelasta. Terttilästä ja Kiiikalasta. Paikalla oli myös hypinlauta, joka kuului lähinnä pääsiäisen huveihin. Helatorstain vietto ei ollut kuitenkaan pelkkää huvia, sillä joku uskoi valkean tarkoituksena olevan pahojen henkien karkottaminen.

Pajulan Pruukan metsässä lapsilla oli oma erityinen huvit: kun tuli oli sammumaisillaan, kerättiin metsästä nopeasti uusia risuja tulen päälle ja siitä syntyneen savun keskellä nuoret sitten innokkaasti tanssivat. Joskus nostettiin tervätyynyri ylös puuhun palamaan niin, että se näkyi kauas kylään. Pajulassa vietettiin helatorstaita tanssien ja leikkien. Piirileikkien vetäjänä oli useasti Aku Mattila.

Sylvänällä oli "Viimeinen pari uunista ulos" kaikkien pitämä leikki, ja sitä leikittiin ahkeraan joka vuosi. Joskus Vilkanmäenkedolla kypsennettiin raakoa perunoita hiiloksella.

Oinasjärven Lapinlahden helatorstai kokosi hyvällä säällä yhteen viitisenkym-

mentä henkeä. Mukana oli sekä vanhoja että nuoria. Yleensä pojat tulivat paikalle ennen tyttöjä ja sytyttivät tulen risuista ja kaadetuista näreistä. Kun tuli saatiin syttymään, aloitti nuoriso piirileikit ja tanssi niitä, kunnes tuli sammui. Nuorten miesten tupakoinnista tavattiin Lapinlahdella sanoa: "Tulee paha ilma, kun porsaas kulkee korret suussa."

Talvisillalla oli helatorstaisin paikalla joskus sataakin henkeä. Harvoin Linaskalliolla kuitenkaan valkeaa sytytettiin, koska pelättiin tulen leviävän kuivaan metsään. Kunnon helavalkeiden puutteesta huolimatta ihmiset lauloivat, menivät piirileikkejä ja pitivät hauskaa.

Hirsjärvellä helavalkeille kokoontuivat yleensä nuoret. Sielläkin leikittiin piirileikit ja mentiin nattaa. Joku juhlijoista oli tulen sytyttäjä.

Kerkolassa helatorstaita pidettiin merkkipyhänä, eikä silloin saanut ilakoida. Nuoret juhlivat yleensä vasta heluntaina, jolloin se oli sallittua. Kerkolassa oli monia tulia. Niitä oli yksityisillä pelloilla ja aukeilla alueilla. Suurimman valkean uskotaan olleen Kerkolan järven rannalla, mutta varmaa muistitietoa ei ole.

Helavalkeiden polton perinteen varsinainen alkuaikakohta ei tiedetä, mutta tradition arvellaan aikaneen 1800-luvun lopulla. Monikymmenvuotinen tapa ei helavalkeista tullut, sillä viimeiset tulet poltettiin 1940-luvulla. Osasyynä valkeiden polton loppumiseen oli muutunut palolaki, joka rajoitti varsinkin metsissä pidettyjä helatorstain juhlia. Toinen syy oli sotien puhkeaminen, ja kun sodat vihdoin olivat ohi, oli helavalkeidenkin pito unohtunut. Juhlinta siirtyi pelloilta ja kalliilta kylän raitille ja tanssipaikoille.

Lähteet: Leena Virtanen: Suomalainen kansanperinne. Pertti Viikari: Someron murrekita. Toivo Vuorela: Suomalainen kansankulttuuri.

Haastattelut: Maju Avelin, Aino Koistinen, Kyllikki Koskinen, Sirkku Kurkikangas, Esko Luukkainen, Oskari Meenpää, Mauno Nyström, Aila Rantala, Regina Siivonen, Ellen Sund, Aina Tuomola ja Helmi Torkkumäki.

Lukion viestintäryhmä: Tiina Koistinen, Linda Koskinen, Sandra Koskinen, Veljamo Kuu-Karkku, Maija Laine, Hanna Saarni. Lyhennelmä Somero-lehdessä 21. 2. 2000 julkaistusta samannimisestä artikkelista.

Välikapulan veto käynnissä. Voittaja saattoi vaatia kaksikin miestä kerrallaan kilpasille kanssaan. Kuva teoksesta Kustaa Vilkkunen: Työ ja ilonpito, 1985.

Liekkejä ja leikkejä entisajan helavalkeilla

Piiriloiri

Laulaisin ja taitaisin,
että kultani äänen kuulis.
Tuntiskohan äänestäni
vai lintuseksko luulis.

Heilani silmillä sinisillä
ja poskilla punaisilla.
Niillä mä itseni ilahutan,
kun rikkaat tuhansilla.

Paatilla valkoisella
soudin yli lahden.
Oi jos saisin sinun kanssas
täällä olla kahden.

Meni mamman toivo
se meni vallan hukkaan.
Friarei on odotettu,
ei ole kuultunukkaan.

Kaksi heilaa tytöllä on,
komiata ja sorjaa.
Toinen niistä on talonpoika
ja toinen vieraan orja.

Tälläkin ikällä tarvitsi
olla komiampi koti,
ettei heilani sanoa saisi,
että kulkijalikan otin.

Pois, pois sinä veijari-poika
viekottelemasta,
ettei lakka, ettei lakka,
oma heilani rakastelemasta.

Ompa mulla kultakin,
vaikkei se ol tääl, tääl.
Täällä ei sitä ennen näytetä,
kun vihkipallin pääl, pääl.

Ompa mulla markka rahaa,
toisen otan velkaa,
enkös poika sun mammallesi
miniäksi kelpaa.

Piirileikki Maiju Avellanin muistiinpanoista.

Aisakeinu kunnostettiin keväällä. Kuta korkeammalle keinuttiin, sitä paremmin vilja kasvoi. Kuva teoksesta Kustaa Vilku: Työ ja ilonpito, 1985.

Kaikki varmasti tietävät juhannuskokot, mutta kuinka moni enää muistaa helatorstain helavalkeita? Perinteisesti helana sytytettiin tulia pelloille ja muille avoimille kentille. Tulia kutsuttiin nimellä helavalkea, mutta joku saattaa tuntea ne myös toukovalkeina.

Vanhan kansan mukaan helatorstai, Kristuksen taivaaseen astumisen muistopäivä, oli vuoden pyhin päivä ja huomattava kansanomaisen juhla. Myöhemmin kristillisinä aikoina hela on yhdistetty helluntaihin, joka on Pyhän Hengen vuodattamisen muistopäivä.

Helavalkeita poltettiin helatorstaiatona ja helatorstaiapäivänä Hämeessä, Varsinais-Suomessa ja osassa Uutta- maata. Itä- ja Pohjois-Suomessa kokkoja poltettiin pääasiassa juhannusaatona, Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla pääsiäisenä ja Ahvenanmaalla sekä rannikolla vappuna.

Somerolla helatorstaita juhlittiin monessakin paikassa. Miltei joka kylällä oli oma paikkansa. Somerniemellä tulet roihusivat Oinasjärven rannalla Lapinlahdella. Talvisillalla juhlittiin Liinakalliolla, Kaskistossa kylän yhteisellä rannalla, Paikaisissa Myllylän Vinttikalliolla, jonka nimi juontaa juurensa siitä, että kalliolta pääsi suoraan Salakan talin vintille. Ollilassa juhlittiin helatorstaita Korkeakallioksi kutsutulla paikalla, joka

oli Seppälän tilalla. Pajulassa juhlintapaikkoja oli jopa kolme: Saksan Myllyjalla, Markulan kalliolla ja Pruukan metsässä. Hirsjärvellä kokoonnuttiin Vanhan kartanon Lystikopinmäelle ja Sylvällä Vilkanmäenkedolle, joka sijaitsi Näykin maalla.

Helavalkeita juhlimaan kokoontui yleensä koko kylän nuoriso, mutta esimerkiksi Ollilassa helatorstaita lähdettiin viettämään koko perheen voimin. Tervetulleita Korkeakalliolle olivat myös kyläläiset, joilla ei ollut samanlaista mahdollisuutta omassa kylässään tai jos he muuten vain pitivät Korkeakallion menoja parempina. Myös Pajulan Pruukan tilalle saapui juhlijoina muista kylistä. Maiju Avellan muistaa ainakin korvenkulmalaisten ja lahdenkulmalaisten tulleen Pruukan metsään helatorstaita viettämään.

Juhlintatapoja oli monia. "Äijät" pelasivat korttia, juopottelivat ja tunkivat välillä tappelemaankin, kertoi Ellen Sund Vinttikallion juhlamenoista. Yhtä tappelemista juhliminen ei kuitenkaan ollut, vaan se koostui monista hauskoista leikeistä, tansseista ja laulamisesta. Joskus Vinttikalliolla oli myös viulunsoittaja luomassa tunnelmaa. Välillä juhlijoina kokoontui Vinttikalliolle satapäin. Ollilan valkeapaikalla ei kuitenkaan viulunsoittajaa ollut ja meno oli muutenkin rauhallisempaa. Korkeakalliolla helatorstain

tyttöjä ja senkin takia sinne mentiin oli se sitten miten kaukana tahansa. Olen kuullut, että naisia olisi ollut paljon rintamalla, mutta en minä ainakaan sellaisia koskaan itse sotatoimissa nähnyt. Viihdytyskiertueen mukana saattoi joskus naisia olla, mutta esitystä pääsi katsomaan vain, jos oli vapaalla tai jos vaihtoi vuoroa jonkun toisen kanssa.

Kenttäposti toimi ja kirjeenvaihtoa harrastimme säännöllisesti kotiin ja myös tyttöjen kanssa. Minäkin kirjoittelin parille tuntemattomalle tytölle vuosikaudet. Sodan alussa, vuonna 1941 elokuun lopulla, kun meitä siirrettiin Viipurin valtauksen jälkeen Itä-Karjalaan Savon maisemien läpi, heittelimme kaikille näkemillemme tytöille paperilappusia, joissa oli meidän nimemme ja osoitteemme. Saimmekin paljon kirjeitä savolais-tytöiltä.

Viipurin valtaus oli ollut helppo ja nopea ja luulimme sodan jo pian loppuvan. Saksalaisetkin etenivät vauhdilla. Emme me nuoret pojat aavistaneet, että sota oli silloin vasta alussa. Junaamme kiskova veturi oli pieni ja vaunuja paljon. Siksi nousimme mäkien kohdalla kävelemään junan rinnalla ja ehdimme joskus jopa hakemaan vettä järvestä. Junan sai aina juosten kiinni. Ei meitä edes järkyttänyt, että kaksi viimeistä vaunua

Viipuri kesällä 1941. Kuva Into Aallon albumista..

oli täynnä saksalaisten ruumisarkkuja.

Saksalaisia näimme silloin tällöin ja kahdehdimme heidän siistejä pukimiaan ja hyviä eväitään. Muistan tehneeni sellaisen havainnon, että he olivat pitkiä ja hoikkia. Kuulimme, että saksalaiset haukkuivat suomalaisia persjalkaisiksi.

Venäläiset olivat sotien välillä teh-

neet Itä-Karjalaan rautatieyhteyden, joka nyt palveli meitä. Uusi rata erottui selvästi vanhasta siinä, että penkere oli uutta eikä siinä ollut pätäkääkään suora, vaikka maasto oli tasainen. Ajattelimme, että sellaista rataa olisi vaikeampi pommittaa. Rataa oli osittain tuhottu, mutta nyt se palveli meitä koko sodan ajan. Koko huolto toimi rataa pitkin.

Someron sankarivainajien muisto -kirjoja

myytävänä hintaan 200:-.

MYyntipaikat:

- paikalliset pankit
- kaupungintalo
- Someron kirjakauppa
- postitse hintaan 260.—
tilaukset p. (02) 7486 722/Alaranta

LAHJOITUKSIA SOMERO-SEURALLE:

Heikki Nokka	lehtileike vuodelta 1912
Heikki Vartemaa	sitolkasatula
Aili Haapala	tahko
Leila Lovenvaara, Helsinki	vanhoja valokuvia ja koulutodistus vuodelta 1916
Jari Aho	kattotiiliä
Olavi Virtanen	kesäretkikuvia
Heimo Aaltonen, Letku	koulukirjoja 1910-1920 -luvulta
Kyllikki Kujanpään perikunta	Someron Jouluja sekä myyntitositteita
Pekka Kujanpää	valokuvia ja kopioita
Mikko Paakkonen	Leo Suvenmaan huutokaupasta ostettuja dokumentteja
Eino Näykki	August Näykin lupapapereita
Paavo Rannikko	vanhoja valokuvia
Mauri Tienhaara	malkuri
Mirja Honkanen, Kauraketo	Eero Koljonen - Kyösti Heikkonen - Esko Tonder -yhtymän omistama pehkumylly
Milja Paakkonen	nuken kehto, pyöreä kori, kiertävän terveystädin laukku ja tarvikkeita vuodelta 1935, nukke, seinävaate, lautanen, lentokonealumiinista tehdyt haarukat ja veitset
K-halli Härkätie	leivät museon leipävartauksiin
Esko Jaakkola	hevosloimi
Lahja Aukio	kuulotorvi ja valokuva-albumi
Eeva Lindholm	savivati
Pirkko Laukkanen	jauhosihti
Kalle Haanila	Kalle Huikon muisto- ja lauluvihko 1920-luvulta
Jorma Aalto	malkapuita
Jouni Kuisma	sahanharituspihdit

Heinänniittotalkoot museolla 12. 7. Elämänlankakuoron jäsen ja Matti Ruokonen näyttävät taitojaan. Kuva Maija-Liisa Hyytiäinen.

Kevättunnelmointia torppamuseolla

Kuville matkaa ystäväsi luo. On kuuma helteinen kesäpäivä, aurinko porottaa ja taivas on pilvetön. Asut kaukana mailla, mutta ystäväsi asuu kylän tuntumassa, suutarin lähellä. Jalassasi ovat nuo virtyneet, nahasta käsin tehdyt kengät, joiden pehmeää pintaa ajan hammaskin on jo päässyt kaluamaan. Pohja ei ole paksu, päinvastoin, voit tuntea hiekkatien jokaisen kiven ja kuopan. Jalkoja alkaa särähtää. Matkaa on kuitenkin vielä jäljellä, eikä takaisinkaan viitsi kääntyä.

Olkapäälläsi on tuohesta tehty pikku laukku, jonka nahkainen olkahihna hiekkatien hiuksista hiipäsi. Kävely on raskasta, tunnet kuinka auringon kuumat säteet saavat poskipääsi punoittamaan. Kaipaat vettä. Hiekkatien pöly on armostonta ja saa sinut hieromaan silmiäsi. Yskittää.

Kun vihdoin saavut ystäväsi luo, lyssähdät maahan ja haukot henkeä. Enää ei tarvitse kävellä. Viimeisillä voimillasi saat raahattua itsesi kuistin varjoon, jonne ystäväsi tuo sinulle vettä. Päiväsi on pelastettu. Teksti Hanna Saarni, kuva Maija Laine.

Tuntuu miellyttävältä astua keväisestä helteestä makasiinien viileyteen. Tilat ovat pullollaan vanhaa talonpoikaisineistoa. Hämyssä tarvaroita tutkiessani alan arvuutella niiden nimiä ja käyttöä. Kiulua katsoessani saatan kuvitella aamukas-teen kostuttamalla niityllä tynenä seisovan lehmän ja emännän jakkaraillaan tyysämässä kiuluun vaikeana kuohuvaa maitoa. Ajan patinoimilla leleillä, kiuluilla, tynnyreillä ja rasioilla on jokaisella oma historiansa. Niiden muodosta voi lukea veistäjän käsien taidon ja pinnasta tuntea arjen askareet. Teksti Vellamo Kuu-Karkku, kuva Maija Laine.

Kesäisessä auringonpaisteessa hiljaisen rukin surinan ympäröimänä on helppo sukeltaa hetkeksi menneisyyteen. Mummon opettamat kehrutaiteiden alkeet palautuvat nopeasti mieleen katseliessa vanhojen taitajien huolellista ja näppärää työskentelyä torppamuseon nostalgisessa ympäristössä. Mieleen tulee samalla, mitä meistä itsestämme mahtakaan jäädä historiaan jälkipolvien ihmeteltäväksi. Teksti ja kuva Hanna Saarni.

Tulirokko

Mää olin silloin kuuren vanha, kun mun mailmasain tapahtus mul-listava juttu. Mää joutusin kottoolt poijes moneks viikoks. Semmost ei ollu ennen tapahtunnu. Somerol puhkes peljättävä kulkutauti, tulirokko.

Meilä oli siihen aikaan Hilma-niminen apulainen. Se auto verstaas ja teki tupatöitä ja oli taitava ihminen. Mut sit kerran alkukevääst Hilma tuli kipjäks. Ei siihen aikaan helpost menty lääkäriin, mut Hilma oli niin kipjä, et sinne oli sit kumminkiin pakost lährettävä. Silloin oli lääkärinä paikkakuntalaisilt hyvin tykätty Lahermaa, eikä muita lääkärei Somerol ollukka. Ei kestäny kovinkan pitkää aikaa, kun lääkäri soitti meilä ja sano, et siin teijän apulaises on tulirokko ja teilä tullaan myrkyttämään paikkat, et pasilit kualee. Kun mää sen kuulin, niin mää peljästyin kauhjast ja mää olin ihan samal hetkel kipjä. Kun lääkäri tuli myrkytyspurkkeis kans meilä, niin se tarkasti mun ensmäitteeks ja kun mus oli punasii läiskii ja pilkui ja suun ympäristä oli valkoinen, niin asja oli selvä. Muuhun oli tarttunu jo Hilman tauti ja mää viätiin sammaan paikkaan, misä Hilma jo oli. Sitä sanottiin silloinkin eristämiseks. Äiti ja isä ols antanu mul fölliin vaikka mitä mollamajoi, mut lääkäri sano, ettei kannata viärä sairaalaan, kun niit ei saa siält kumminkaan poijes. Se kammari, misä mää makasin, myrkytettiin. Net sano, et painettiin vormaliinkaasuu oven läpitte. Se reikä oli oves niin kauvan, kun mun kotoin oli entises mallisas.

Kulkutautisairaalana oli Hovimäki. Kai se oli ennestäskin siin viras ollu. Kurkkumättääki kyl siihen aikaan oli ja se vasta kova tauti olik.

Piirros: Anne Leppänen.

Nyt mää sit olin siäl, misä Hilma. Mää en ollu kovinka kipjä, mut Hilma oli niin heikkona sairaurest, et mää en saanu Hilmaa nährä alkuaikoin ollenkaan. Se oli ihan toises huaneeski yksinä. Vähitelle potilai tuatiin ympäri Someroo. Pajulastki tuatiin monta poikaa samast talost, toiset oli jo issoi miähii. Net pistettiin eri huaneeseen. Mei ruvettiin ajankuluks naputtamaan seinään ja antamaan merkkei. Muuta ohjelmaa ei ollukka. Maata pötkötettiin vaan sänkys. Tottakai saatiin sopivast ruakaa ja mitä siihen aikaan katottiin potilaal parhaaks. Ruakaa kyl oli, kun sottaa ei viäl silloin ollu. Toiset ei saanu syätyyt kun vellii, kun kurkku oli niin kipjä. Lääkäri kävi kattomas ainakin kerran viikos.

Äiti ja isä kävi kans kattomas, mut sisäl ei saanu tulla. Net oli pihal ja mää roikkusin akkunass ja siin sit huureltiin. Niil taisi olla enemmän ikävä kun mul. Vaikken mää ollu pyytänykkä, net toje mul mun kuttaperkapäisen nukkein ja lupasivat mul ostaat sit uuren nukan, kun mää pääsen kotja.

Viikot kulus ja suvikin jo rupes tulemaa. Hilma tuli paremmaks ja saatiin jo nähräkki. Hilmast lähti kämmänen kokosii nahkanpalasii, mut mää vaan vähän hilseili.

Mää olin jo pitkän aikaa ollu terve, mut poijes ei päässy, ennen kun seittämän viikkoo oli kulunu sairaalas olos. En muista, et se olo sairaalas ols mitään niin kurjaa ollu, mut kyl kotjapääsy päivä sentään riamukas oli. Nukkee en torestaskan poijes saanu ja mitä vaattei kotja annettiin, net haisi monta aikaa vormaliini. Uutta nukkee en kumminkaan ennää ikän saanu. Mut ei ol tullu uurestas tulirokkooka.

TALKOITA:

Museon kevättalkoot 11. 5.

Koululaisten museopäivä 18. 5. torppa-, savenvalaja- ja koulumuseolla.

Malkapuiden ajotalkoot huhtikuussa ja veistotalkoot toukokuussa.

Malkakattotalkoot 28. - 29. 7.

Avoimet ovet viljamakasiineilla toisena juhannuspäivänä.

Heinäntekotalkoot 12. 7.

Talkoiden muonitus: Ritva Helminen, Onerva Ollonqvist ja Maija-Liisa Hyytiäinen.

Yrtti- ja kukkatarhojen hoito: 4 H -kerho.

Päreiden tekotalkoot 16. - 17. 10.

Someron sankarivainajien muisto -kirjan myynti 6. 10 ja 10. 11.

Somero-Seuran kilpailuun osallistuneet pöytäkirjat, jotka jäävät Somero-Seuran arkistoon. Aineiston toimittaja tai lahjoittaja suluissa.

Someron Eläkkeensaajat ry: pöytäkirjoja ja tilikirjoja vuosilta 1972 - 1994. (Ritva Kukkola-Nyberg)

Kaurakedon Martat: pöytäkirjoja vuosilta 1957 - 1990. (Ritva Talikka)

Pajujan sos.dem. työläisnuorisio-osasto ry: pöytäkirjoja vuosilta 1945 - 1953. (Aarne Virtasen perikunta)

Someron Kansalliset Seniorit ry: pöytäkirjoja vuosilta 1983 - 1997. (Ritva Ilvesniemi)

Someron Kansallinen Eläkeseura ry: pöytäkirjoja vuosilta 1983 - 1997. (Ritva Ilvesniemi)

Ihamäen sonniyhdistyksen pöytäkirjoja. (Pekka Kurkikangas)

Ihamäen kyläläisten kokouksen pöytäkirja vuodelta 1907. (Kalle Haanila)

SKDL:n kunnallistoimikunnan pöytäkirjoja vuosilta 1947 - 1950. (Janne Narvio)

Kiitokset yhteistyöstä Someron kaupungille ja seurakunnalle, 4 H -kerholle, Someron Lions-klubille, veteraaneille ja Someron metsänhoitoyhdistykselle.

Kiitokset "apulaismuseonhoitaja" Niina Alitalolle, joka kumppaneineen oli monessa mukana sekä kaikille museotöissä mukana olleille.

Uudet katot hohtavat. Kuva Maija-Liisa Hyytiäinen.

Kotiseutuneuvos, filosofian tohtori Tapio Horila täytti 90 vuotta 2. helmikuuta 2000. Kerttu Horilan veistämä näköispatsas paljastettiin Somero-Seuran puuhaamalla syntymäpäiväjuhlilla Someron uudessa kirjastossa 6. 2. 2000. Veistoksen kustansivat Someron Säästöpankki ja Someron kaupunki. Kuvat Ahti Kukkonen.

Usein tuppasin sisällekin, jolloin isoäiti yritti estää sanomalla: "Taata on nyt päiväuniilla, tule toisten." Joskus kuitenkin keinottelin sisään ja istuin silloin Taatan sängyn vieressä ja lauloin hänelle mitä osasin. Taata silitti hiuksiani ja ker-rankin sano: "Ei Sigrää vaan saa laittaa mininkään raskaaseen kouluun." Hän tarkoitti sitä, että vanhin sisareni Hilja ja Kalle-setä olivat olleet karjanhoitokou-lussa.

Isovanhempien puolelta oli tapana aina ensiksi käydä saunassa. Taatailla oli tapana käydä sanomassa, milloin sauna oli vapaa. Hän huusi aina tuvan oven raosta: "Saunaan!" Rengeillä oli silloin tapana kysyä: "Oliks siel löyly?", ohon Taatalta tuli aina sama vastaus: "Siel oli löyly vielä!". Viimeinen sana tuli aina samalla äänenpainolla, jonka ren-git halusivat joka kerta kuulla.

Koulutyttonä ollessani minun kuitai-nen Taatani nukahti pois. Siihen aikaan vielä vainajat saivat olla jossakin talon ulkorakennuksessa, kunnes heidät vie-tiin siunattavaksi ja haudattavaksi. Tai-vinen hautajaispäivän aamu oli vielä pi-meä, kun pihalle oli kokoontunut kirkolle lähtevä omaisten saattojoukko. Etumai-sena oli reki, joka oli juhlistettu pienin vihrein kuusenoksin. Siinä oli vainaja arkussaan. Surutalon molempien ovien sivuilla oli vihreät kuuset juhlistamassa tunnelmaa. Pihalla oli monta hevosta, omaiset istuivat jo reissä odottaen läh-töä. Kuistin eteen olivat kerääntyneet kotiin jäävät pitoja laittavat pitokokki ja apulaiset. Taliliyhdyin valossa he alkoi-vat veisata jäähyväisvirttä Taatalle. Ajo-mies asettui ensimmäisen reen etuno-kalle. Hän nykäisi ohjaksista ja hevonen otti jo ensimmäiset askeleensa. Silloin välähti taivaalta ihmeellinen valo, joka valaisi pihan kirkkaammaksi kuin päi-vällä, mutta sitä kesti vain hetken. Ta-lon vanhaisäntä lähti pihaltaan viimei-sen kerran. Tuonko kirkkauden mukana hänen sielunsa lensi sinne, missä ei yötä olekaan. Pimeänä aamuna kirkolle mat-kaavia muitakin saattovieraita oli tuo valonväländys kovasti hämmästyttänyt.

Isoäidin ja isoisän luonteissa oli suu-ria eroavuuksia. Taata oli lauhkea ja aina hyväntuulinen. Isoäiti oli kovaluontoi-sempi ja ylpeäkömpi. Johtuiko se ehkä siitä, että isoäiti oli ollut suuren talon ainoa tytär, ja Taata oli tullut kotivävyksi Kosken Värmälän Martintalosta. Isoäi-dillä oli tapana huomauttaa minusta:

"Mää ain muistan Augustin, kun mää ton pihan nään." Olinko niin isäni nä-köinen? Isästäni ei ollut jäänyt yhtään valokuvaa, vaikka hän oli usein Turussa käynytkin. Oli vain jäänyt kuvaan me-nemättä, kun oli niin paljon muita asi-oita. En osannut kuvitella isäni muotoa, vaikka peleistä yrittinkin sitä etsiä.

Kotonani oli paljon hautajaisia. Var-haisimmat muistamani olivat vasta 7-vuotiaan Heiga-siskoni hautajaiset. Itse olin silloin 5-vuotias. Sitten olivatkin Taatan hautajaiset ja sen jälkeen isoäi-din. Hilma-siskoni kuoli myös nuorena, aile 30-vuotiaana jättäen syvään kaipa-ukseen miehensä, lapsensa Taunon ja Tuovin sekä äitinsä ja koko sisaruspar-ven. Hän halusi tulla lapsuuden kotiin-sa äidin luokse kuolemaan, joten hau-tajaisetkin olivat Kylämaässä. Muistan sisareni aina siitä, että hän kotona usein

lauloi siionin laulua "Yhtehenkö tulla saamme, tuolla puolen Jordanin". Oli kuin hän olisi jo silloin aavistanut mat-kansa päättyvän niin aikaisin.

Oli suuri pettymykseni, kun Kylämä-ki myytiin ja joutui vieraalle. Talossa ei ollut poikia, ei myöskään yhtään niin tarmokasta tytärtä kuin äitini, joka olisi taistellut Kylämaen säilymisen puoles-ta. Itse olin 12-vuotias. Aina kuvitteilin, että saisin raha-arpaisvoiton ja ostai-sin Kylämaen takaisin. Se kaikki jäi vain unelmaksi. Heti alkava inflaatio vei Ky-lämäestä saadun perinnön olematto-miin. Omat ammattikurssinikin sain ve-laksi käydä, että pääsin työhön. Jäihän minulle kuitenkin Kylämaen nimi perin-nöksi. Kaikki muu on taivaallisen isäni antamaa, koska hän otti minulta maal-lisen isäni niin varhain pois.

Sigri Kylämäki syntyi 4. 2. 1901 Vilukselan Kylämaässä ja kuoli 1. 8. 1998 Turussa. Hän valmistui lastenhoitajaksi Helsingin Lastenlinnasta. Aluksi hän toimi yksityisper-heissä, sitten 20 vuotta Turun kuurojen koulun lastenhoitajana. Kesä- ja joululoman-sa hän yleensä vietti Pitkäjärven Kotikoskella sisarensa tyttären Tuovi Saimisen per-heessä. Sigri Kylämäki oli hyvin taiteellinen ja kätevä. Hänen jäämistössään oli suuri määrä kaunisti maalattua posliinia.

Aira Salminen esittelee Sigri Kylämaen maa-laamaa isoa lautasta. Kuva Aila Talonen.

Joulutunnelmaa. Kuva teoksesta Kustaa Villkuna: Työ ja ilonpito, 1985.

mieleen viimeinen joulukuusi Someron Kylämaässä, vuosikautia.

Lapsuus ja varhaisuoruuden joulut ovatkin jääneet lähtemättömästi mieleen. Kaikki se touhu, joka joulun edellä oli. Lipeäkala valmistettiin itse. Kinkut ja makkarat palvattiin savusaunassa. Joululeivonnaiset ja piparit leivottiin. Punaposkiset omenat odottivat jyväläreissa, milloin oli niiden aika tulla joulujuhlistamaan. Oli sekin aika, jolloin suuri tuvan lattia kuurattiin hohtavan valkoiseksi. Muistan kuinka lapsena tuvan kerrossängyssä katselin, kun talon rengit vetelivät kuusennärettä edestakaisin pitkin tuvan lattiaa. Se korvasi nykyaikaiset tekniset siivouuskoneet. Mutta puhdasta tuli silloinkin. Lattian kuivuttua levitettiin puhtaasti riepumatot lattialle. Valkoinen liina levitettiin vasta aattoiltana pöydälle. Upea joulukuusi, joka oli tuotu omasta metsästä, seisoi jo pihalla. Me tytöt teimme koristeita ja joka kauneimman sai aikaan, huudahti ylpeänä: "Tämä pannaan latvaan." Tulihan kuuseen myös omenoita ja kara-

mellejä, jotka eivät kovin kauaa saaneet siellä säilyä.

Aattona, kun oli joulusaunassa käyty ja oli uudet vaatteet päällä, tuoksui koko ympäristö puhtaalta, jota kuusen tuoksu vielä korosti. Kun jouluaateria oli syöty, jätettiin pöydälle vielä ruokia, joita voi yölläkin syödä. Astioitten pesun jälkeen alkoi aattoillan vietto. Veisattiin ja laulettiin jouluvirsiä ja joululauluja. Suuri pino vanhoja joululehtiä oli koottu yhteen ja niitä sai selailla. Uusimmista joku luki ääneen kertomuksia ja joulun pyhää sanaa. Väsyneenä sitä sitten joku kellahtikin pitkälleen juhlasta kylläkseen saaneena. Jouluaamut olivat juhavia kotonakin, sillä kirkkoon mentiin harvoin, koska kirkko oli kaukana. Aamut olivat pimeitä, ja joulun aikaan oli yleensä kovat pakkaset. Kosken kirkko oli lähimpänä, mutta se oli kylmä puukirkko. Muistan, että yhtenä jouluna siellä pälähti lapsena.

Kotona jouluaamuna sytytettiin suuren kuusen kynttilät. Joka ikkunalla paloi kaksi kynttilää, vieläpä sisaret veivät

kinnavetan holvi-ikkunoillekin kaksi kynttilää. Oli siinä lampaille, vasikoille, lehmille ja navettakissoillekin joulua. Kirkkoon menijät, jotka olivat hevosillaan uskaltaneet pimeään ja pakkaseen ajamaan, ihailivat aina Kylämaän joulunvalaistusta.

Olen jo monta kertaa aikunut laittaa pisteen muisteloille, mutta aina niistä tulee kuin pohjattomasta kaivosta. Nyt nousi mieleen isovanhempieni muistikuvat. He asuivat pihan toisella laidalla olevassa rakennuksessa. Siellä asuivat myöskin naimattomat Ruura-täti ja Albertti-setä. Rakennuksen toisella puolella oli paljon omenapuita ja marjapensaita kuten päärakennuksenkin puolella. Tädin huoneen ikkunan alla kasvoi tuuheita violetin värisinä kukkivia sireenipensaita, joita aina ihailin niiden kukkiessa.

Isoisäämme nimitimme Taataksi. Hän oli suopea, aina hyväntuulinen valkohapsinen ukkeli. Minulle hän oli erikoisen rakas, koska oma isäni oli kuollut. Juoksin aina hänen kintereillään.

Museoemännät Rirva Helminen ja Maija-Liisa Hyytiäinen. Kuva Aila Talonen.

Museotarkastus. Vasemmalta Leila Järvinen, Maija-Liisa Hyytiäinen, Hannu Haapanen, Eeva Mikola ja Ulla Kaskiluoto. Kuva Voitto Ollonqvist.

Sagalundin museon oppaat Jarmo Kujala ja Adine Törnqvist. Kuva Olavi Virtanen.

Somero-Seuran kesäretkeläiset Kemiössä 23. 7. Kuva Olavi Virtanen.

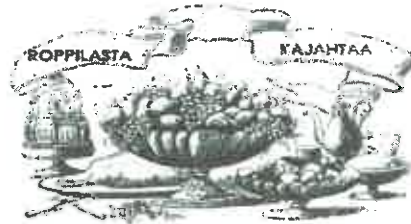

Sagalundin museon ruumisaitta. Kuva Olavi Virtanen.

Riutan torpan entisen emännän Lempi Rantasen 90-vuotissyntymäpäivillä 24. 9. 2000. Vasemmalta Marjatta Jalonen, Leeni Tiirakari, Seija Kavander, Aila Talonen ja edessä Lempi Rantanen. Kuva Seija Kavander.

ALANSA VANHIN!
ROPPILAN KROUVI SOMEROLLA

**VIIHTYISYYTTÄ JA MUKAVAA MENOA
AAMUSTA ILTAAN**

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

Someron konttori
Puh. 010 515 385

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*
**SOMERON VESIHUOLTO
LÄMPÖKESKUS
TALKKARI OY**

Somero puh. (02) 779 1347
ilta- ja viikonloppupäivystys
0400 535 635

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*
SOMERON DATAPISTE Oy
ATK-laitteet, -tarvikkeet ja -palvelut

Joensuuntie 26, 31400 SOMERO
Puh/Fax (02) 748 8247.
Avoinna: ma-pe 10-18, la 10-15.

**Hyvä Joului
on kirjajoului**

**Someron
Kirjakauppa**

Joensuuntie 45, p. 748 5098

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*
Sähkö-, LVI- ja kodinkonetekniikan myynti
Someron Sähkö ja Kone Oy

Jukolantie 2, p. 748 5888

.....
RTV- ja kondinkonehuolto, sähköasennus
Someron Huoltomestarit Oy

Joensuuntie 42, p. 748 7225

*Joului
kirkossa
kohdataan*

Someron Seurakunta

*Hyvää Joulua ja
liikenneturvallista
vuotta 2001*

jan luona. Heidät vietiin maanantai-
aamuna ja noudettiin lauantai-ilta-
päivä pyhäksi kotiin. Silloin ei vielä ollut
autoja, joilla matkan olisi voinut tehdä
samana päivänä.

Isämme kuului kunnanhallitukseen,
jossa päätettiin kunnan asioista. Hän
alkoi puuhata myös sivukyläin kouluja,
joten niitä tuli Vilukselaan, Pitkälä-
järvelle, Pyöliin, Lanteen ym. Isä kuului kou-
lun johtokuntaan kuolemaansa saakka.
Sen jälkeen johtokunnassa jatkoi äi-
timme.

Nyt kyläkouluja on enää harvassa.
Nykyajan rikkivisaat ovat ne yhdistäneet
yhdeksi peruskouluksi taasen matkojen
päähän. Nykyään kuitenkin ehtii sama-
na päivänä kotiin, koska on autot, eikä
tarvitse koulukortteeriin jäädä. Ei kai
sekään niin mukavaa ollut, koska isä
olisi laittanut Hilman jatkamaan Fors-
san yhteiskouluun, mutta tyttö teki heti
tenän. Sieltä ei olisi päässyt kotiin kuin
joului- ja pääsiäislomalle.

Isäni kuoli ollessani vuoden ikäinen,
joten isästäni ei ole mitään muistiku-
vaa. Kuunteilin, kun sisareni kertoivat,
missä kaikessa he olivat isän kanssa
käyneet, kuka kirkossa, kuka ihan Tu-
run kaupungissa saakka. Silloin juoksin
pois itkemään, koska kadehdin heitä.

Mutta äitini muistan. Hän oli viisas
ja tarmokas nainen. Tuskin tyttäristä ai-
noakaan pääsi hänen tasolleen. Äiti oli
äärettömän ystävällinen ihminen, mut-
ta kyllä hän osasi olla kipakkakin siinä
missä tarvittiin. Kun hän isän kuoleman
jälkeen joutui ottamaan ohjat yksinään
omiin käsiinsä suuren maatilan hoidos-
sa, missä oli paljon vierasta työvoimaa,
syntyi tilanteita, joiden selvittämiseen
tarvittiin sisua. Talossa oli kyllä eräs toi-
nenkin, joka piti komentoa. Meillä oli
kaksi naispalvelijaa, joista Manta oli hil-
jainen ja rauhallinen kun Edla taas me-
kasti ja piti koko taloa komennossa. Kun
kaksi sisartani Hellä ja Helga leikkivät
talosilla jossain kallion kolossa, sanoi
Hellä nuoremmalle sisarelleen Heigal-
le: "O! sää Manta, mää olen Edla. Mää
olen se, kun ain puuhaa."

Vielä muistan lapsuuteni elopäivät.
Silloin tuli paljon talkoväkeä elopeloi-
le. Kyläläiset tiesivät, että talo oli nais-
valtainen, jossa oli vain vierasta mies-
voimaa. Sehän oli oikeastaan kuin hu-
vittisuus. Suuressa tuvassa oli herkuil-
linen pitkä ruokapöytä ja pöydällä yhtei-
ten sijoitukset heittelivät sutkauksiaan, joil-
le joukolla naurettiin. Jossakin varjoisas-

Sigri (Siiri) Kylämäki. Kuva Olli Salmisen.

sa paikassa oli kotikaljakannu, josta sai
mennä sammuttamaan janonsa.

Äidin kanssa minäkin pääsin vie-
mään kahvia elopelolle. Äidillä oli suuri
kahvipannu ja korissa kaikki muu "till-
berhöörä". Minä retuutin suurta korp-
pussia. Äiti oli sanonut, että jos jää,
niin minäkin saan tilkan kahvia ja korp-
pun. Silmät tarkkana katselin, kun korp-
put vähenivät. Siinä oli vielä yksi jäljel-
lä, ja iloitsin, että tuo nyt varmasti jää
minulle, kunnes kuhilaan takaa tuli roh-
dinmekkoinen mäkitupalainen Sarimä-
ki, jolle äiti ojensi viimeisen korpun ja
kaatoi viimeiset kahvit kuppiin. Silloin
tuhahdin: "Salimäki sen viimeisenkin
kolpun siit holpas."

Elopäivien jälkeen oli sauna lämmi-
tetty. Kyllä se kelpasikin hikisen elopäi-
vän jälkeen. Saattoi olla vielä illalla eio-

tanssitkin makasiinissa, jos sattui peli-
manni paikalle.

Muistan myöskin äidin anteliaan
luonteen. Yhdenkään pyytäjän ei tarvin-
nut tyhjin käsin pois lähteä. Eräänä päi-
vänä tuli pihaan italialainen posetiivari.
Aikansa kierrettyään posetiivariaan pistäy-
tyi sisälle. Pitkällä pöydällä oli vielä ruo-
an tähteet, mutta muu väki oli jo lähte-
nyt pois. Italialainen istui pöydän vie-
reen, katsoi pyytävästi hellan vieressä
askaroivaan emäntään ja alkoi hamuil-
la ruokaa suuhunsa. Äiti toi heti hellal-
ta lämmintä ruokaa lisää, ja kyllä mie-
hellä olikin nälkä. Ei kai ollut pitkään
aikaan saanut ruokaa. Tyytyväisenä ja
kumarrellen mies lähti pois posetiivei-
neen.

Minun lapsuudessani ei sosiaalihuoi-
to ollut vielä kovinkaan kehittynyt. Oli

Lapsuuteni Kylämäessä

Kylämän vanha asuinrakennus Vilukselassa. Henkilöt oikealta: äiti, Sigri, Hilja, Hilma Tauno sylissä, Hellä ja Helmi. Kuva Tauno Salmisen.

Koska vanhetessa kaikki asiat helposti unohtuvat, kirjoitan muistiini joitakin tapahtumia lapsuusajoltani. Olen aina ollut niin pahoillani, ettei koskaan tullut kysyttyä äidiltäni enemmän hänen suvustaan, mutta eivät siitä tienneet vanhemmat sisareni-kaan sen enempää. Eikä siinä mitään salaperäistä ollut, olisi pitänyt kysyä vain enemmän. Isän suku on paremmin selvillä, mutta äidin suku on hämärän peitossa. Äiti oli kyllä puhelias ihminen, mutta sukuaan hän ei paljon selvittänyt. Lapsena kävin äitini ja sis-koni Hellän kanssa usein Sylvänällä suuressa Timperin talossa. Vasta aikuisena sain tietää, että talon isäntä oli äidin serkku ja vanha emäntä hänen tätinsä. Kultelassa, jossa kävimme myös, asui Kiikkulan pariskunta pienessä somassa talossaan. Sielläkin oli äidin täti, jota sanottiin Kiikkulan Mai-

jaksi. Olen monasti ihmetellyt, miksi äitimme, jolta molemmat vanhemmat kuolivat varhain, somerolainen suomea puhuva tyttö, joutui ruotsalaiseen Kemiön saareen pappilaan kasvamaan aikuiseksi. Koskaan ei äiti siitä kertonut. Toisinaan vain huokasi: "Jäin niin varhain orvoksi." Vasta jälkepäin olen kirjallisuudesta päättellyt, että äitini oli ollut kirkkoherra Fredrik Gabriel Hedbergin aikana Kemiön pappilassa. Hän oli 1800-luvun kirkon merkkihenkilö ja evankelisen liikkeen perustaja. Kylä-mäen suvustakin kuuluivat kaikki tuohon uskonliikkeeseen, joka lauloi Siionin-kanteleen lauluja. Sen tiesin, että äidin lapsuuskoti oli ollut Someron Hätälässä, siellä, missä ovat ne ihanat notkot monenlaisine kukkineen.

Siitä en ole tietoinen, mistä isäni August Kylämäki on hakenut lidan (o.s. Wahlsten) suuren maatilansa emän-

näksi Someron Vilukselaan. Häistä kerrottiin kauan tarinaa, että vihkimisen jälkeen oli juhlapöytään tuotavan pääruuan saapuminen kestänyt pitkään. Papilla oli kai jo ollut nälkä, koska tämä oli päätelty, että siinä talossa oli hidas kokki mutta kaunis morsian.

Äitimme taisi Somerolle tullessaan puhua huonoa suomea, koska monet kulkukauppiaat kysyivät häneltä: "Onko emäntä ruotsinkielinen?" Olen lapsista nuorin, ja syntyessäni äitini puhui jo hyvin suomea, vaikka käyttikin ruotsalaisia sanoja edelleenkin suomen seas-sa.

Tämän vuosisadan alussa oli vielä vähän kouluja. Oli vain kiertokouluja, jotka kulkivat talosta taloon. Somerolakin oli kansakoulu kirkonkylässä. Kaksi vanhinta sisartani kävivät tätä koulua, ja koska matkaa oli sinne 20 km, asui-vat he koulukortteerissa Lammen Mai-

LOUNAS-KAHVILA TORITUPA

Joensuuntie 31, 31400 SOMERO Puh. (02) 748 7147

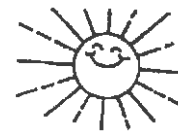
**Toivottaa Rauhaisaa Joulua
Hyvää Uutta Vuotta**

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

Somero
puh.
770 3330 **Merita**
MeritaNordbanken

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

**Autokorjaamo- ja maalaamo
Ilpo Lemberg Ky**

*Hyvää Joulua ja
Hyväkuntoista
Vuotta 2001*

**Someron
Fysioterapia** Joensuuntie 29
31400 Somero
P. (02) 748 7047

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta
– POPPANAKUTEITA – NEULELANKOJA YM.
– MATONKUTEITA – KANKAITA
– MATTOJA – LOIMIA LUOTUINA
– KUTOMATARVIKKEITA

SOMERON LANKA Ky
Ohratie (Ohikulkutien varressa) puh. 748 6816

*Joulurauhaa kaikille
asiakkailleen toivottaa*
PIKA-PYYKKI

Puh. 748 6878
Joensuuntie 49

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*
PALMAN AUTOKORJAAMO
JOUKO LÖNNQVIST

OHRATIE © (02) 748 6256, 31400 SOMERO

TILIKESKUS KY
SEIJA YLITALO

31400 SOMERO, Joensuuntie 30
Puh. (02) 748 8125, Fax (02) 748 5562

*Rauhallista Joulua ja
Hyvää Uutta Vuotta!*

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

SOMERON **ESSO**
Autopalvelu Lemberg Oy

*Hyvää Joulua ja
Onnekasta Uutta Vuotta!*

**Tili- ja isännöintitilitoimisto
HEIKKI HEINO**
Jukolantie 3 p. 748 4995

SOMERON PUUTAVARA KY

toivottaa asiakkailleen

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*
toivottaa Someron

TEBOIL

Illoista Joulua

Sinun silmiesi tähden

SOMERON OPTIIKKA

Joensuuntie 31, p. 7486 133.
Palvelemme ma-pe 9-17, la 10-13

*Hyvää Joulua ja
menestyksellistä Uutta Vuotta*

TOIVOTTAA

**LEHTOSEN
KASVATTAMO Ky**
Puh. 748 5110

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

**RAUTA- ja
PELTINELIÖ Oy**

Om. SIVIRANTA
Puh. 748 5929, 0400 848 398

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

**Sähköurakointi
J. Mäenpää & Co**

Puh. 748 6715
0400 825 493, 0400 825 494

*Lämminhenkistä Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

NURMEN SAHA & MYLLY

Höylä- ja sahatavaraa,
listoja ja kestopuuta
SOMERNIEMELTÄ
puh. 748 2958

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

LAHJAVINKKI!

**Anna
lahjaksi
Forssan Lehden
LAHJAKORTTI**

Kysy lisää
03-4155 610.

FORSSAN LEHTI
Esko Aaltosen katu 2, 30100 Forssa

kumarsi syvään. Kun häneltä kysyttiin, tunteeo hän kaikki herrat, Heikki oli vastannut: "Kuka niistä kaikista välittää, kunhan tuntee vain nuo sinäin herrat (ministerit)."

Seitsemässä veljeksessä Kivi kuvaa kiekonlöntikisää katselemaan jääneen Laurin olemusta äreäksi ja äänettömäksi. Hossi kuvailee meikein samoilla sanoilla "vaitelias ja synkkä" Laurin esikuvana olleen Pajulan Heikin luonteen. Hän arvelee, että Heikille annettiin juuri luonteenpiirteidensä takia nimitys "Jämmee Heikki".

Kyläläiset eivät havainneet Heikissä mitään erityistä mielisairautta. Tosin joskus Heikiltä pääsi hirveä naurunpuuska, jolloin hän juoksi ulos nauramaan. Naurun jälkeen Heikki seiso i kauan palkoillaan maahan tuljottaen.

Miten Pajulan Heikki tuli Aleksis Kiven tietoisuuteen? Hossi olettaa, että Heikki oli matkoillaan kierrellyt Nurmijärvellä, jossa Kivi olisi i hänet saappainneen nähnyt ja kuullut Heikiltä samalla Seitsemässä veljeksessä olevan tunnetun Someron kylä ja taloja koskevan lorun.

Todennäköisemmän kytkennän Heikin ja Kiven väille on selostanut Juhani Haavisto. Tämä Kiven tutkija on selvittänyt tätä linkkiä Someron kansalaisopiston järjestämässä tilaisuudessa, josta oli kirjoitus Somero-lehdessä (Somero 1976, numero 81). Linkkinä oli Pitkäjärven Sarjan rusthollin poika Axel Wiens (1828 - 1975), joka muutti äitinsä ja nuorempien siskojensa kanssa Siuntioon ostamaalleen Kwamby-nimiselle tilalle vuonna 1850.

Siuntiossa asui samaan aikaan Aleksis Kiven vanhempi veli Juhani Stenvall, joka oli vuokrannut viljeltäväkseen Purnusin tilan. Axel Wiens ja Juhani Stenvall ystävystyivät niin, että olivat jopa kummeina toistensa esikoislapsille. Aleksis Kivi asui vuonna 1858 Juhani-veljen luona Purnusissa, jossa hänkin tutustui Axel Wiensiin. Myöhemmin Aleksis Kivi muutti täysihoidtoon Axel Wiensin luokse Kwambyhyn, jossa hän vuosien 1860 ja 1861 aikana muokkasi Kullervo-näyteimän uuteen asuun. Onkin aivan uskottava se Juhani Haaviston päätelmä, että pitkinä iltapuhelina Axel Wiens kertoi Kivelle syntymäpäijästään Somerosta ja sen asukkaista. Romaaniinsa Seitsemään veljekseen hän liitti Wiensiltä kuulemistaan tarinois-

ta Pajulan Heikin vähäisenä sivuhenkilönä.

Heikillä ei ollut aikuisena vakituista asuinpaikkaa missään. Somerolla oieskelellään hän lienee asunut veljenpoikansa Esa Lindahlin luona Ilolan torpassa. Heikki kuoli 9. 2. 1870. Samana vuonna ilmestyi myös hänet mainitseva Seitsemän veljestä.

Saapasriisojensa vaiko poikkeavuutensa tähden Heikki pääsi kirjallisuuteen? Kalliista rahasta suutarin valmistamien jalkineiden säästäminen kantalmaille kesäiseen aikaan ei kuitenkaan liene ollut Heikin aikana harvinaista. Pajulassa syntynyt Amanda Luoto (1884 -1966) kertoi, miten hänen nuoruudessaan Pajulan nuoriso matkasi suvisena sunnuntaina avojoien Härkätietä pitkin kirkkoon. Tytöillä oli kädessä liinanyytti, jossa oli virsikirja ja pyhäkengät. Pojilla oli saappaat kepin nokassa oikapäällä. Kuitelassa, Mattilan talon kohdalta alkoi osaksi pellonpientarettä pitkin vevä oikotie Svenssonille. Svenssonin aitan rappusilla istuen pantiin kengät jalkaan ja jatkettiin matkaa kirkkoon. Paluumatkalla riisuttiin samoilla rappusilla kengät.

Myllypakan eli Pakkaian torppa sijait si Aholan kullmalla aivan Pajulan luoteiskolkassa. Rajamäeltä länteen olevan pienemmän mäen etelärinteellä. Län sirinteen alapuolella virtaa Heinäsuolta tuleva puro, jonka varrella on vuosisatojen ajan ollut Torron kylän myllyjä lähellä Someron rajaa. Myllybacka lienee

saanut nimensä myllyistä ja mäestä.

Mahdollisesti Heikin isä Henrik oli muuttanut Kiskosta, jossa silloin louhit tiin kuparia Orijärven kaivoksesta. Hän oli ehkä Kiskossa tutustunut kallionlouhintaan ja muutti Pajulaan louhimaan kvartsia Ävikin lasitehtaal le. Rajamäessä on useita vanhoja louhoksia, joista Aholan louhos on hyvin lähellä Pakkala. Ehkä louhinta olikin syy muuttoon ja torpan rakentamiseen metsään, kauaksi kyläkeskuksesta. Pajulalainen Saara Virta (1898 - 1994) kertoi käyneensä nuoruudessaan muutam an kerran Pakkalassa. Hän muisteli, että torpassa oli vain yksi huone.

Myllybackan naapurissa syntynyt ja nuoruutensa viettänyt Antti Luukko (1908 - 1996) kertoi, että torpan rakennus myytiin 1920-luvun alkupuolella huutokaupalla. Talo purettiin ja pystytettiin uudelleen Joensuun kylän liepeille Pämämäkeen, missä se viimeisinä vuosina lienee ollut kanakoppina.

Etsin Antti Luukon opastuksella vuonna 1976 torpan alkuperäistä paikkaa, mutta tarkkaa sijaintikohtaa emme löytäneet. Torpan eteläpuolella sijainnut pien pelt o i metsitetty ja siinä kohosi silloin nuori kuusikko. Ylempänä rinteellä kasvoi nokkosia, jotka harvoin esiintyvät umpimetsässä. Typensuosijoina nokkosten tavalliset esiintymispaikat ovat rakennusten ja asutuksen ympäristössä. Nokkoset näimmekin ainoina merkkeinä Pajulan Heikin entisestä kotitahuasta.

Antti Luukko aloitti Myllypakan torpanpaikan etsimisen Torronmyllyn vanhasta rajapaikasta. Kivipyykkinä on myllynkiven puolikas.

Kuva Alpo Maasilta.

Pajulan Heikki ja Myllypakan torppa

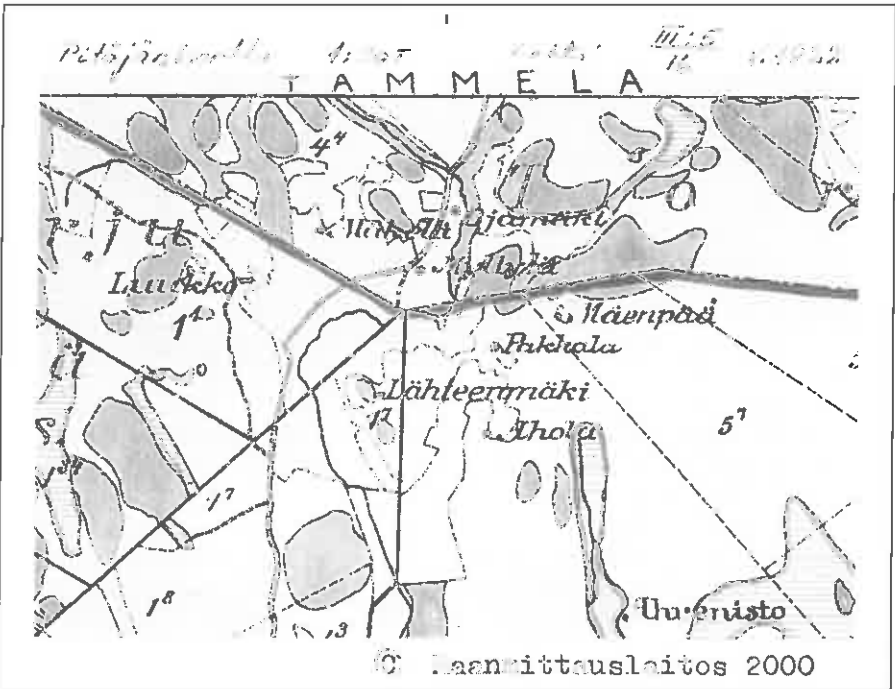
Jukolan talon seitsemällä veljeksellä oli hiidenkiviseikkailunsa jälkeen runsaasti Viertolan härkien tuoretta lihaa, jota he ahmivat valtavan määrän. Veljesten vatsanpuruja helpottaakseen Aleksis Kivi panee heidät kirjasaan urheilemaan ja kilpailemaan voitosta kiekonlyönnissä. Veljeksistä Lauri ei ollut halukas eikä hän olisi oikein tasaparia vaatimaan kisaan sopinutkaan, joten hän lähti metsään samoilemaan ja katselemaan kalupuita.

Lauri palasi metsästä kalupuut olallaan ja jäi katselemaan veljiensä kiekonlyöntiä. Eero kysäisee häneltä: "Mitä kuuluu metsästä, Lauri?" Juhani, jonka joukkue oli kisassa tappiolla, tiuskaisee Eerolle: "Kysy häneltä. Siinä hän seisoo kuin entinen Pajulan Heikki, se Myllymäen Hessu, röykkiö kenkäräjoja seljässä."

Tämä Seitsemässä veljeksessä ohimennen mainittu Heikki on ollut todellinen somerolainen henkilö. Hän syntyi Pajulassa, Koivulan taloon kuuluneessa torpassa. Seurakunnan kirjoissa torpan nimi on kaksikielinen Myllybacka, jonka Aleksis Kivi suomensi muotoon Myllymäki. Pajulassa torpasta käytettiin nimeä Myllypakka, josta nimi ajan kuluessa muuttui rinnakkaisnimeksi Pakkala.

Myllypakan torpan asukkaina olivat 1800-luvun alussa Nummelta tai toisen mukaan Kiskosta muuttaneet Henrik Jaakonpoika ja hänen vaimonsa Liisa Antintytär. Heille syntyi lapsia, joista 10. 12. 1810 syntynyt poika sai nimekseen Henrik, joka oli tämä Pajulan Heikki. Kun Heikki oli seitsemän kuukauden ikäinen, hänen isänsä kuoli. Heikki sai tilalle isäpuolen, kun Liisa-äiti avioitui kaksi vuotta myöhemmin naapurikylästä Torrolta kotoisin olleen Gabriel Martinpojan kanssa. Miten lienee Heikki sopeutunut isäpuoleensa? Kirkonkirjoihin ainakin on kirjoitettu hänen nuoruusvuosiensa aikana förrymd (karannut) ja myöhemmin Heikin nimen kohdalle on merkitty sinnessvag (heikkomielinen).

Kustaa Hossi on selvittänyt ja julkaissut artikkelin Pajulan Heikin elämästä Virittäjä-lehdessä (1934, 434). Hossi oli vuodesta 1906 alkaen neljänkymmenen

Vuoden 1922 kartassa on Pakkala eli Myllypakka merkittynä. Lähellä, usean rajan yhtymäkohdassa on Torronmyllyn rajapaikka. Kuntarajan lisäksi siinä yhtyvät Harjun, Kultelan ja Pajulan kylien rajat. Kartta kirjoittajan.

vuoden ajan Pajulan kansakoulun opettajana. Hänen aikanaan oli Pajulassa vielä elossa henkilöitä, jotka olivat tavanneet Heikin. Hossin mukaan Heikin melisairaus johtui tapaturmasta, joka sattui, kun Heikki tutki liian innokkaasti lhamäen tuulimyllyn isojen hammaspyörien toimintaa. Hänen päänsä oli joutunut puristuksiin kookkaan pyörän ja parun väliin, jolloin Heikin päähän oli tullut ruhjeita ja se jäi hieman vinoksi.

Onnettomuuden jälkeen Heikissä havaittiin myös mielenvikaisuuden oireita. Heikki lopettikin työnteon kokonaan ja alkoi kuljeskella pitäjästä toiseen maankiertäjänä. Kerran hän joutui Pietariin asti, sillä hänet pestattiin Härkätieltä pitkin Turusta Pietariin rahtia ajavan sairastuneen hevosmiehen tilalle. Heikin kerrottiin myöhemminkin kulkeeneen saman matkan jalan, sillä eräs kyytimatkalla ollut Pajulan isäntä oli hänet Pietarissa nähnyt kenkäräajat olkapäällä ja säkki selässä. Hossin mukaan nuo

kenkäräajat olivat olleet kuitenkin hienot sotilassaappaat, jotka Heikki oli saanut Palikaisten kartanon omistajalta. Saappaat olivat niin hienot, ettei Heikki pannut niitä milloinkaan jalkaansa.

Helsingissä Heikin tiedetään käyneen usein. Myöhemmin hän kutsui tätä kaupunkia käärmeeen kyläksi. Mahdollisesti siksi, että hän oli irtolaisena saanut sieltä kōrōkkydin Somerolle. (Vie-raalla paikkakunnalla kerjäävän irtolaisen palauttaminen vankikyydillä kotipitäjäänsä elätettäväksi.) Hämeenlinnasta hän kuitenkin piti ja toikin usein sieltä palattuaan terveisiä Hollolan Lahdesta ja Anianpellon markkinoilta.

Heikki oli oppinut matkoillaan hyvin kohteliaaksi. Palatessaan reissulta Pajulaan hän tervehti kyläläiset kädestä pitäen. Maantiellä hollikyydillä (kruunun ylläpitämässä kestikievarijärjestelmässä matkustajat saivat maksamalla hevoskyydin kievarista toiseen) matkustaville herroille Heikki nosti aina lakkiaan ja

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta

 POHJOLA
Joensuuntie 31, 31400 Somero

Hyvää Joulua ja
Onnellista
Uutta Vuotta
**Kampaamo
Leena Laine**
puh. 748 5164

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
HIIDENMATKAT

**Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta**
T. Tamminiemi ja Kumpp.
31470 Somerniemi p. 748 2864

**Hyvää Joulua
toivottaen**
LAUKAMO-YHTIÖT

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
**MUNATUKKU
A. TAMMINEN Ky**
Puh. 748 5575

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
asiakkailleen toivottaa
SÄHKÖ-ERKKI Oy

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
toivottaa
**KAMPAAMO
SOMERON EEVA**
Urheilutie 23, puh. 748 5441

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
SOMERON METSÄNHOITOYHDISTYS RY
Joensuuntie 35, 31400 Somero
puh. (02) 748 6320
(02) 748 5264, (02) 748 5332 Fax
0400 323 372 Hovila, 0400 532 867 Salminen

Hyvää Joulua ja
Onnea uudelle vuodelle

**Kosmetologinen Hoitola
Ritva Heino Ky**
Joensuuntie 28, 31400 Somero (02) 748 6588

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!
**PARTURI-KAMPAAMO
RIITTA PALÉN**
PUH. 748 5397. Joensuuntie 19 (linja-autoasema)

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
Toivottaa
**Someron
RUOKA PISTE**
• palveleva
• edullinen
Vanhatie 13, puh. 7488 782
MEILLÄ ON PALVELEVA JUUSTO- ja LIHATISKI

Kyllikki Kujanpään muistolle

Kyllikki Kujanpään tomumaja laskettiin maan multiin lauantaina 22. 1. 2000. Häntä viimeiselle matkalle saattaneet tunsivat, että hänen mukanaan meni paljon vanhaa Someroa. Kyllikin pitkä elämäntähtä alkoikin vuonna 1911. Kirkonmäki oli hänen lapsuutensa maisema. Kehä kiertyi umpeen 88 vuoden päästä. Hänen hautakumpunsa on saman mäen toisella puolen, Ison-Mikon juurella, kuten vanha kansa tapasi ilmaista.

Somerolla Kyllikki muistetaan hänen uskomattoman pitkistä, yli 40 vuotta kestäneestä työstään Somero-lehdessä. Hänen isänsä A. V. Sinisalo oli Somero-lehden perustaja. Kyllikki työskenteli Osuuskaupan myymälänhoitajana Kultelassa, kun hän ryhtyi koeajalla avustamaan lehden toimitustyössä. Vuonna 1945 hänestä tuli vakinainen toimitussihteeri, jonka toimenkuvaan kuuluivat niin laskutukset, tilaukset kuin juttuaineiston keruu.

Vuodet ja vuosikymmenet vierivät. Kyllikin elämäntyö Somero-lehden palveluksessa päättyi vasta vuonna 1987. Muut hoitivat jo konttorihommat ja toimitussihteerin tehtävät. Kyllikki keskittyi mielipuuhaansa, kirjoittamaan juttuja vanhoista asioista. Kotiseuturakkaus oli kantava voima Kyllikin elämässä. Hän ja Matti Soini olivat Somero-lehden puolella henkilöt, joiden ansiosta Somero-lehden ja Somero-Seuran yhteydet ovat olleet tiiviit.

Kyllikin vahvuuksia kotiseutuperinteen vaalijana olivat ehtymätön kiinnostus omaa paikkakuntaa, sen vanhoja asioita ja ihmisiä kohtaan ja hyvä muisti. Somero-Seuran arkistossa on suuri määrä valokuvia, joiden kuvausajankohdan ja henkilöiden tunnistuksessa on tarvittu Kyllikkiä. Mikäli vanhan kuvan ihmiset olivat hänelle aivan outoja, aina oli lehti, jonka palstoilla saattoi jäljittää tietoja.

Kyllikki oli myös toimituksen elävä tietopankki, joka kertoli elävästi, millainen Joensuu oli 1930-luvulla, kuka rakensi minkäkin liiketalon kylänraitin varteen ja milloin se tapahtui. Kun hän 1980-luvun loppupuolella vei seinäkel-

Kyllikki Kujanpää toimi Somero-Seuran johtokunnassa vuosina 1968 - 92 ja seuran varapuheenjohtajana vuosina 1973 - 1992. Hän on saanut Somero-Seuran kunniakirjan vuonna 1977 ja Suomen Kotiseutuliiton harrastusmitalin vuonna 1985. Somero-Seuran kunniajäsen hänestä tuli vuonna 1992. Someron Joulussa hänen kirjoituksiaan on julkaistu 16 numerossa. Kuva Pekka Kujanpään.

lonsa ja muut tykötarpeensa työhuoneestaan kotiin, hän oli edelleen aina valmis auttamaan toimittajia tiedoillaan.

Someron-päivä oli juhlapäivä, jolloin Kyllikki puki päälleen Someron puvun ja istui takuuvarmasti museolla kotiseutujuhlan ohjelmaa seuraamassa. Oli myös luonnollista osallistua kotiseutuaktiivien kanssa valtakunnallisille kotiseutupäiville ja aikanaan lähteä Kotiseutuliiton järjestämille matkoille ulkomaille.

Työpäivät ja harrastukset olivat täynnä ihmiskontakteja. Kotiin päästyään Kyllikki oli enimmäkseen perheen parissa, mitä nyt lenkkeili ja tapasi muutamia pitkäaikaisia ystäviään. Lehden ja Somero-Seuran lisäksi hän oli valmis antamaan aikaansa sotaveteraanien naisjaostolle. Kyllikki Kujanpään elämän-

työ ja sitoutuneisuus ovat hatunnoston arvoisia. tarinat, joita hänellä riitti niin lehdesteosta kuin muistakin vanhoista asioista ja tapaamista ihmisistä, hän vei nyt mennessään. Voitto Ollonqvist toivoi muistotilaisuudessa, että joku viimeisenä palveluksena kokoaa Kyllikin kirjoitukset. Se voi olla helpompaa kuin kuvitellaan, koska Pirkko-tytär on sitä jo tehnyt.

Vanha virsi Taalainmaalta ja Kari Rydmanin Niin kaunis on maa olivat Kyllikin lempikappaleita. Ne kuuluivat hänen siunaustilaisuudessaan. Miten se menikään: "Aurinko laskee, jo pitenee varjot. Aika on eron ja jäähyväisten..." Suuri elämänhalu oli vaihtunut jo toivoksi päästä pois.

Somero-lehti 25. 1. 2000.

*Joulumieltä kaikille
toivottaa*

Kaupunginhotelli • Ravintola
SATUMAA
Somero
☎ 748 8772
Fax
(02) 748 5665

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

Kaihdin-Lehtonen Ky
puh. 748 5814

*Rauhallista Joulua ja
Onnea Uudelle Vuodelle!*

 Sälekarin Kirjapaino Oy
PL 8, (Turuntie 24) 31401 Somero
Puh. (02) 779 330 Fax (02) 779 3320

Hyvää Joulua

**JUSSIN
ASUSTE Ky**
JOENSUUNTIE 31
PUH. 748 7977

*Hyvää Joulua
ja
Onnekasta Uutta Vuotta!*

HärkäSport
Turuntie 3, 31400 Somero, p. 748 8856

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Hiusten ja hiuspohjan
terveydeksi

 WELLA

parturi-Kampaamo
KLIPPA
Joensuuentie 40
P. 7488 517, ti sulj.

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Leninkiliike
SAARIVUORI
Joensuuentie 33. P. (02) 731 2456

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

**Mauri Salo Oy
Ovo Food Oy**

Someron kiälinen - Someron miälinen

Siit on kulunu jo enemmän kun pual vuassattaa, kun mää kokosin kampein ja muutin tänne Näsijärven itäpuala. Yhrei päiväl mää menin osuskauppaan. Siäl oli mukavan tuntunen neiti-ihminen puksuna, ja mei ruvettiin juttelemaan. Tää puksuröökynä kysy, et mistä mää olen kotosiin. - Someerolt, mää vastasin. - Ja mää olen Renkost, sano puksu. -Ai, sanoin mää, oleks sää kuullu sit sitä vertaust, et kiittää ja väikkää kun Renkon kirkko jouluna? Mut Renkon likka anto kohta sanan sanast: "Oleks sää sit kuullu, et sää äänsit vääriin. Sun ols kuulunu sanoot; "Mää olen kotosiin tualt Somee-eeeeeeerolt!"

Muutaman liika-een mää olin kyl Somero-sannaan ruukannukkin panna, mutten niin montaa kun Renkon likka siihen pahuttas pisti. Niin et tasois oltiin.

Siin riskist sata vuotta takaperin, kun kansanvalistus valtas Someron, oli koulumestarit velvollissii tekemään tyätä kirjakiälen pualest. Tuamiorovasti K. H. Seppälä on kirjastas "Muistot jäivät" ker-tonu Someron vuasistas (1906 - 1909) ja tästäkin asjast yhren esimerkin. Kirkonkylän koulun taulul oli kevätjuhlan ajaks julkipantu opettajan tekstaama someronkiälinen julma lause: KUM MÄÄ POIKKESIN JAATLAASEEN, NIIM MÄÄ KOMPASTUSIN TIÄLÄ. -Et vaivannäköö siin vaarittiin, kun yleiskiäلتä yritettiin ajjaa koviin kalloisiin! Ja sitä taisteluu oli jatkettava vuaskymmenet.

Mut ny on alkanu Someron murteen renessanssi, ja asjat on niin hyvin, ettei ol tarvinnu kirjakiäلتäkän sen pualest hylkää. Mää melkeen luulen, et Ollonkvistin Voitto alotti tän uuren suuntauksen. Sattusin olemaan Someron kirkos, kun hän vuarel 1993 siäl esitti päivän evankeljumien Someron murteel. Mää ihmetelin oikeen, kuinka miäliist sitä kuunteli kaikki. Voitto kyllä peräst päin tunnustikin, et vaimo Onerva oli toiminu apukääntäjänä. Somerolaiset sanankäänteet pittää kirkkokansan heräksis, eikä net sittenkän uhka vanhaa kunjotettavaa kirjakiäلتä.

Tosiasjas on kyl simmosiikin sanoi, kun ei ärrän käyttö eikä eres kova tee luana. Lure ja kare käyvät, mut ajatelkas: pyhä suutelma. Mikäs se on? Joku meinaa, et voi käyttää pusu- takka muis-ku-sannaa. Mut net passaa huanom-min runotyylin. Pyhä pusu? Ei luana, ei!

Muutamat murteen sanat muuttaa merkityst, vaikkei välillä ol montaakan penikulmaa. Tammela tulla isopappa-vainaa sano tuppaa pirtiks. Kerran hän oli Eevertil, renkipojal, sanonu: "Pas hakkein ohjakset pirtistä, ne on siälä kuivamasal!" - Arvakkas, mihen Eevertti meni! Saunaan tiätyst. Viäl kun mää olin

pikkulikka, Jaatilan paikallispuhe vilisi ruattin kiälen sanalainoi. Oli kastrullii ja talrikkii, reen aisas jumpuri ja saappais täälinki. Eres oli naisväel förkkeli ja taskus nästuukii, miähenpuallil yllä jakkui ja pälsyi. Venäjästäkin oli jottain lainatu, niinkun kapakka ja urakka. Mut nyt on aika toinen: Suami on niin pal merkittävä maa, et sen kiäلتä tarttee osata mualakain mailmas. Ei tää kansaliskiäلتä mihenkään hävi, vaikka Joensuusa lukis joka parin oven päälä enklantii.

Joulu on liki. Mahtaiskos jouluaamun kirkos taas kuulla Voitto Ollonkvistii lukemas jouluevankeljumii: "Älkä peljäkä, mää ilmoitan teitil suuren ilon..."

Emännäl on eres förkkeli ja käsis kaulauskapulat. Kuva teoksesta Kustaa Viikuna: Työ ja ilonpito, 1985.

*Hyvää Joulua
ja
Onnellista
Uutta Vuotta!*

 **SOMERON
OSUUSPANKKI**

 **Someron
Säästöpankki**

*Hyvää
Joulua
ja
Onnellista
Uutta Vuotta*

Kiitämme kaikkia
asiakkaitamme
kuluneesta vuodesta!

**Someron
Seurahuone**

☎ 02-748 8338

*Hyvää Joulua ja
Onnellista vuotta 2001
kaikille ystäville ja
yhteistyökumppaneille!*

LAMMINNIEMI KOTI

**HOITOA JA KUNTOUTUSTA
SOMEROLTA**

Käyntiosoite: Jänistie 1

Postiosoite: 31400 SOMERO

Puh. (02) 77 990, telefax (02) 779 9490

*Kun jouluaatto hiljenee
rauhaisaan juhlaan ja
kynttilän liekki lämmittää
Sinut muistojen jouluun
Toivotamme Sinulle
leppoisaa Joulumieltä
ja Kultaisen Joulun Herkkää
Sanomaa sekä
Onnellista Uutta Vuotta 2001*

 NESTE HÄRKÄHOVI

 MARKET

AGRI MARKET
MYYMÄLÄ **SOMERO**

Hyvää Joulua Toivottaa

**Härkätien
Maatalous-Rauta**

Somero (02) 779 300 Koski Ti (02) 484 450
Fax Somero (02) 779 3015 Koski Ti (02) 484 4520

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

Someron Apteekki

Joensuuntie 36

*Lämmintä
joulumieltä
kaikille*
Kukkatuvasta puh. 748 8505

Hyvää Joulua!

Someron Varaosa Ky

Turuntie 3, 31400 Somero
puh (02) 748 6818, (02) 748 7251

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

KANKAAT

**OMPELIMO
Riitta**

Joensuuntie 40

OMPELU-
TARVIKKEET

*Iloista Joulumieltä
asiakkailleen toivottaa*

Anumiisa

Joensuuntie 25, p. 0400 740 178

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

**Kirsin
Hiuspalvelu**

Joensuuntie 5, 31400 Somero
Puh. (02) 748 6522

KUVA-KEHYSTYSPALVELU

KAMERA-PISTE

Puh. 748 7210 Joensuuntie 36, 31400 Somero

SOMERON KIVENVEISTÄMÖ

Puh. (02) 748 5180

Pääruuat

Kautta aikojen on jouluaateriaan kuulunut lihaa jossain muodossa, mutta vasta 1900-luvun alussa tavallisessa suomalaiskodissa on ollut joulukinkku. Sitä ennen syötiin muunlaisia liharuokia tai paisteja, esimerkiksi lampaan koipea. Kinkun tie jouluruuaksi on arvoitus, mutta tunnetuimman legendan mukaan pieni porsas oli jouluyönä tökinnyt kärsällään Jeesus-lasta seimessä ja rangaistukseksi päätyneet kristittyjen joulupöytään. Kinkku voi olla peräisin myös muinaisista skandinaavisista juhlista, joissa pöytään kannettiin kokonainen sika. Jo 1500-luvulla Suomessa saatiin maistella kalkkunaa, mutta edelleenkin se ei ole voittanut - ja tuskin voittaakaan - kinkun suosiota. Kokolihaan lisäksi ennen tarjottiin paljon myös makkarointia, syltystä, aladopia ym. liharuokia.

Liipeäkala on vanha katolinen paastonajan ruoka. Suomessa sitä taas on syöty jouluna säilönnällisistä syistä, sillä tuoreen kalan saanti oli jouluna vaikeaa. Niinpä sitä kuivatettiin etukäteen ja

pehmitettiin sitten jouluksi liipeässä. Alunperin kala oli itse pyydettyä haukea tai ahventa, sittemmin Norjasta ostettua turskaa. Rannikolla tietysti syötiin tuoretta kalaa. Muita joulukaloja ovat olleet erilaiset etikkaan säilötyt ja suolatut kalat, jotka ovat syntyneet sen aikaisten säilömistapojen myötä. Ja säilyiväthän etikassa monet rosoliin kuuluvat salaattitarpeetkin, kuten punajuurit ja kurkut. Kylmät ruuat olivat varsin käytännöllisiä, kun ennen ruokaa pidettiin pöydässä läpi pitkän jouluyön.

Vaikka suurin osa joulukerkuista onkin tullut ulkomailta, niin onpa jotain kotoistakin, nimittäin laatikot. Ensimmäin syötiin räätikkeä eli lanttulocraa, sitten perunaiaattikkoo ja 1900-luvun alusta porkkanaiaattikkoo. Laatikot olivat hämäläistä perinneruokaa, mutta ne levisivät ulkomaillekin. Perinteisten jouluruokien lisäksi syötiin ennen paljon paikallisia erikoisuuksia ja ruokia, joita ei enää nykyään yhdistetä joulun, kuten hernerokkaa tai -tuuvinkia, kimpissoppaa ja talkkunaa.

Jälkiruuat

Joulun tutuin jälkiruoka on tietysti riisipuuro, mutta aina ei ole ollut riisiä. Vielä 1800-luvun puolivälissä syötiin jouluna ohrapuuroa tai mahdollisesti jotain muuta puuroa, jopa velliä. Unelmanpehmeä valkoinen riisipuuro oli suurta herkkua sitten, kun riisiä alettiin tuoda Suomeen. Ulkomaisen mallin mukaan alettiin myöhemmin valmistaa jälkiruokia myös hedelmistä, kuivatuisista ja tuoreista, sen mukaan, kuin niitä alettiin ulkomailta saada. Ja olivathan ne harvinaista herkkua ihan sellaisenaankin, kuten pähkinät, rusinat ja luumut. Ne toimivat myös sen aikaisina makeisina, sillä varsinaiset joulukaramellit ovat myöhempää perinnettä. Joulupuuroon laitettava manteli on peräisin keskiajalta, jolloin Englannissa loppiaispuuroon kätettiin papu. Sen saanut sai määrätä muille hassuja tehtäviä tai joutui itse esittämään jotain. Pohjoismaissa papu vaihtui manteliin, eivätkä hassutteitukaan oikein sopineet meillä hartaaseen joulunviettoon.

Lähteet: Vuolio: Suomalainen jouluk, 1981.
Suuri joulukirja, 1987. Joulukultainen, 1997.

Otavan Suuri Keittokirja 1976.

Jouluruokaa tarjoo kunnon väki

Kotiliesi 1995.

Monelle meistä joulun kohokoh-
ta on aattoillan jouluateria. Siinä
hetkessä tiivistyy koko jou-
lun tunnelma kaikkine väreineen, ma-
kuineen ja tuoksuineen. Kun ilta hää-
möttää, kynttilät on sytytetty, joulutäh-
det loistavat ikkunalla ja pöytään kate-
taan ne aidot ja perinteiset jouluruuat,
niin on kuin koko maailmanmeno het-
keksi pysähtyisi.

On yllättävää, miten erilaisista läh-
tökohdista joulupöytäme herkut ovat
peräisin ottaen huomioon, kuinka hyvin
ne sopivat yhteen ainakin suomalaisen
suussa. Osa ruuista on muinaista paas-
tonajan ruokaa, osa paaston jälkeistä
herkuttelua. On myös ruokia eri aika-
kausilta ja erilaisista vanhoista juhlista
jouluun siirtyneinä. Suurin osa on kui-
tenkin ulkomailta Suomeen tulleita.

Leivonnaiset

Tärkeää osaa entisajan joulupöydäs-
sä esitti leipä. Sitä leivottiin vartaat täy-

teen ja lisäksi vielä limppuja, ehkä näk-
kileipää ja Itä-Suomessa piirakoita. Kun-
niapaikalla pöydässä oli varsinainen jou-
luleipä, joka tunnetaan aina 1500-lu-
vulta saakka. Eri puolilla Suomea se
valmistettiin eri tavoin, mutta yhteistä
oli, että sitä ei syöty jouluna vaan se
toimi pöydän koristeena. Joululeipä lei-
vottiin suuremmaksi kuin muut leivät ja
se koristeltiin erityisesti. Etenkin karta-
noissa joululeiväksi leivottiin siirapilla ja
pomeranssilla maustettua sekaleipää,
jollaisena nykyinenkin joululimppu tun-
netaan. Tavallisissa pirteissä leivottiin
rukiinen limppu. Joululeipää pidettiin
erityisen pyhänä "jumalanviljana", ja sitä
tuli käsitellä sen mukaisesti. Joulun jäl-
keen joululeipä vietiin aittaan tai jyvä-
laariin ja otettiin syötäväksi silloin, kun
kevätkylvöt aloitettiin tai karja laskettiin
laitumille. Tällöin siitä saivat osansa niin
kylväjät, karjapaimenet kuin eläimetkin,
ja näin uskottiin taattavan hyvän viljasa-
to ja karjaonni.

Vähitellen 1800-luvulla alettiin suo-

sia myös makeita leivonnaisia. Ensimmäiseksi yleistyi tavallinen vehnäleipä,
joka hienommissa taloissa värjättiin kal-
liilla sahramalla ja leivottiin sitten Ruot-
sista tulleen mallin mukaan nisseiksi ja
nasseiksi, tutummin ukoiksi ja akoiksi.
1900-luvun alussa tavallisissakin ko-
deissa tulivat muotiin piparkakut. Alun-
perin näitä "pippurikakkuja" valmistet-
tiin keskiajalla luostareissa, missä niitä
eksoottisten mausteidensa ansiosta
käytettiin lääketarkoituksessa. 1700-lu-
vulla piparkakkuja syötiin jo tavallisissa-
kin kodeissa Keski-Euroopassa, jonka
luostareista ne levisivät.

1923 julkaistiin Kotiliedessä ensimmäinen
piparkakkutalon ohje ja viimeis-
tään silloin päästiin vauhtiin meilläkin.
Joulutorttujen syötiin jo 1800-luvun alus-
sa kartanoissa hienona jälkiruokana jou-
luaterialla. Kaiken kaikkiaan leivonnai-
set yleistivät sitä mukaa, kuin ulkomail-
ta saatiin reseptejä ja keittokirjoja pai-
nettiin.

*Iloista Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Texere

Joensuuntie 26, p. 748 6844

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
asiakkailleen toivottaa*

Aaltosen Kampaamo

Vanhatie 5, p. 748 5518

*Turvallista Joulua ja
alkavaa Vuotta 2001*
Toivoo
RENGALIIKE H. KETOLA

Puh. (02) 734 6450

**Hyvää Joulua
ja
Onnellista
Uutta Vuotta**

SALON SEUDUN SANOMAT
Ajan tasalla aamusta iltaan

Meklaritonttu Terho
*Toivottaa Hyvää Joulua ja
huudokasta Uutta Vuotta!*

*Hyvää Joulua ja
Onnekasta Uutta Vuotta!*

Somer-Sopu

Puh. 748 5195

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*
 LASTEN JA NUORTEN
ERIKOISVAATETUSLIIKE
VELISISKO

SOMERO Joensuuntie 36. P. 748 8575

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*
parturi-kampaamo
Raija Tapio & Lettilyyli
(02) 748 5898 (02) 748 6856
Joensuuntie 9 31400 SOMERO

*Hyvää Joulua ja
Valokuvauksellista Uutta Vuotta!*
**KUVAAMO-KEHYSTÄMÖ
LUITPARO KY**
Somero, puh. (02) 748 6190

Hyvää Joulua!

SOMERON
KORJAUSPISTE
Joensuuntie 4

SOMERO-LEHTI

- uutisia somerolaisille vuodesta 1924

**Rauhallista Joulua ja
nautinnollisia lukuhetkiä!**

PAIKALLISLEHTI
SOMERO

Kiiruuntie 1, 31400 Somero
Palvelukonttori puh. 02-7487 550
Tolmitus puh. 02-7487 560

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

YKSITYINEN
VANHUSTEN
PALVELUKOTI

ILTATUULI

Tarjoamme vanhuksille
kodinomaista, yksilöllistä,
turvallista huolenpitoa.

Kaurakadon rauhallisessa
ympäristössä.

Mahdollisuus myös
lyhytaikaiseen oleskeluun.

Tied. puh. (02) 748 1912 Anneli Saneri
Hämeenojantie 32, 31520 Pitkäjärvi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*
toivottaa Elina, Leena, Susanna ja Marina

Parturi-kampaamo,
solarium

fiorina@kolumbus.fi

FIORINA
Kassatie 2

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Cafe Rose

P. 748 6688, Somero

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Käsityö ja Lahja

SEIJA KETOLA, Joensuuntie 25, puh. 748 6850

**Rauhallista
Joulua
ja
Menestystä
v. 2001**

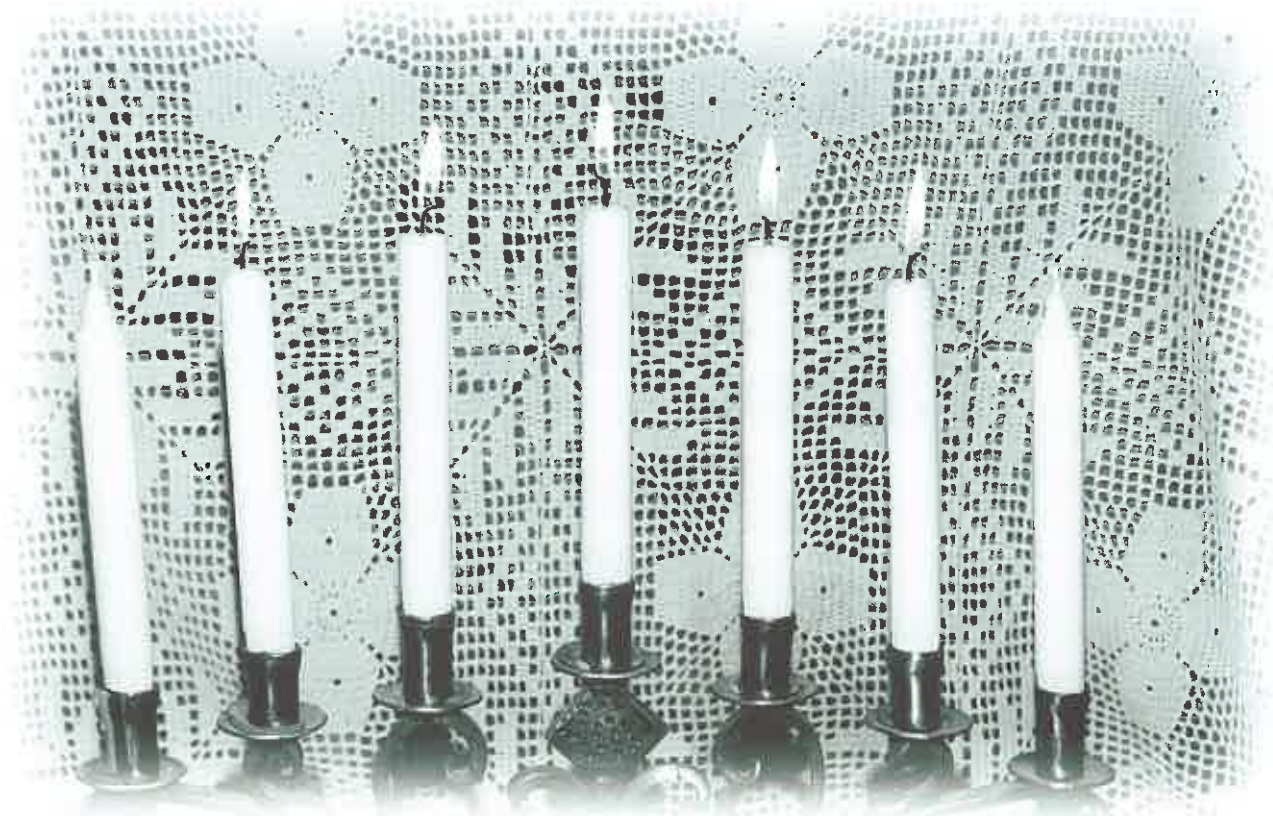

SEUTU-SANOMAT
VIKKOLEHTI

toivottaa
**Seutu-
Sanomien
väki**

Sytytän kynttilän Sinulle

Sytytän kynttilän pöydälleni joulukuun hämärässä. Tunnen, miten kynttilä luo valoa ja lämpöä ympärilleen. Katselen kynttilän lepattavaa liekkiä ja mietin, kenen elämään minä haluaisin tänä adventinaikana luoda pienen toivon tulkkeen.

Sytytän kynttilän sinulle pieni joulun-odottaja, joka mahtamattomasti aamuisin lasket, kuinka monta yötä jouluun vielä on. Haluaisin, että edes yhdellä aikuisella olisi aikaa ottaa sinut syliin ja hämmästellä joulun ihmettä sinun kanssasi. Saakoon joulun valo loistaa sinulle, onhan joulun päähenkilö sinun kaltaisesi: pieni ja avuton.

Sytytän kynttilän sinulle äiti, joka yrität kaikkien kiireittesi keskellä valmistaa perheellesi ikimuistoista joulua. Toivon, että sinullakin olisi aikaa hengähtää ja rauhoittua. Saakoon joulun valo loistaa sinulle aivan, kuten se loisti kedon paimenille, jotka arkisen työnsä keskellä kuulivat joulun ilosanoman.

Sytytän kynttilän sinulle isä, joka omalta osaltasi yrität olla mukana perheen jouluvaimisteissa. Toivon, että sinä et tunne itseäsi uikopuoliseksi, vaikka et osaisikaan aloittaa suursiivousta oikeasta huoneesta tai ottaa joulupipeita ajoissa pois uunista. Saakoon joulun valo loistaa sinulle aivan, kuten se

loisti Joosefille, joka Jeesuksen kasvat-ti-isänä pääsi osalliseksi joulun yön ih-meestä.

Sytytän kynttilän sinulle ikäihminen, joka vietät joulua yksin. Toivon, että si-nunkin postilaatikkoosi tipantaisi edes yksi joulukortti, että edes yksi naapuri muistaisi lähettää sinua joulukukalla. Saakoon joulun valo loistaa sinulle, sil-lä Joulunlapsi itse lupasi: "Minä olen teidän kanssanne joka päivä."

Sytytän kynttilän juuri sinulle, hyvä lukija. Saakoon joulun valo loistaa si-nulle ja valaista koko elämäsi niin, että voit elää todeksi joulunihmeen joka päi-vä.

Siunattua joulunaikaa Sinulle!

Rauhallista Joulua
Someron Joulun
lukijoille
Somero-Seura

Valokuva Auvo Hirsjärvi

SOMERON TORPPAMUSEO

**Maan suurimpia ja monipuolisimpia talomuseoita.
 Tutustu entisaikojen elämänympäristöön myös
 peltotyökalumuseossa, koulumuseossa,
 savenvalajamuseossa, sauhutuvassa ja
 pitäjänmakasiineissa.**

**Liity Somero-Seuran jäseneksi,
 jäsenmaksulomakkeita on kaikissa Someron pankeissa.**

SOMERO-SEURA
WWW.SOMERO.FI/SOMERO-SEURA

Someron Joulu

JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE
TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄ
HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ
JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE
TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄ
HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ
JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE H
TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄT
HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ J
JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE H
TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄT
HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ J
JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE
TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄ
HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ
JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE H
TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄ
HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ
JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE H
TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄT
HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ J
JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE H
TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄT
HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ
JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE H
TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄ
HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ
JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE H
TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄT
HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ J
JOULU TULEE HÄRKÄTIELTÄ JOULU TULEE H

2000